

Міністерство освіти України
Івано-Франківський інститут нафти і газу
Івано-Франківська обласна організація
Українського товариства охорони пам'ятників історії та культури
Івано-Франківська обласна організація
Товариства книголюбів України

СПАДЩИНА ОСИПА МАКОВЕЯ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕЇ

Матеріали наукової конференції присвячені
125-річчю
від дня народження Осипа Маковея

Івано-Франківськ, 1992

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНИ
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАФТИ І ГАЗУ
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА ОБЛАСНА ОРГАНІЗАЦІЯ
УКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА ОХОРОНИ ПАМ'ЯТНИКІВ ІСТОРІЇ ТА
КУЛЬТУРИ
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА ОБЛАСНА ОРГАНІЗАЦІЯ ТОВАРИСТВА
КНИГОЛЮБІВ УКРАЇНИ

СПАДЩИНА
ОСИПА МАКОВЕЯ
в контексті української ідеї

Матеріали наукової конференції
присвяченої 125-річчю від дня
народження Осипа Маковея

Івано-Франківськ, 1992

"Серед інших обставин життя
може дав би більше і красше,
- а так добре, що хоч те дає, що
міг дати"

Осип Маковей

Редактор збірника - доцент І. МАКАРОВСЬКИЙ

Учасники конференції висловлюють подяку шанувальникам таланту Осипа Маковея члену - кореспонденту Гірничої Академії Наук України, д.т.н., професору, ректору Івано-Франківського інституту нафти і газу Б. Т а р а с о в у, проректорам - Заслуженому діячу вищої школи, к.г.н., доцентів В. С т е п а - н ю к у, д.т.н., Й. П е р у н у, доцентів Ф. К о в а л ю та завідувачу відділом культури держадміністрації І. Ш о в к о в о - м у за сприяння в організації і відзначенню об'їзду письменника.

І. МАКАРОВСЬКИЙ - доцент /Івано-Франківський інститут нафти і газу/

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ В УКРАЇНСЬКІЙ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІЙ ДУМЦІ КІНЦЯ ХІХ - ПОЧ. ХХ СТ. ОСИПА МАКОВЕЯ

Політичне життя України кінця ХІХ початку ХХ ст. протікало в руслі "Українського питання". Це питання все більше загострювалося русифікаторсько-колонізаторською політикою царизму щодо українських земель. Український народ чинив опір такій політиці. Цьому сприяло те, що він, кажучи словами М.Грушевського, "свято зберігав пам"ять про стару казаччину, боротьбу за волю і рівність, стару славу українську, перемогу над панами" /9-а, 45/. Серцевиною не тільки політичного, але й духовного життя українського народу залишилась національна ідея. Сієс цієї ідеї криється в свідомості того, що нація є окремим вірним тілом з своїми окремими властивими тільки її рисами, особливими інтересами, завданнями. Вони визначають спосіб її мислення, обумовлюють працю та боротьбу за досягнення своєї життєвої мети. Українська національна ідея своїми коріннями сягає Київської Русі. Проте теоретичну розробку цієї ідеї започаткували такі національні мислителі як Т.Шевченко, М.Костомаров, П.Куліш. Їхні думки склали ідеїну основу Українсько-Славянського товариства святого Кирила і Мефодія /1846-47 р.р./ Воно зазначило новий етап українського визвольного руху. Кирило-Мефодіївці розвивали національну самосвідомість народу, виступали за скасування на Україні всякої неволі, кріпосницьких порядків, добивалися свободи віри, слова і друку, повної рівноправності, знищення всяких класових привілеїв і нерівностей, поширення освіти і піднесення добробуту народу. Політичний ідеал товариства - Українська самостійна демократична республіка в федеративному зв'язку з іншими такими ж слов'янськими державами. Президент і вся влада в Україні мали бути виборчими, "не по роду і маєтку /цензу/, а по розуму і освіті". Очолювати федерацію слов'янських самостійних демократичних республік мав спільний слов'янський парламент в Києві, сформований з депутатів цих слов'янських республік, і виборний президент всієї федерації з кількома федеральними міністрами. Хоча товариство весною 1849 р. було розгромлене царською охранкою, проте ідеї та плани його пішли в народ і започаткували сучасну українську національно - політичну думку.

Цілу епоху в ІІ розвитку складає творчість складає творчість Т.Г. Шевченка. Він виступав не тільки проти національного, але й соціального гноблення, проти будь-яких панів - експлуаторів. Різали панів шевченківські Ярема Галайда /"Гайдамаки"/ та Варнак, що признавався: "Я різав все, що паном звалось.." /"Варнак"/.

В українській національній ідеї Т.Г. Шевченка міститься заклик до єднання українців в боротьбі за честь, славу, за братерство, за волю України /39,196/, за побудову своєї національної держави - хати, в якій "... своя й правда, і сила, і воля /36,250/, а ще утвердиться верховенство законів, подібних до "праведних законів Вашингтона". крім того на чільному місці будуть не терористи, а "апостоли правди і науки". Виступав Т.Г. Шевченко також за братання усіх словян, покликаних "розкувати землю з кайдан", "мир мирові подарувати" та нести "євангелія правди" /35, 200-201/. Ці, та подібні їм, шевченківські думки плідно позначилися на написаному М.І. Костомаровим "Законі Божому /Книзі буття українського народу/ - програмному творі Кирило-Мефодієвського братства. Коли в цьому документі читаємо: "Лежить в могилі Україна, але не вмерла", то мимоволі спливають на думку слова з Шевченкової "Розритої могилі" /1843 р./: "Якби то назвали те, що там скорчили, - не плакали б діти, мати не журилась". М.І. Костомаров "те", в чому криється безсмертя України, розшифровує: це "... голос ІІ, голос, що звав усі слов'янщину на свободу і братерство, розійшовся по світу слов'янсько-у", та одізвався серед слов'янських народів боротьбою за свободу і рівність /див. 20,29/.

Про соціальний зміст національної ідеї Т.Г. Шевченка, його розуміння національної самостійності чи не найкраще сказав Борис Грінченко: "Шевченко розумів її /волю України.-І.М./ цілком оригінально і - се найважливіше - не помилявся, так її розуміючи. Нація була в его розумінні сім'єю з рівних людей - братів і тільки тоді, коли всі ІІ люди /а не деякі тільки / будуть справді вільні /.../ тільки тоді можна назвати націю вільною./.../ Тільки тоді, як не буде ні пана, ні мужика, а буде одна цілонародна освідчена українська сім'я, тільки тоді можлива національна самостійність українська, тільки тоді живе добра слава, слава України" /3, 53-59/.

Подібне мислення як Т.Шевченка, так і Б.Грінченка також співзвучне програмним документам Кирило-Мефодієвського братства. В одному з них читаємо: "І не любила Україна ні царя, ні пана, а зкомпоновала собі козацтво, єсть то істне братство /.../ і незабаром були б на Україні усі козаки, усі вільні, рівні, і не мала б Україна над собою ні царя, ні пана, окрім Бога єдиного, і, двілячись на Україну, так би зробилося і в Польщі, а там і у других слов'янських краях" /20, 24-25/.

Значний внесок в розвиток української національної ідеї, а надто національної самосвідомості зробив друг Тараса Шевченка по Кирило-Мефодієвському товариству Панько Куліш. В цьому плані важко переоцінити його багатомуну працю "Записки о Южной Руси", яку він серед інших книжок після Т.Г.Шевченкові в Новопетровське укріплення, де поет відбував заслання "Я ця книжку, - писав Т.Г.Шевченко 17 червня 1857 року в своєму щоденнику, - скоро напам'ять буду читати. Вона мені так живо, так чарівно живо пригадала мов прекрасну бідну Україну, що я нібито з живими бесідує з її сніпими лірниками і кобзарями. Прекрасна, благородна праця. Бріліант в сучасній історичній літературі. Пішли тобі господи, друже мій щирий, силу, любов і терпіння продовжити цю неоцінену книжку".

Т.Г.Шевченко і П.Куліш, хоч і в різній мірі, бачили, що одна частина громади української шляхти інтегрувала в польську, інша - в російську культуру і, природньо, в такому стані ні та, ні інша не могли бути послідовними носіями національної ідеї. А тому наші національні мислителі поклали саме на простий народ всі свої надії щодо виживання і розвитку української нації та її культури. Звідси їх постійна увага до побуту, звичаїв, традицій, способу мислення українського народу. Вустами Сагайдачного героя своєї повісті "Майор" /1860р./ П.Куліш говорить: "Простий народ наш - то єдина у нас самостійна верства. Тільки в цій верстві, хоч яка вона не розвинута, живуть ще коринні наші морави, не перемішані ні з чим чужим, не властивим нашій слов'янській природі. Нам потрібно жити з простими людьми, посвоячуватися. В простій людині скоріше знайдеш вірного, щирого та живого чоловіка, ніж в чиновницьких колах. У простої людини є ще приязнь, є любов, котрої не захитають ніякі розрахунки і відносини". Невід'ємною складовою української національної ідеї є, на думку П.Куліша, пам'ять кожного українця про "моральну спадщину свого

роду та племені" /23, 39-40/. Постановка проблеми такої спадщини набирає сьогодні в умовах розбудови самостійної української державності все більшої ваги. Моральний вибір інтелігенції як ніколи виступає важливим державно-творчим чинником. Не менш актуальним є його розуміння національної ідеї, як основи національного виховання та формування нових громадянських відносин між людьми. „Діло тільки що починається, - писав П.Куліш, - і хоч які малозначні наші почини, то ідея нашої самостійності на полі думки і чуття може прийняти широкі розміри і увійти в саме життя. На основі сеї ідеї можуть повстати нові горожанські відносини, і се станеться без відома людей, що посивіли у безнастаннім читанні політичних газет. Я вірю в будучність нашого краю і в неможливість сперти самосвідомість, що родиться у свіжих українських умах. Що дає нам великоруське життя і великоруське письменство, того для нас занадто мало." /26, 91-92/. Письменник засуджував зневіру української інтелігенції у власні сили, в можливості свого народу, поборював в людей комплекс національної неповноцінності, сліпу віру, "науці людей, що в нас не жили і нас не знають" і заспокоювався душею тільки в "будучих поколіннях, покликаних до самопізнання і до самодіяльності на своїй рідній землі..." /26, 91-92/. Характерною рисою діяльності П.Куліша є його зусилля спрямовані на утвердження національної ідеї в свідомості українців в Галичині і Буковині. На цих українських землях, що знаходились в складі Австро-Угорщини проводилась політика онімечування місцевого населення. А тому письменник орієнтував галицьку та буковинську творчу інтелігенцію, перш за все, на усну народну творчість, українську пісню та використання літератури, школя, товариств як засобу національного пробудження. Так в своєму маловідомому листі від 9 жовтня 1861 року адресованому Антону Кобилянському в Чернівці, П.Куліш писав: "Праведно ви, панове, постерегли, що література в нас не мета, а спосіб. Нам аби люди стались людьми. Тим-то ми опріч книжок, ще заводимо і школи такі, щоб з них виходили люди. Ото ж нам і не до смаку такі утвори, що тільки ніжуть серце та морочать солодким одуром гблову, а духу народного, праведно людського не підіймають у гору" /24, 3-4/. Ці слова не зашкодять пам'ятати і нашим сучасним митцям, а також державним діячам. Скажімо їм вслід за П.Кулішем: дбайте про освіту, пильнуйте,

щоб солодкий одур "масової культури" та мамони не призводив до згасання духовності нації". Єдність народу та національної інтелігенції, усвідомлення нацією своїх історичних завдань, призведуть до того, що з убогих національних сил "піднімуться во спасеніє наші пророк. і праведні лицарі"; тверді і кріпкі волею, котрі "не злякаються і самого демона, стоячи за правду /.../ поки ще не прийшла пора до самосвідомості повсесвітньої ..." /30, 3:9-31 0/. Замітимо, що такі думки П.Куліша знайшли високу оцінку в праці нашого славного краянину українського письменника і громадського діяча Осип-Маковей "Панько Омелькович Куліш: Огляд його діяльності" /Львів, 1900/.

Самосвідомість повсесвітня з теоретичного надбання П.Куліша через декілька десятиліть почала перетворюватись в матеріальну силу, все більше оволодівала умами української студентської молоді, що організувалось в 1893 році в "Братство тарасівців", яке продовжило славні традиції "Кирило-Мефодієвського братства". Західноукраїнська преса, зокрема газета "Буковина", ознайомила своїх читачів з програмою тарасівців, в якій вони заявили про свій виступ на політичній арені в якості не тільки космофілів, але й націоналів, що повинні віддати усі свої сили на те, щоб визволити свою націю з того гніту, в якому вона тепер перебуває і дати задля користі людскості ще одну вільну духом одиницю" /7/. На цьому документі помітний вплив не тільки ідей П.Куліша та М.Драгоманова. Їх твори були відомі також галичанам та буковинцям. Українські мислителі, незважаючи на свої в різний час розходження по різних питаннях, були солідарні між собою щодо необхідності розвивати освіту, культуру, національну самосвідомість та піднімати добробут народу. Саме такі питання обстоював М.Драгоманов в своїх "Чудацьких думках про українську національну справу", які П.Куліш назвав в 1893 р. "політично спасеними" /22, 8/. В них Драгоманов застерігав також від абсолютизації національної ідеї, що сама по собі „не є лєком на всі лиха громадські", скажімо політичні, соціальні, тощо. Принагідно підкреслимо, що мислитель відстоював також ідею української державності. В "Передньому слові до "Громади" він писав: "Безперечно українці багато втратили через те, що в ті часи коли більша частина других народ людських в Європі заклала свої держави їм не довалося

того зробити. Як там не єсть, а своя держава, чи по волі, чи по неволі зложена, була й досі єсть для людей спілков задля оборони себе од чужих і задля впорядкування своїх справ на своїй землі і по своїй волі".

Непересічний інтелект і високий моральний стрій душі М. Драгоманова дозволив йому залишити свій слід в духовному житті на всіх українських землях, в т.ч. і західноукраїнських. І. Франко підкреслював: "Взагалі на теперішніх галицьких русинах скрізь видно вплив драгомановських думок..." / ЗІ, 402/. В Галичині була заснована за почином М. Драгоманова українська радикальна партія яка "й досі не спроневірилася його провідним думкам". Її програму проголошено в 1890 р., а згодом вона була доповнена пунктом про необхідність політичної самостійності української нації та про утворення в Австрії окремого українського автономного краю / 32, 26 /.

Виступи М. Драгоманова за незалежну від москвофілів і народо-вців широку культурну роботу, спрямовану на піднесення національної та соціальної самосвідомості, духовності та добробуту українців, його ідей української самостійної держави сприяли розвиткові національно-політичної думки в Галичині та на Буковині кінця XIX – поч. XX ст., скріплювали чуття духовної єдності галицьких, буковинських і східних українців. Значну роль в цьому відіграли його особисті контакти під час подорожі влітку 1875 року по Галичині, Буковині, Закарпаттю. В цей час на Прикарпатті він побував у м. Станіславі /теперішній Івано-Франківськ/, у містечках Галичі, Снятині, Кутах, селах Микуличині і Жаб'є, зустрічався з М. Павлюком, М. Бучинським, Я. Захлинським, С. Витвицьким, І. Герасимовичем, крім того переписувався з І. Франком, М. Бучинським, М. Павлюком, Н. Кобринською та іншими українськими письменниками, публіцистами, громадськими діячами. Цікавим з точки зору співставлення нашого минулого і сучасного політичного життя є враження М. Драгоманова від селянського віча в м. Галичі, на якому він керував промовці москвофільської орієнтації. Письменник зазначав: "Оратори ж галицькі страшно незручні, не зміють говорити коротко, образно і просто про діло, а несуть хриї, аложені по старій риторичі, – довезні, бліді, темні і страшенно скучні. Втерпіти галицький мітинг – тяжка робота навіть для вишколеної людини, тим паче для простої. В кінці серпня він з галицького вокзалу поїхав на Буковину, в м. Чернівці. Тут в політичному житті переважали москвофіли. Та й народовці своєю

просвітряючою клерикально-шляхетською орієнтацією гальмували національно-політичне пробудження народу. Своє бачення культурно-національного становища на Буковині М. Драгоманов описав у "Австро-руських споминах" / 1867-1877/. Він помітив низький рівень національної самосвідомості значної частини буковинської української інтелігенції. Про одного такого інтелігента, з яким йому довелось спілкуватися, читаємо, що цей поштмайстер "не дійшов до думки про націю як про якусь колективність. Це а ом, котрого доля, а почасти і начальство поставили у примусові по-руському і по-німецькому. В Буковині, та й усій нашій країні, чимало таких атомів, і живуть вони., сподіваючи те, що велить їм грубий егоїзм або воля начальства" /10, 260/. В таких умовах плідними були зустрічі М. Драгоманова з буковинцями, насамперед Ю. Федьковичем, повісті якого з власною передмовою він видав на поч. 1876 р. в Києві. В ній висвітлено характерні риси творчості буковинського Кобзаря, близького йому національно-політичного тональності своїх творів, в яких пульсувала ідея самопізнання, самовизначення та стремління буковинських українців до волі, правди і справедливості. Ю. Федькович поділяв тезу, проголошену в 1848 р. "Головною руською Радою" у створенню тоді ж у м. Львові/ проте, що "русини чи малоруси", народ особний од поляків і других слов'янських народів" / 13, 321/. Критик підкреслював також манеру Ю. Федьковича "передумати і переболіти" за життя гучульського селянина, якого зображував так, як "Тургенев – великоруського, Квітка і Марко Вовчок – українського, Ауербах – німецького, Жорж Санд – французького" / 13, 341/.

Український мислитель вболівав за долю української літератури, зокрема в Галичині і на Буковині, хоча інколи і висловлював хибні думки на зразок двоєдиної літератури, од яких, до речі, згодом сам відмовлявся. Та більше ми послуговуємось не помилковими, а глибоко науковими, прогностичними його думками. Це стосується і статті "Література російська, великоруська, українська і галицька", в якій він розкриває суть та формулює завдання національної ідеї. Вона не повинна обмежуватись національною формою свого вираження, а "важніше для української ідеї, щоб і українці, беручи вищу науку у гімназіях і у університетах, знали, що таке Україна, і великоруси знали, що таке Україна в Росії і у Слов'янщині, т.є., значить, яка її мiрова роль" та яка "може бути роль у новому європейському солзі", а також в "готовляючомуся такому ж другому со-

озі слов'янсько-народному" / 14, 181/.

Реалізацію цієї ролі він вбачав на шляхах розвитку федеративних традицій / Київська Русь як федерація князівств. - І.М./ та боротьби за створення на федеративних засадах слов'янського союзу вільних народів. У такому союзі, де забезпечені права людини й громадянина та самоврядування, український народ зможе відігравати світову роль. При цьому українська ідея має означити, що є "високочоловічого" та талановитого в українській ментальності, а основою цієї ідеї має виступати "добро народу" / 14, 152/.

М. Драгоманов був одним із засновників українського студентського товариства "Союз" / 1875 р./ в Чернівецькому університеті і мав значний вплив на культурну та національно-патріотичну діяльність студентської організації. На засіданні керівництва цього товариства часто зачитувались його листи та прислухались до порад / 2, 775/.

Вагомими були виступи М. Драгоманова на сторінках газети "Буковина" з проблем українського національно-політичного життя. Серед них слід виділити працю "Листи на Наддніпрянську Україну" / 1882-1893/ та статтю "В справі згоди між руськими партіями" / 1894 р./, що являють собою певний політичний заповіт вченого, на жаль, не осмислений в нашому суспільствознавстві. Ці роботи викликали широкий резонанс серед громадськості. Поштовх до цього дав Вартовий /Б.Грінченко/ своїми "Листами з України Наддніпрянської". Між авторами "Листів ..." на сторінках "Буковини" розгорілась полеміка щодо шляхів розвитку української літератури та національно-визвольного руху. По суті дискутувались тією чи іншою мірою суголосні сучасності драгманівські ідеї ролі в українському відродженні літератури та політичних партій, створення власної культурної еліти самодіяльного народу, ставлення до передових ідей, в т.ч. і до ідей української державності. Порушувалися також питання самобутності, самовладності та консолідації української нації, пошуків справедливого суспільства на громадсько-соціалістичних засадах, забезпечення прав і свобод людини. Аналіз його "Листів на Наддніпрянську Україну" показує, що він, полемізуючи з Вартовим, намагається довести, що ніколи не виступав проти виділення України з Росії в особну державу. Важливим є тут не це пояснення, що не зовсім відповідає попереднім його позиціям / Драгоманов не бачив перспективи створення в найближчі часи української державності/, а те, що політичні погляди мисли-

теля еволюціонували в бік української державної самостійності. Він підкреслював, що "яка нація чи плем'я має право на особливу державу..." і прагнення до неї може виходити з етнографічно-національного почуття, проте для того, щоб прагнення "стало будуючим фактором у народному житті, треба, щоб і воно ослободилось від свідомості певних матеріальних і моральних інтересів" / 15, 442, 471/.

Неодмінною умовою успішної боротьби України за свою славу і політичну, економічну, національну волю М. Драгоманов вважав високий ступінь культури та єдності народу. У зв'язку з цим зрозумілі його занепокоєння тим, що в українському народі "свідомість національної солідарності ще виробляється дуже важким процесом" / 15, 442/. В останній рік свого життя, піклуючись про долю виплеканої ним Української радикальної партії в Галичині, він вказував на необхідність першочергового вирішення в інтересах народу проблем релігійних взаємовідносин та міжпартійного блоку. Ці проблеми слід вирішити, на його думку, шляхом консолідації українських сил на загальнонаціональному ґрунті, унікальчии міжконфесійної та міжпартійної боротьби і гризні. Така боротьба перешкождала мобілізації творчих потенцій нації та виходу її на дорогу свободи і прогресу. Скажімо, москвофіли і народовці безпідставно обвинувачували галицьких радикалів в підміні національної боротьби класовою. Насправді ідея класової боротьби органічно впліталась в національно-політичні конструкції галицьких радикалів і використовувалась ними для теоретичного обґрунтування невідворотності краху австро-угорської та російської імперій, як передумови виходу українського народу на шляхи самостійництва і розвитку загальнонародської цивілізації.

Ця ідея, будучи вирваною із системи марксизму, не носила на той час іманентного їй політичного навантаження, що Драгоманов і роз'яснював політичним опонентам галицьких радикалів: "Ваш закид, що радикали не слушно піднімають класову боротьбу, коли у нас мусить бути класова згода для боротьби за національність, цілком абстрактний, по крайній мірі в австрійській Русі, власне з погляду реально-національних обставин. Ніяких руських /українських - І.М./ класів там нема, окрім плебейського "дідиць" руських ви не налічите там і 10; - а десяток же не клас" / 12, 22 квітня/. Отже, в Галичині класова боротьба об'єктивно носила національно-визвольний характер.

Міркування М. Драгоманова щодо діяльності та взаємовідносин між українськими партіями різноаспектні, проте гедучою була думка про недопустимість полярних партій в українському політичному житті. В цьому зв'язку він писав "В однім тільки миру між нами не може бути: в справі поступу чи реакції, в справі кастових чи всенародних інтересів, бо це справи основні, а-за котрих вже тисячі років іде між людьми боротьба невсипуща, без котрої життя людей перестало би бути людським. Цієї боротьби не можна замазати ніякими розмовами про національну солідарність, а надто в нашій нації, котра, власне, нація плебейська" / 15, 483/.

Крім безпосередніх виступів М. Драгоманова в буковинській пресі, його твори та ідеї популяризували в цьому краї О. Маковей, О. Кобилянська, Михайло та Ганна Павлик. Не випадково багатомовне видання листування М. Драгоманова з М. Павликом видано на Буковині в м. Чернівцях. М. Павлик, за характеристикою О. Маковей, це "середній чоловік", "великий український мученик", що "як міг, так і рятував славу радикальної партії" / 25 /. О. Маковей підкреслював що вчення Драгоманова, Павлика, Франка ґрунтуються на аналізі українського суспільного життя, і що ці громадсько-політичні діячі, на відміну від інших, вказували "нові дороги" для українського визвольного руху. Разом з тим він закликав буковинських демократів розвивати це вчення стосовно нових економічних та політичних реалій / 28 /. При цьому слід пам'ятати, що "радикальні лозунги двигать маси" / 27 /. Зауважимо, що М. Грушевський також позитивно оцінював Драгоманова, Павлика і Франка. В 1922 р. він так визначав їх місце в українській політичній думці: "Талантом і різносторонністю Драгоманов переважував Павлика, а Драгоманова - Франка" / 9, 56 /.

В руслі драгоманівського політичного мислення формувались позиції українців щодо інших національностей в Галичині та на Буковині. Редакція "Буковини" писала: "Ми не бажали ніколи чужого добра; ми ніколи не старалися вкоротити нашим сусідам належні їм права, протавно ми бажали шире для всіх людей братньої любові, бо ширша суспільна праця і взаємна справедлива щира поміч, то після нашого переконання найвищі людські ідеали" / 16 /.

М. Драгоманов та його ідейні сподвижники в силу заборони царським урядом української мови в Наддніпрянській Україні друкували свої твори в Галичині, на Буковині, в Швейцарії та деінде. Вони вимагали волі Україні і всій Росії, землі селянам, на-

лежної заробітної плати робітникам, освіти на українській мові для всього народу. Їхні виступи стимулювали розвиток прогресивної суспільної думки на всіх українських землях. "Писання цих людей, зазначав Б. Грінченко, - доходило й на російську Україну. Спершу їх читали тільки інтелігенція, а далі почали читати і робочі люди та й собі так думати, як там написано" / 8, 46/.

Національна ідея посідає також значне місце і в світогляді інших українських діячів з Наддніпрянської України, що виступали на сторінках "Буковини" та підтримували особисті контакти з галицькими та буковинськими демократами, в тому числі О. Маковейем. Характерною в цьому плані є спроба Б. Грінченка перевести українську ідею на мову політичних формул та лозунгів. Законічною є слідуюча його формулювання сутності цієї ідеї: "На українському прапорі написано: національність, народний добробут, конституція" / 4 /. Подібні формулювання були притаманні і для І. Нечуя-Левицького, для якого "національність - вічна форма, в котрій буде з'являтися і рости людське життя на землі", а український націоналізм - то свобода, прогрес, гуманність" / цит. за: 6/. При всій реномантності формулювань акцент ставиться на боротьбу за права людини і нації - економічні, політичні, національні, культурні, соціальні, а в підсумку за національну та політичну автономію України в федеративному зв'язку з Росією, якщо остання задовільнятиме українські потреби.

Національна ідея розглядалася українськими національно-демократичними діячами як ідея буття українського народу, визначальним чинником його ментальності, програмним орієнтиром в безвісті віків, критерієм визначення моральних та політичних позицій людини. Про одну з таких функцій національної ідеї Б. Грінченко писав: "А той, хто повстає проти національної ідеї, в ім'я яких би там високих ідеалів він сего не робив, той повстає проти свого народу, той працве на користь его ворогам!" / 5 /.

Відносно народного добробуту, як органічної частини змісту національної ідеї, то українські демократи не обмежувались заходами, спрямованими на часткове покращення матеріального становища населення, вимагали зміни мирним, конституційним шляхом існуючого соціально-економічного та політичного ладу, виступали за "такий лад, де не буде ні експлуататорів, ні експлуатованих, хоча заздалегідь і не можемо сказати, які саме форми людських відносин дасть нам той лад" / 3, 126/.

В національному мисленні українських діячів національна ідея розглядалась як серцевина національної ідеології, основою якої виступали інтереси та цінності не тільки національні, але і загальнолюдські. Тому не дивно, що в тогочасній українській національно-демократичній думці симоніом цієї ідеї часто виступала категорія "український націоналізм". Зміст цієї категорії напроочуд ясно виражає діалектику національного та інтернаціонального /космополітичного/, більше того, висловлена надзвичайно глибока ідея нації, як органічної клітини єдиного живого космосу. Не виключено, що саме ця ідея на своєму вищому рівні знайшла свій науковий вираз в категорії академіка В.І.Вернадського "неосфера".

Смислове навантаження поняття "український націоналізм" було настільки перекручене ідеологічними службами тоталітарного режиму в бувшому Радянському Союзі, що втратило свою науково-пізнавальну цінність і перетворилось в одне з змарядь-репресій щодо української інтелігенції. Найповніше, об'єктивне і програмно спрямоване визначення "українського націоналізму" дав великий український патріот, досі незаслужено напівзабутий письменник і публіцист Трохим Зіньківський. З огляду на важливість цього визначення для розвитку сучасної української політичної культури, вважаємо за доцільне повністю його процитувати: " В чистім, благороднім розумінню, націоналізм, як почуття природне, мусить бути під контролем ідей гуманізму. Любити свій народ, працювати для нього – не значить зневажати і немавдіти іншу яку народність. Кожна людина мусить дивитись на всіх людей однаково, як на людей, поводитись з ними, як собі того бажаєш. Сього вимагає гуманне космополітичне чуття, і в таким благороднім розумінню кожна людина мусить бути космополітом. Громадське добро кожної народності, кожної громади, кожної людської спілки не повинно суперечити гуманним космополітичним початкам, – себто: націоналізм мусить бути космополітичним; добро, що зроблено його в одній громаді – се здобуток усього світу, усього космосу; такий націоналізм, що суперечить людським вищим гуманним ідеям – не націоналізм – се просто варварство, що прикриває свою погану і мерзотну вдачу чистим, святим покровом націоналізму. Націоналізм же ми розуміємо, як практичне виконання в житті космополітичних гуманітарних бажань та ідей, – тим космополітизм і націоналізм стоять як ціле і частина, як розуміння родове і видове; той, хто зве себе космополітом і цурається позитивної праці для свого народу, той мероба і ледащо; щоб же бути космополітом, треба працювати для

світового добра, а найпродуктивніша дорога сій світовій праці, – се праця для свого народу – так ми розуміємо націоналізм і такий мусить бути український націоналізм!" /18, 107/.

Популяризуючи це розуміння Т. Зіньківським українського націоналізму, Б. Грінченко зробив приписку: " Такий мусить бути український націоналізм і такий він є, – скажемо ми" /6, 1894. – 8 квітня/.

Такі погляди на український націоналізм поділяли Іван Франко, М. Павлик, О. Маковей, Леся Українка, М. Грушевський – основоположники концепції української моделі соціалізму. Разом з тим вони виступали проти вульгарного націоналізму, що розпалював міжнародну ворожнечу. І. Франко та М. Грушевський закликали українські національно-демократичні кола підтримувати в національно-визвольному русі будь-якого народу суголосні їм "елементи соціалістичні й народницькі" /9а, 169/, сприяти впливові на ці рухи "ідей демократичних і соціалістичних" та виступати проти "елементів реакційних, несоціалістичних, настроєних шовіністично", бо ці елементи "творитимуть в нашім /українським – І.М./ організмі тіла чужородні з становища загальнодемократичного і соціалістичного курсу нашого життя" /9а, 170/.

Утвердженню такого курсу має служити, на думку М. Грушевського, українська державність. "Нашій народній державі, – писав він, – ставимо грандіозне завдання: не тільки зверхню охорону ладу й порядку, яку ставить собі звичайна буржуазна держава, а переведення й поглиблення правдивого, послідовно розвиненого демократизму і можливе наближення до соціалістичного ладу, оскільки воно можливе в реальних обставинах кожного даного моменту, на кожнім новім шаблю нашого життя" /9а, 170/. На відміну від тодішніх буржуазних республік Українська Народна Республіка мала "охороняти права, інтереси і впливи економічно слабших", регулювати "економічні і політичні права на їх користь, створювати можливо сприятливі інтереси для праці активної, а не для економічних впливів рантьєрів капіталістів", перебудувати всю державу й соціальну будову в "інтересах можливо збільшеної продуктивності і можливо рівномірного розподілення її продуктів між громадянством" /170/.

В умовех української визвольної революції 1917–1920-х років українській демократії важливо було віднайти свій шлях розвитку, бо, як справедливо зазначав М. Грушевський "Україна

не може йти далі старими стежками - ні тими, якими волікло її силоміць насильницьке московське правительство, ні протоптанями слідами буржуазних держав Заходу" /9-а, 170/. Він бачив як на стежку буржуазної демократії "штовхають і штовхатимуть нас усі наші /західні.-І.М./ приятелі й союзники". Проте ця стежка не підходить для українців, бо віддаляє їх від розв'язання соціальних проблем, а отже веде до небезпеки" по якимсь часі ще раз, вдруге проробляти революцію - соціальну, боротьбу з домашнім соціальним більшовизмом, ще тяжчу і кровавішу, і даремні будуть усі ті кроваві і матеріальні жертви, які ми понесли в нинішній усобиці" /9а, 177/. Велика Українська держава, на думку М. Грушевського, може утворитись на базі об'єднання "правдиво демократичних, а передусім - соціалістичних елементів України, без різниці національності" /9-а, 177/. Подібні думки М. Грушевського виявились пророчими. Саме силою "соціального більшовизму" постала Українська Радянська Соціалістична Республіка, з якою пов'язана чимало наших здобутків і втрат, які були б зведені до мінімуму при умові єдності української нації.

Проблема української ідеї займала помітне місце також і в творчості О. Маковей. Ідея нації пронизує його міркування про національні потреби, відносини, ідеали. Письменник виходив з того, що нація - це "люди, що складають один тип" витворений природним і спільним культурно-історичним розвитком, а не якимось спекулятивними політичними чи ідеологічними комбінаціями. Такому типові властиві: спільна територія, мова, національна самосвідомість, риси психологічного складу, що проявляються в національному характері. Підкреслимо, що О. Маковей виникнення нації не прив'язував ні до капіталізму, ні до держави, а сприймав її як певну даність, яка має свої права. При цьому акцент ставився на право самовизначення та вільного розвитку кожної зокрема етнічної спільності: "Кожна етнографічна одиниця, - писав О. Маковей, - вимагає права на існування власної культури, а також державно-законодавчого забезпечення всіх прав та потреб", перш за все жити і розвиватися по своїй волі" /*Res Ruthenicae* //Буковина.-1897.-16 жовтня./ Отже тут ідеться про волю етноса до самозбереження і вільного саморозвитку виражену в його культурі і взведену його державно-законодавчою структурою в ранг закону. Хіба це, при всіх неточностях, не відображає суть національної ідеї будь-якої на-

ції, а тим більше прагнучої до волі? Подібні думки О. Маковей часто повторював. Особливе звучання вони мали напередодні першої світової війни та революційних потрясінь в Росії, враховуючи також політичне життя Австро-Угорщини того часу, яке характеризувалось посиленням реакції та соціал-демократичною пропандозою "державної ідеї", іншими словами "національно-культурної автономії" в рамках австрійської держави.

Політичний ідеал О. Маковей не культурно-національна автономія, а міцна демократична держава "... Стоїмо на тому принципі, - писав він про діалектику культури і державності, - що немає тепер нігде культурного життя, вилученого з державного зв'язку. Кожний народ має потребу в сильній і добре впорядкованій державі, але й кожна держава має потребу в просвіченому і прихильному до себе народі". В політико-філософському мисленні письменника категорії "культура" і "державність" часто виступають парними.

Національна ідея не існувала для О. Маковей у відриві від соціально-економічних інтересів народних мас. Звідси стають зрозумілими його виступи проти спроб москвофілів та народовців підміняти проблему соціального визволення питаннями розвитку національної культури: "Ми вже знаємо, - писав він, - що ми русини /українці.-І.М./ і національній програмі нам мало" /Буковина.-1896.-15/27/ листопада/. Отож письменник закликає українську патріотичну інтелігенцію не обмежуватись українською ставовиною в пошуках оптимальних шляхів розвитку України, а вдаватися до аналізу сучасних реальних обставин. При цьому потрібно уникати ідеалізації народних мас, бо в минулому вони "дійсно руйнували суспільно-політичний лад, який розходився з народними ідеалами справедливості і добра, але на його місце народні маси ніколи не вміли збудувати такий устрій, який їм відповідав би" /Буковина.-1897.-3/15/, 4/16/ травня/. А тому письменник невтомно просвічував народ, спрямовував його енергію на забезпечення національного буття України. Відкидаючи ворожі інсинуації проти себе, він з обуренням писав: "... Волен я писати про потреби життя України-Руси, як вольни писати москвофіли про потребу її смерті". На основі аналізу ідеології і діяльності москвофільської політичної течії на західно-українських землях О. Маковей зробив правильний висновок про те, що вона ворожа

як українському, так і російському народові, а її ідеалом є "настоющий російський деспотизм і централізм" /О.Маковей. Фейлетон [Зів"яле листя]// Зоря.-1894.-№ 20.- С.447/.

Ідея самостійної української державності, згідно переконань О. Маковей не суперечить національним інтересам інших народів, навпаки сприяє їх забезпеченню. В цьому зв'язку його висловлювання на користь будівництва дружніх відносин і співробітництва не тільки з російським, але й з німецьким, єврейським, польським, руминським та іншими народами не втрачають своєї актуальності.

На кінець зазначимо, що О. Маковей на перше місце ставив українську державність, а не форму її. В 1917 році на самих початках державотворення, як і пізніше його дуже непокоїло, і не безпідставно, що "в українців ще далеко до того, щоб розуміти порядок і дисципліну", що в Центральній Раді "багато нерозуму, пустого балакання", замість рішучих дій - хибний принцип "соціалізації" землі. Незрівняно слабшим, національно неукоріненим виявилось міністерство, яке утворив гетьман П. Скоропадський. Воно "є московсько-польсько-єврейське, а поміч німецька. Підпори в самій суспільності немає"/25-а/. Слушними виявилися і критичні зауваження письменника щодо політики червоних українських провідників. "Не лише дідичі, - писав 6 травня 1918 року Осип Маковей, - але й клопи не хотіли віддавати того, що називається їх власністю. /.../ Мужик не признає державної власності ./.../ Нема у нас розуміння для поступенного /еволюційного.-І.М./розвитку, тільки думають, що після соціалістичних засад можна відразу світ перевернути. І се мститься. А результат: замість волі - диктатура. Се ще з кілька літ потягнеться, заки наладиться життя!" /25-а, 6 травня 1918 року/. О. Маковей неодноразово повторював, що "загальна хиба провідників- українців се їх доктринерство і реунство"

Отже О. Маковей займав гідне місце в українському національно-демократичному таборі.

Письменник близький нам тим, що збагачував українську культуру, невтомно працював над розвитком національної самосвідомості українського народу, шукав для нього кращої долі - волі, добробуту і рівності серед інших народів, дружи і співробітництва з ними.

Л І Т Е Р А Т У Р А

I. Ботушанський В.М. Становище і класова боротьба селянства Північної Буковини в період імперіалізму /1900-1914/. К.: Наукова думка, 1975. - С. 175с.

2. Буковина і її минуле і сучасне /Редкол. д-р Квітковський Д., проф. Т. Бриндзан, А. Жуковський - Париж.-Філадельфія-Дітройт.: Зелена Буковина, 1956. - 956 с.

3. Вартовий /Б. Грінченко/. Листи з України Наддніпрянської. Київ, 1918. - 275 с.

4. Вартовий /Б. Грінченко/. Листи з України Наддніпрянської // Буковина. - 1893. - 23 липня /4 серпня/.

5. Вільхтвський Б. /Б. Грінченко/. Перед столітньою річницею "Енеїди" Котляревського //Буковина. -1892. -5/17/ червня.

6. Вільхтвський Б. /Б.Грінченко/. Іван Левіцький / З приводу 25 років його діяльності письменницької //Буковина. - 1894. - 1/13/, 8 /20/, 15 /27/ квітня.

7. Визнання віри молодих українців /читане на Тарасові роковини 1893 р. в університетському місті на Україні //Буковина. - 1893. - 18 /30/ червня.

8. Грінченко Б. Як жив український народ /Коротка історія України. Вид. 9-те. -Київ, 1918. - 48 с.

9. Грушевський М. З починів українського соціалістичного руху. М. Драгоманов і Женевський соціалістичний гурток. - Відень, 1922.

10. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть. - К.: Т-во "Знання" Україна, 1991.- 240 с.

11. Драгоманов М. П. Австро-руські спомини /1867-1877/ Літературно-публіцистичні праці. У 2-х т. Т.2. К. Наукова думка, 1970. - С. 151-288.

12. Драгоманов М. В справі розвитку української літератури /Відповідь д. Вартовому д. Драгоманова/ //Буковина. - 1893.- 14/26/ травня.

13. Драгоманов М. В справі згоди між рускими партіями //Буковина. - 1894. - 15/27/; 22 квітня.

14. Драгоманов М.П. Галицько-руське письменство /Передне слово до "Цвістей Осипа Федьковича // Т.І.-С.309-348.

15. Драгоманов М. Література російська, велико-

руська, українська і галицька // Т.І. - С. 80-220.

16. Драгоманов М. Листи на Наддніпрянську Україну /Вперше друковані в "Буковині" - 1893. №20-22/ //Т.2. - С. 428-483.

17. З новим роком //Буковина. - 1892. - 3/15/ січня.

18. Забушко О. Філософія національної ідеї: Україна і Європа//Зустрічі. - 1991.-# 2.-С. 93-101.

19. Зіньківський Трохим. Молода Україна, її становище й шлях. Писання. У 2-х кн. кн. 2. - Львів: 3 друк. НТШ, 1896. - С.83-119.

20. Каник С. Буковина в румунській неволі. - Харків: Держвидав України, 1930 - 136 с.

21. Костомаров М.І. Закон божий /Книга буття українського народу/ - К.: Либідь, 1991. - 40 с.

22. Куліш П. Лист до М. Драгоманова від 9.І.1893 р. // Лотоцький Олександр П. О. Куліш та М.П. Драгоманов у їх листуванні. - Прага: Вид. укр. історико-філолог. т-ва, - 140.

23. Куліш П. А. Майор //Повести . В 4-х т. - Т.4. Санкт-Петербург, 1860. - С.1-250.

24. Куліш П. А. Письмо в Буковину , 1861. - Киевская Старина. - 1899. № 4. - С. 3-4 /Д/.

25. Маковей О./ Листи із Львова. -Буковина. - 1898. - ІО /22 квітня. Додаток до № 42 "Буковина " / Стефанів/.

26. Маковей Осип. -Ользі Маковей. - 1918.-Листи //ЛНБ. АН. України, відділ рукоп. ф.66.

27. Маковей О. Панько Олеськович Куліш. Огляд його діяльності. Львів, з друк. Наук. Т-ва ім. Шевченка, 1900 - 169 с.

28. Маковей О.- Смаль-Стоцькому Стефану. 8-9 квітня 1896 р. //Інститут літератури Шевченка АН України, ф.59, оп.І, од. зб. 384, арк. 1-4.

29. Маковей О. 60 років політики //Буковина. - 1909. - 4 травня.

30. Піддубний Г. Буковина: її минуле й сучасне. -Харків.: Держвидав України, 1928. - 255 с.

31. Письма П. А. Кулиша к В.В. Тарновскому у /1856-1857/. - Киевская Старина. - 1898. №12. - С.358-360.

32. Франко І. В десяти роковини смерті Михайла Драго-

манова // Збір. тв.: У 50-ти т. Т.35.-С. 402-404.

33. Франко І. Властивий юбілей //Михайло Петрович Драгоманов. 1841 1895. Єго юбілей, смерть, автобіографія і опис творів. Львів, 1896. - С. 26.

34. Шевченко Т.Г. Роголю //Повне зібрання творів: У 12-ти т. Т.І /Гедкол.:С.П. Кирилук /голова/ та ін.-К.: Наук. думка, 1989. - С. 196.

35. Шевченко Т.Г. Єретик /Шариків / //Повн. збір. тв.: У 12-ти т. Т.І.- С.199-206.

36. Шевченко Т. Г. І мертвим , і живим , і ненародженим землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнє посланіє // Повн. збір. тв.: У 12-ти т. Т. І- С. 250-255.

37. Шпорлюк Роман. Досліджуючи драму історії, або національні шляхи до сучасності. Перекл. з ачг. Марти Боянівської //Зустрічі -1991.-#2. - С.79.- 87.

В. ЛІБІНЦЬ, Н. КОЦІЛОВСЬКА, Н. ШЛІХТЕР -
КРАЄЗНАВЦІ /м. Івано-Франківськ/.

УКРАЇНСЬКІ ЗВИЧАЇ В НАРИСІ О. МАКОВЕЯ
"Мій прапрадід"

Одним з важливих чинників розвитку національної самосвідомості є народні звичаї. О. Маковей часто порушував проблему їх збереження, особливо пошанування пам'яті померлих, їх могил. Він нагадував сучасникам про їх патріотичний обов'язок вивчати сліди попередніх поколінь, історію власної родини, не губити золоті нитки своєї історії. В згадуваному нарисі письменник радів, що він праправнук бідного комірника, став доктором філософії і професором історії. "Малій се поступ в історії родини, що аж по двох сотнях літ один потомок її не зазнає гіркої долі заріфників, але все ж поступ Є.Я. - ікшав О. Маковей, - немов бачу перед собою прапрадіда і його усміх вдоволення на старім поморченім лиці; тишиться старий своїм праправнуком..."

Цей письменник силою художнього слова переносить нас в далеке ХУІІ сторіччя, і ми опиняємось на весіллі його прапрадіда. До нас долітають "звуки старосвітських весільних пісень і залюблена гра скрипака, гудіння баса і бренькіт решітки з дзвіночками..." Це була весела музика.

Летіли роки і невідворотно наступила дата смерті предка О. Маковей на сам св'ятий вечір. Вчуваються нам і "веселі колядки хлоп'яті на улицах", і "голосіння нещасної жінки і дітвори". Лине подумки письменник в своє ріднине містечко Дворів, де: "Коляди, родини при вечері, в хаті солома, у срдомі качаються малі діточки, веселенькі собі... Під стіл залазять і кудкудакають так, як я колись... Аби кури неслися... Оті Сножні..."

І знову зустріч у ві сні з своїм прапрадідом, що прийшов до нього в гості на святий вечір. Стояв перед ним "сивоусий дідусь із веселим лицем, у зеленім святочнім гданськім хупані, підперезаний широким поясом, із шапкою на зав'ісах у руках.

- Христос рождається! - каже поважно.
- Славім його!"

Заходився О. Маковей біля самовару, щоб пригостити його чаєм та прапрадід відмовився, але погодився випити склянку вина, якого ніколи не пив. Кисле воно. Запитує праправнука:

- Меду не маєш?

"- Ні; у нас тепер не п'ють"

Бере його прапрадід до себе на святий вечір. Їдуть на санях і по дорозі весело собі співають "Бог предвічний..." Приїхали, зайшли в оселю і відчув О. Маковей мийий серцю святковий настрій, душевність своїх предків, в яких краще, як в нього. Про це він пише так: "Прапрадід ломиться зі мною хлібом; бажає мені із роси із води, щоб я мався, як земля о св'ятім Івані, а був здоров, як вода. А прапрабабуся, мергаючи весело своїми сіреними очима, сажав мені хімки, як ягідки, рум'яної, як калина, веселої, як плашма, доброї газдині, щоби вмйла тримати три угли хати. Цілує мене в чоло, а все усміхається, така урадувана, така щаслива! А мені до серця підступає щораз більше якийсь неозначений галь, якась туга; мені в'дидиться, що я чимсь обидив тих стареньких предків, що мене так щиро люблять, так сердечно вітають, обидля, а не знавчим. Чи може, тим, що забував так часто? І різночасно я чуюся такий щасливий; їм усе, що прабабуся подає, аби не гнівалася; п'ю солодкий мід, що мені прапрадід наливає з горня, його солодкої бесіди, як старий дотепкує собі зі своїх злиднів".

Я.Й. РАБІНОВИЧ - доцент /Івано-Франківський інститут нафти і газу/

ПРОБЛЕМА ПОЛІТИКИ І ІНТЕРЕСУ В НАРИСІ
О. МАКОВЕЯ "ТРИ ПОЛІТИКИ".

Політичні погляди письменника формувалися передусім обставинами економічного і політичного життя в Галичині 80-90-х р.р. ХІХ ст. Піднесення національно-визвольного руху на західноукраїнських землях, які перебували в напівколоніальній залежності від Австро-Угорської імперії, впливало на передову молодь, сприяло формуванню її політичної свідомості. О. Маковей поправу належить одне з почесних місць в колі передових українських громадсько-культурних діячів. Його гостра, політична сатира невмируща.

В нарисі "Три політики" О. Маковей піддав нещадній критиці практику формування середньої ланки австро-угорського парламентаризму. Щоб стати депутатами, українські і польські пані

вдавалися до будь-яких засобів обдурювання народних мас, імітувалися під соціалістів, демократів, "народолюбців", шантажували й підкупляли виборців. Світ обмежених, дріб'язкових, егоїстично-приватницьких інтересів, чиновництва, кар'єризму, нехтування громадськими справами – все це письменник майстерно, часто з гумором і гостротою відобразив у названому нарисі. Він викривав демагогію, удаване народолюбство, за допомогою яких панки-інтелегенти пробивали собі дорогу до високих урядових посад. Здобуттям депутатського мандату до австрійського парламенту вони завершували свою "патріотичну діяльність" в розкошах і безжурному неробстві. Письменник створив цілий ряд колоритних образів всіляких політиків, демагогів-крутиїв, владолюбних, хитрих і підступних. Доктор Микола Крикливець, граф Артур Бойовський, підступний Михайло Горобець – усі вони служать одному хазяїнові – буржуазній, пануючій верхівці.

Ось і сьогодні в одному з перших віденських ресторанів Микола Крикливець сидить разом з маршалком повіту, з якого був вибраний послом, – з "паном графом Артуром Бойовським. Пан граф не з багатих панів, але великий політик і разом зі старостом трясє повітом. А панові послові дуже потрібно поговорити з ним в одній справі. Отже й зішлись".

З цієї новели О. Маковей створив не тільки літературні образи представників антинародних сил, а й виступив проти конкретних осіб, називаючи їх дійсні прізвища й імена, показав якими методами вони допомагали цісарському урядові дерти з трюндящих сім шкур. Особливо адало він передав мову своїх героїв, настроїв, хід шкурницьких думок та ціленаправлених дій у своїх інтересах. Пан Артур Бойовський з доктором Миколою Крикливцем за чаркою горілки вирішували в рестораниі свої власні шкурницькі справи. Як підкреслює автор: "Примно було тут по добрій вечері посидіти й поговорити. Оба пани були справді вдоволені з себе, і зі світа, і з парламенту, і з життя". А чи мало в наш буремний час становлення незалежності української держави таких горе парламентарів, які, добравшись до державного "корита", вболівають за свої шкурницькі справи. Факти соціальних і національних утисків, консерватизм і вузькоглядність інтелігенції, кар'єризму, чиновництва, огидне плазування різних "народних батьків", "велькомучеників-патріотів" перед австро-угорською владою, мерзенне політиканство, підступна демагогія, цинічна

спекуляція народними інтересами, до якої вдавалися представники різних реакційних течій, груп і об'єднань, – все це було об'єктом викриття, осміяння, карання, публіцистичної розправи Осипа Маковей. Йдеться не тільки про відсталість і безпорадність офіційної політики при розв'язанні життєвих проблем, а й про некомпетентність і міфологізованість масової політичної свідомості, про низьку політичну культуру як рядових громадян, так і правлячої еліти, про використання державної влади, як знаряддя пограбування народу. Гостра політична сатира О. Маковей актуальна й в наш час, вона невмируща.

МЕДВІДЬ Ф.М. – доцент /Львівська політехніка /
МЕДВІДЬ А.М. / викл. СШ № 97 м. Львів /

†

КУЛЬТУРНО- ГРОМАДСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ О. МАКОВЕЯ
В КОНТЕКСТІ ПОЛІТИЧНОЇ ФАЗИ УКРАЇНСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО ВІДРОДЖЕННЯ.

Українське національне відродження як цілісний процес становлення і розвитку національної державності, пробудження національної самовідомості і гідності, розвитку національної культури і мови, утвердження економічної незалежності обумовило необхідність осмислення культурно-громадської діяльності О. Маковей в літературному процесі овоєї доби. в контексті фази українського національного відродження на західноукраїнських землях.

На думку сучасних дослідників /зокрема П. Магочія, Торонто, Канада/ хронологічні межі трьох етапів українського національного відродження на західноукраїнських землях такі: I /етап збирання спадщини, 1816–1847 р.р.; II / організаційний етап, 1843–1860 рр.; III / політичний етап, 1861–1918 рр. На політичному етапі, нація, об'єднана спільною мовою, висуває вимоги політичного самоврядування, автономії, а врешті й самостійності. Політична фаза на західноукраїнських землях, що "наклалася" на незавершену фазу культурну, пов'язана з діяльністю громадсько-політичних організацій /Руська рада, 1870 р.; Народна рада, 1885 р. і партій /Українська радикальна партія, 1890 р.; Народно-демократична партія, 1899 р.; Руська народна партія, 1900 р./,

які захищали в умовах парламентаризму Австро-Угорщини українські справи, і завершилася створення на цих теренах власної національної держави.

Власне під кутом зору завдань політичної фази українського національного відродження на західноукраїнських землях варто, на нашу думку, розглядати громадсько-культурну діяльність і творчість О. Маковея. Це важливо і тому, що українська література і мистецтво змушені були формувати в свідомості народу "захисні механізми" на рівні підсвідомого супроти навальної денационалізації українства, формувати національну самосвідомість і сприяти відновленню історичної пам'яті, відроджувати почуття національної гідності, честі й достоїнства, так як історична наука в Україні через ідеологічні і політичні фактори лише періодично виконувала ці функції.

Осип Маковей – поет і прозаїк, публіцист і критик, літературознавець і редактор, педагог і перекладач, етнограф і фольклорист, громадський діяч, вихователь молодих письменників, який вірив у національне визволення, духовне єднання народу, розділеного кордонами ворогуючих імперій. Важливо зазначити, що його творчість розвивалась під значним впливом тих суспільних ідей, творчих настанов і літературно-естетичних принципів, які обстоювали і палко пропагували протязом багатьох років І. Франко та М. Павлик.

З 1893 р. після закінчення філософського факультету Львівського університету, розгортається журналістська діяльність О. Маковея в часописах "Діло", "Народна часопись" /1894/, "Зоря" /1894/, "Літературно-науковому віснику" /1898-1899/, де він спільно працює в редакційній комісії з І. Франком, В. Гнатюком і М. Грушевським. Деякий час О. Маковей був редактором чернівецької газети "Буковина" /1895-1897/ і відіграв неабияку роль в активізації літературного руху на Буковині. Як редактор "Буковини" і критик, він дав путівку в життя творам авторів-початківців: С. Коваліва, О. Кобилянської, Є. Ярошинської, Марка Черемшини, Д. Лукіяновича, І. Слизька та багатьох інших.

Згадані видання стали основною трибуною, спрямованою на консолідацію прогресивних сил української літератури по обидва боки кордону двох імперій. Завдяки цілеспрямованій діяльності О. Маковея на сторінках редакційних цих видань друкується багато

творів письменників-наддніпрянців, прогресивні діячі культури обстоюють ідею історичної єдності, духовної спільності українського народу, роз'єжованого кордонами ворогуючих між собою держав-монархій. Своєчасно і змістовно вдумливий критик і ерудований літературознавець, на нові хвища і факти літературного життя Галичини та Буковини. Усвідомлюючи свільність українського літературного процесу, О. Маковей завжди оцінював окремі конкретні твори і визначав їх місце у загальноукраїнському літературному житті.

Літературно-художня творчість О. Маковея розвивалась паралельно в жанрах поезії і прози. Ідейно-тематичний спектр поезії поета включає життя і подут трудового селянства, інтелігенції, лірика громадянська і інтимна, морально-етичні проблеми /пошуки добра і справедливості, людина і природа/, антивоєнні мотиви. У багатоголосі тогочасної української поезії О. Маковей в міру можливостей прагнув знайти свої тони, в яких би виразно відчувался його голос митця-громадянина, тонкого лірика, дотепного гумориста, дошкульного сатирика. Громадська заангажованість поезії О. Маковея виразно виявилася у збірці віршів "Подорож до Києва" /1897/, що викриває колонізаторську політику російського царизму щодо України, а водночас гостро висміює боягузство, псевдопатріотизм частини тогочасної української інтелігенції, "потомків старих запорожців" /"Розмова з могилою"/.

Отже, в атмосфері цих суспільних обставин культурно-громадська діяльність і творчість О. Маковея мала виразно демократичний характер і поступово займає належне місце в літературному процесі своєї доби, збагачує наш духовний світ визначними художніми і духовними цінностями в час розвою українського національного відродження, коли прагнемо пізнати глибше витoki своєї культури, все краще з минулого поставити на службу сучасності.

ОЛЬГА СКОРИК - викладач /інститут нафти і газу/,

НАЛКАЗ АГРАВАЛ /Індія/.

СПІВЗВУЧНІСТЬ МОТИВІВ - У ТВОРЧОСТІ О. МАКОВЕЯ
ТА РАБІНДРАНАТА ТАГОРА.

Життєві впливи талановитого поета, самобутнього прозаїка, досвідченого вченого - філолога, вдумливого вчителя - педагога. Осипа Маковея та великого бенгальського мрійника, талановитого

поета і прозаїка Індії Рабіндраната Тагора значною мірою типові для багатьох Іхсучасників. Спільність мотивів, тем, Ідей у творчості Маковей, з одного боку, та Тагора з іншого-роблять Іх обсяг однаково близькими і зрозумілими для мільйонів читачів. Цим письменникам притаманні та ж любов до простої людини, те ж співчуття до неї, детальність у описі народного життя, глибокий національний колорит.

У своїй лірико-драматичній новелі "Туга" О. Маковей пише про старість самотнього батька, колишнього хлібороба, який став наймитом і незмовно тужить за рідними дітьми, які виїхали на заробітки до Канади. Ця новела митець висловив глибоке вболівання над долею трудового народу, який був змушений втікати світ за очі в пошуках кращої долі, тих самотніх старих батьків і матерів, які бідували і страждали на рідній землі.

Майже половину своїх оповідань Рабіндранат Тагор написав у селі, зворушливо змальовуючи образ бенгальського села з його маленькими радощами і великими стражданнями. Більшість його оповідань - про жінок та їх долю. В оповіданні "Емрок" Тагор розповідає страшну історію загибелі ні в чому не винної жінки Чондори. Гірка доля без вини звинуваченої української жінки з новели О.Маковей "Гість з Канади". Р. Тагор мріяв про той час, коли його землячки усвідомлять необхідність змін-встануть на захист своїх прав

Як Осип Маковей, так і Рабіндранат Тагор вірили в те, що зміни в житті можливі; що народ пробудиться до активного громадського життя, до боротьби за свою гідність і права.

П. АРСЕНИЧ - доцент /Прикарпатський ун-т/

ГУЦУЛЬЩИНА В ДОСЛІДЖЕННЯХ І ТВОРЧОСТІ
О. МАКОВЕЯ

Осип Маковей ще в час навчання у Львівській академічній гімназії цікавився гуцульщиною і записував фольклор. Під впливом І. Франка, В. Гнатюка в нього посилюється інтерес до фольклорно-етнографічного вивчення Гуцульщини. Згодом він видає ряд фольклорно-етнографічних праць, в яких використав пісні, перекази з Гуцульщини, досліджував життя і діяльність письменника з Буковинської гуцульщини Ю. Федьковича. Викликають інтерес опубліковані ним шість документів кінця XVII ст. з Ростік Буковинських, що є цінним джерелом для вивчення майнових родинних відносин на Гуцульщині. В одному з них йде мова про те, як неграмотний син попа Василь Попович десь перед 1772 р. напав на хату багатого гуцула Лукена, побив його, забрав розбєм доньку, а батько - піп повинчав сина з гуцулом вночі "по-злодійськи", хоч Лукен на те не погоджувався, /Осип Маковей. Кілька документів з Гуцульщини з другої половини XVII -го століття. СНТШ, 1909, т. 87, кн. I, с. 64-69/.

Відповідаючи влітку 1898 р. у Довгопіллі О. Маковей зустрічався з І. Франком та І. Трушем.

В 1900 -х роках письменник часто гостював на Гуцульщині в громадських діячів, зокрема О. Волянського в Криворівні, І. Попеля в Довгопіллі. Перебуваючи в останнього ^{по} 14 липня 18 серпня 1903 року ^{він} закінчує тут історичну повість "Ярошенко". О.Маковей заохочує Климентину Лисинецьку з Космача до етнографічної праці. Він сприяв етнографічним дослідженням на Гуцульщині В. Шухевичу, Ф. Ржегоржу, Ф. Вовку, Р. Хоткевичу та іншим.

Маковей високо цінив багатотомну "Гуцульщину" В. Шухевича. Одержавши від нього згадану працю з федикацією "Шановному товариству О. Маковееви. Шухевич", він писав йому: "... Своєю "Гуцульщи -

ною" Ви зайняли одне з найповажніших місць в історії нашої етнографії. І метод, і матеріали, і оброблення – все прекрасно...". І ще: "... Ви подаєте сумлінно зібраний і прекрасно упорядкований матеріал про гуцулів, лишачи наукові дослідження і висновки з нього другим." /ДДІА, ф. 735, оп. I, спр. II, с. 96–100/.

Чимало відомостей про Гуцульщину знаходимо в *Маковеских "Матеріал до історії зносин Галичини з Буковинцями"*, опублікованих у газеті "Руслан" в 1907–1909 рр.

Гуцульщині присвятив О.Маковей і декілька прозових творів. Це – оповідання "По за правом" /1908/, "Пустельник з Путни", "Проповідь" /1912/, "Бутинець" /1913/ та інші. В них змальовані різні сторони життя гуцулів. В оповіданні "По за правом" виведений образ наймита Юри Боднарюка. У нього немає грошей заплатити штраф за зрубану смереку. А на стару хату, яку суд оголосив продажною з молотка, не було купців, бо ні для кого вона не мала ціни, крім Юри. Оповідання закінчується словами: "Нема на Юру права. Ті, що писали закони, не знали про гуцула на самотнім верку між лісами. Він стоїть поза правом..." Ці далеко неповні факти засвідчують, що О.Маковей вивчав Гуцульщину і присвятив їй кілька прозових творів.

Т. Андрійчук – асп., Львівський ун-т.

КОРІННЯ ГУМАНІСТИЧНО-ЕКЗИСТЕНЦІОНАЛЬНИХ ІДЕЙ В ЛОНІ УКРАЇНСЬКОЇ ДУХОВНОСТІ. ОСИП МАКОВЕЙ

Сучасна суверенізація життя народу України базується на перетворенні соціально-економічних відносин, розбудові національної державності, супроводжується зростанням національної самосвідомості, відродженням і продовженням традицій української культури, переосмисленням місця української нації в іс-

торії та нинішньому світопорядку. Ці завдання ставлять українську суспільність перед проблемою самопізнання, якого неможливо досягти без всебічного осмислення історії філософської думки українського народу.

Філософська проблематика, як намагання виявити найглибші і найсуттєвіші зв'язки в системі "людина–світ", є універсальною, загальнолюдською. Але кожен народ вносить в форму осягання цих проблем свої етнопсихологічні особливості. Українське етнопсихологічне підґрунтя особливо виразно простежується в українському мистецтві, музиці, класичній літературі. Притаманне воно і творчості О.Маковея. Це помітно в тих його творах, де певною мірою порушується проблема національного характеру.

На світоглядно-філософському рівні національний характер виявляє себе у феномені ментальності, який розкривається у спільній психологічній орієнтації певної суспільності – насамперед етнонаціональної групи, що інтегрується в цілісне світобачення та світовідношення. Наслідок принципового розмаїття ментальностей, об'єктивний історичний процес в духовній сфері набуває багатопарадигмального, багатолінійного характеру.

Проте етнонаціональні характеристики філософського знання, будучи принципово важливими складовими його змісту, довгий час практично випадали з поля зору самосвідомості вітчизняної філософії. Це донедавна в історико-філософських дослідженнях ігнорувалась специфіка української філософської думки, яка розглядалась в системі лише західноєвропейської філософської традиції, або в системі "інтернаціональної" філософії радянської доби.

Нова політична і духовна ситуація на Україні, доступ до філософських праць українського зарубіжжя: І.Мірчука, Д.Чижевського, О.Кульчицького, В.Зеньковського та ін., дозволяє переглянути підходи і оцінки розвитку української філософії. Зокрема, вже на початку 40-х років І.Мірчук обґрунтував положення, що кожна національна філософія має власні філософські домінанти і особливості форм їх функціонування. Отже, до української філософії не можна підходити з тими ж самими мірками, що до філософії західної.

Розуміння цього факту призводить до вивчення традицій і специфіки української філософської культури в контексті світової філософської думки, щоб не впасти в іншу крайність – перехід від визнання тотожності до абсолютизації специфічних рис віт-

чизнійної філософії. Дана проблематика співпадає з загальною тенденцією світової філософії в пошуках нових принципів об'єднання різноманітного в єдине, яка виливається в тенденцію "формування нового філософського етносу" /2/.

Суть цього процесу полягає в тому, щоб уникнути двох крайнощів: оцінки широкого спектру різноманітних культур людства, виходячи з єдиного стереотипу та шаблону, не беручи до уваги різноманітність і особливості, та абсолютизації унікальності, яка ігнорує єдність і відкритість культур. Це спонукає світову філософську суспільність до пошуків нових принципів єднання різноманітного в єдине. З цієї метою в філософській понятійній обіг вводяться нові принципи взаємозв'язку загального і особливого. Це принцип "рівномірності" /Ж. Ділез, Ф. Гуаттарі/, принцип "констеляції" /Адорно/, які дозволяють зрозуміти, що загальне можливе лише за рахунок оптимального розв'язку особливого. Якщо технічна раціональність підводила особливе під загальне, утворюючи систему, то дані принципи визнають рівнозначність моментів, багатоманітність і самостійність логічних центрів, які об'єднуються лише спільним ґрунтом, а не зводяться до єдиного принципу, єдиної першооснови.

Отже, в кінці ХХ сторіччя стало зрозумілим, що взаєморозуміння, єдність, цілісність можлива лише через визначення самобутності і неповторності кожної з культур, яка, за вдалим виразом В.С. Фішлера, "являє собою дивного Януса, що вглядається як в себе, так і в інші культури" /1/.

Аналіз особливостей і традицій української філософії виявляє той факт, що домінятою змісту її є проблема людського "я", розкриття таємниці "внутрішнього я", проблема внутрішнього переживання людиною зустрічі зі світом, а домінятою форми – пізнання символічне, містичне, образне, а не абстрактно-раціональне. Це дозволяє говорити про екзистенціально-особистісну поліфонічність світобачення як домінянту в структурі української духовності взагалі, та філософії зокрема.

Панування екзистенціально-гуманістичної проблематики в лоні української духовності обумовлене цілим рядом факторів: це і географічне розташування України на межі Заходом і Сходом, і зустріч на українському терені двох філософських традицій – західної і східної, це і специфіка історії та політичного життя, яке проходило довгий час поза межами власної державності і призводило до того, що проблема виживання українців була пов'язана

часто-густо з втратою власної аутентичності, потребою політичного та психологічного конформізму, зовнішньої "пригаємності" /Кульчицький/. Постійна загроза смерті, проживання на "межі" ворожого кочового степу, виробило в них специфічне "екзистенціально-межове" світовідчуття – гостре емоційне переживання сьогоденності життя. Суттєвим у цьому зв'язку є тип українських родинних стосунків, специфіку яких Б.Цимбалістий вбачає в особливому значенні жінки в емоційному житті дітей. Він зазначає, що "в підсвідомому українця керуючим і нормуючим чинником є образ матері" /4/. А отже, норми поведінки, ідеал людини, характер моралі, ієрархія цінностей в українській ментальності є типовим для жіночої свідомості, з її перевагами функцій почувань і пріоритету "серця" над головою. Саме в цьому факті життя українців слід шукати витоків емоційності, антеїзму, "філософії серця". Бо на відміну від крайньої патріархальності західної культури, котра, за думкою Е.Фромма, базується "на владі батька в сім'ї, кесаря в суспільстві і Бога-отця на небі" /3/, українська культура основана на культі матері як в сім'ї, так і в релігійній свідомості, яка вважається "заступницею землі Руської". Подібні ідеї знайшли своє художньо-образне вираження в поезії О.Маковей, зокрема вірші "Пречиста Діро, мати руського краю".

В той час, як мати являє собою природу і необмежену любов, батько – на думку Фромма, являє абстракцію, совість, обов'язок, закон, ієрархію. Це знаходить свій відгук і в філософських домінянтах, з пануванням раціоналізму і категоричного імперативу в західній культурі і перевагами почуттєвості та "філософії серця" – в українській.

Таким чином, аналіз відмінностей родинних стосунків в українській та західноєвропейській сім'ї виявляє причини різного типу світовідношення, яке зумовлює специфіку ментальності і породжує, в кінцевому підсумку, і різний тип філософування. Патріархальна орієнтація зумовлює домінування прагматизму та раціоналізму, зневага до почуттєвості, як на побутовому рівні, так і в теоретичній сфері, тоді як матріархальна настанова породжує емоціоналізм, романтизм, гуманізм, особливе ставлення до природи, онтологізацію любові і т.п. Саме цей факт породжує і живить екзистенціально-гуманістичні ідеї в лоні української філософії, з її традиціями кардоцентризму, антеїзму, орієнтації на внутрішній світ людини. Такі ідеї становлять філософську осно-

ку творчої спадщини О.Маковей і не втрачають свого сенсу в те-перішній складний час творення української державності.

Література:

1. Библер В.С. Культура. Диалог культур. // Вопросы философии. - 1989. - № 6. - С.37.
2. Соловьева Г.Г. Негативная диалектика: новый тип философствования // Историко-философский ежегодник. 91. - М.1991. - С.109.
3. Фромм Э. Пути из больного общества // Проблема человека в западной философии. - М.1986. - С.470.
4. Цимбалістий Б. Родина і душа українського народу // Українська дума. К.: 1992. - С.87.

М.Бабій /член Спілки письменників
Україна, вквл., СЕ № 1/

Проблема емансипації чоловіків в творах Осипа Маковей.

Перечитуючи твори Осипа Маковей, ми захоплюємось автором не тільки, як майстром слова, але як і тонким психологом. Він виставляє на суд читача найпоташніші куточки людської душі. Особливо вдається Осипу Маковей образи самотніх інтелігентних чоловіків. На той час особливо загостреним було питання жіночої емансипації. В літературі, в пресі йшла боротьба за рівність жінки з чоловіком у всіх правах. І ось Осип Маковей у творах "Емансипація мужчин" та "Вуйко Дорко" порушує проблему самотніх, інтелігентних, не пристосованих до життя чоловіків. В обох випадках головні герої/Роман Сидорів з "Емансипація мужчин" та вуйко Дорко з одноіменного твору/ займають не останнє місце в суспільстві, багато роблять для розвитку культури та освіти рідного краю, відзначаються прогресивними поглядами на роль жінки в сім'ї і суспільстві, але не можуть влаштувати своє особисте життя. Розповідь про життя Романа Сидоріва ведеться на фоні того, як головний герой з мукою прикиває відірвані від пальця гудзики. Бачимо, що ця робота непосильна для нього, як і багато інших, часто жіночих справ, але і одружитися, як радять йому всі, щоб водночас вирішити ряд особистих проблем, він не може: одно - через нерішучість, а друге - через непевність свого

становища, через неможливість утримувати сім'ю. Ті ж проблеми мучать і вуйко Дорко. Але якщо Роман Сидорів, переживає через те, що Стефанія вийшла заміж, то вуйко Дорко втішається ролю рідинного добродушника, сам висватує Маню за Іванського. Внутрішня розгубленість, невміння постояти за свої інтереси єднає героїв обох творів. Наші дні з тими, що описані у творах Осипа Маковей, єднають одні і ті ж проблеми. Може, тому в Україні в такому плачевному стані культура і освіта, що в усі часи її працівники були серед найнижче оплачуваних, віддаючи всі сили улюбленому заняттю, не мали змоги утримувати сім'ю на належному рівні. Може, тому і сімейні зв'язки дедалі слабшають. Одне слово, твори Осипа Маковей заставляють нас задуматися якщо не над проблемою чоловічої емансипації /адже сам термін "чоловіча емансипація" викликає усмішку/, то над проблемами життя самостійної людини.

П.Бренецький - студент /Прикарпатський ун-т/

Гетьман Сагайдачний в оцінці Осипа Маковей

Продовжуючи краді традиції зображення життя запорізького козацтва початку XVII ст., закладені істориком Володимиром Антоновичем, Осип Маковей робить свій внесок у змалювання образу козацького гетьмана Петра Конашевича Сагайдачного. Але якщо Антонович скупо викладає історичні факти з життя гетьмана, то Маковей наче переносить нас у ті часи, коли козаки змушені були увійти в спілку з поляками, щоб разом воявати проти турецьких нападників. Дотримуючись історичної правди при викладенні подій, письменник дає нам можливість побачити перед собою живу людину з усіма її болями, сумнівами і тривогами. Ми бачимо, що Сагайдачний глибоко ображений і йому боляче коли козаки обрали замість нього гетьманом Бородавку, але він не дає волі своїм почуттям, а навпаки, робить усе, щоб допомогти козакам знайти правильний вихід. Бачимо також, що коли запанувала справедливість і булаву було повернуто, гетьман не піддається торжеству, а відчуває ще більшу відповідальність за долю козацтва і всієї України. Осип Маковей дає нам можливість побачити неабиякий розум цієї людини, наділеної глибоким почуттям власної гідності і гордості за свій народ. Власний біль для нього - ніщо: коли йому навиліт простре-

лили руку, він каже, що болять "от як би комар укусив". Зате по-справжньому його болять сумнів, чи правильно вчинили, поєднавшись із поляками. В розмові з ними Сагайдачний викриває їхню підступність і бажання прикритись українським козацтвом, дає зрозуміти, що тільки обставини, що склалися, змусили його спілкуватися з поляками.

Образ Конашевича-Сагайдачного, змальований Осипом Маковейм, може послужити вихованню в нашій молоді почуття гордості за минуле своєї країни, бажання боротися за свою землю і відчуття причетності до її історії.

Г.Гарашіна, Й.Цимбрикевич - доценти
/Івано-Франківський інститут нафти і
газу/

Позитивістські погляди Осипа Маковея

Непересічний інтелект, демократизм і патріотизм О.Маковея забезпечили його творчій спадщині гідне місце в українській духовній культурі. Але слід відмітити, що він не завжди був послідовним у своїх поглядах. Причиною суперечностей, хоч і тимчасових, в його поглядах були, на нашу думку, вкрай складні обставини суспільно-політичного життя в Галичині та Буковині на межі ХІХ і ХХ сторіччя.

В 900-х роках, як відмічають Ф.Погребенник та О. Засенко-дослідники творчості письменника, виявились його хитання між демократизмом і лібералізмом. В цей час О.Маковей віддав перевагу позитивістським поглядам на природу і суспільство. До речі, позитивізм мав, і по сьогоднішній час справляє сильний вплив на умі інтелігенції. Це завдяки тому, що дає природний погляд на світ, орієнтує на реалії сьогодення, які є вигідними для соціальної перспективи. Особливо це відчувається в деяких його прозових та поетичних творах /цикл "Сум і глум", "Гірські думи", поема "Терновий вінок", нариси збірки "Пустельник з Пуги" та інші оповідання/. В них виражені містичні погляди на життя, світ людини, зневіра, безвихідність, пошуки і звернення до Бога, декадентизм і т.п. Осип Маковей зробив сміливу спробу /поема "Терновий вінок"/ перенести нас в реальні життєві вза-

взаєдинованні людей в державному суспільстві. Він осушчує емоційно-емоційну боротьбу про життя і роки життя Ісуса Христа. Разом з тим тут відчувались наслідки О.Маковея пріоритетності філософсько-релігійної проблематики перед критикою адміністративних церков. На крайню змінається на містичний, апологічний емоційно-емоційний лад про життя Ісуса Христа, тощо. Все це є наслідком його ідейних хитань, опірності життя в християнсько-суспільно-політичній парадигмі.

Разом з тим в визначених аспектах відчутні глибокий міризм, морально-етичні, філософські роздуми над духовним світом людини, його непокоїлими питаннями освітній рівень, забобонність своїх односвітників.

Нові хитання і непослідовність О.Маковея не применшують його значення в розвитку української національної культури.

А. ФІЛІПОВА - доцент /Івано-
Франківський інститут нафти і газу/
газу/

ФІЛОСОФСЬКО-ПЕДАГОГІЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ ТВОРІВ О. МАКОВЕЯ

Аналізуючи всі філософські твори Маковея - це тема декількох дисертацій. Тому розглянемо деякі аспекти проблем на основі окремих творів із збірки "Наші зникли" /1901 р./. На наш погляд, центральною проблемою його оповідань цього періоду є не просто людина, а її зв'язок з соціальним буттям, її думки про сенс життя, її ставлення до намагання різного роду благодійників з числа чиновників та інтелігенції вчити селян жити. Та у селян своя філософія життя, що базується на їх суверенній психології, щоденних інтересах і потребах.

Візьмемо для прикладу оповідання "Вклад про крамниці" та "Новітній плуг". В першому справознавець від крамниць змальовує вигоди, які можуть мати селяни від них:

- крамниці - економічний добробут, грунт, а все решта - дурниця. На це голос селянина реагує: " Так есть! Грунт насамперед.." - що ви п'єте? Просто смуху, а що таке коняк, то ви певно, не знаєте. Знову голос: " Знаємо! Коняк - то мами́д кінь... І того

нема чим годувати! Паші нема!" І, коли бесідник закликає селян до відкриття крамниць, де будуть продаватись устриці, кав"яр, мадейра і таке інше, голос запитує: "А дьоготь там буде?". Те, що бесіднику здається нормою життя, для сивого старого чоловіка – це витрибенки, на які десь треба взяти гроші. Іронія автора тут розкриває психологію селянина, домінанта якої пов"язана з повсякденним буттям.

Маковей не пише прямо про безграмотність, обмеженість селян, злиденність сільського побуту, але за майстерно побудованою фаболою творів ми все це бачимо. Ось товариство "Просвіта" вручає Сеньку Грималі членську грамоту. Він настільки нею згордився, "якби великого розуму доскочив" /"Новітній плуг"/, а тут ще виграв на господарському вічі плуга, що має два чересла і додавав господарю з Голодної Ями ще більшої погорди. Радість Сенька триває недовго, бо плуг виявився непридатним для умов його господарювання, був занадто важким і слабосилі коні швидко стомлювались.

Думки про вічність і безкінечність, про загадку та протиріччя життя, нерозумність і мудрість, про зв"язок часів і подій наповнюють зміст оповідання "Зуб мамонта", заставляють, майже через сто років після написання його, відкласти все дріб"язкове, мину – ще і задуматись над швидкоплинністю свого власного буття і вічністю. Не багатство, гонитва за ним, досягнення соціального статусу, а людська гідність, самопізнання власного "я" – ось гідні людини якості. В таких творах Маковея, як "Емансипація мужчин", "Казка про Неадоволеного Русина" йдеться про те, що хібно чи реально сприйняті такі цінності підносять людину у власних очах, або обезцінюють в очах оточуючих.

Щоденне буття людей, не тільки фізичної, але й розумової праці, змальовується автором з глибоким знанням їх психології не випадково: письменник сам пережив цілу гаму почуттів, коли видавав газету та гірко працював задля кусника хліба. Тут з"ясовуються не тільки прямо протилежні думки про його редакторські доробки, але й невизнаність, навіть грубість його опонентів, невідготовленість публіки, особливо селян до сприйняття його творчих надбань. Разом з тим, твори Маковея вражають гумором, за яким прихована відвічна людська мудрість, що закладена в багатьох використаних письменником прислів"ях, приказках: "що з во- за впадо, те пропало", "кожен є ковалем своєї долі", "хлопи вже

знають, хто їм брат, а хто їм ворог", то сила котрої і "врата адови не одоліють". Все це заставляє думати, вирішувати, робити вибір.

Отже Маковей глибоко знає душу людини, її запити, потреби, тому так майстерно, то явно, то приховано, будує свої оповіді про людей, їх відносини між собою і ставлення до "другої природи", використовуючи найрізноманітніші художні засоби, що й забезпечує його творам актуальність.

В. БУРДУЛАНЮК – викладач /Прикарпатський ун-т/

ПРО ЗВ"ЯЗКИ О. МАКОВЕЯ З НАДДНІПРЯНСЬКОЮ УКРАЇНОЮ ТА РОСІЄЮ.

Серед західноукраїнських письменників кінця ХІХ – першої чверті ХХ ст. помітне місце займає О. Маковей – талановитий поет, публіцист, літературний критик і перекладач. Йому належить важлива роль в налагодженні та зміцненні культурних взаємин західноукраїнських земель з Наддніпрянською Україною та Росією.

Ще під час навчання у Львівській гімназії він познайомився з творчістю І. Котляревського, Т. Шевченка, Марка Вовчка, Панааса Мирного, М. Гоголя та інших письменників.

Пізніше як член редакційного комітету часопису "Зоря" /Львів, 1894–1895/, потім редактор газети "Буковина" /Чернівці, 1895–1897/, а після того співредактор "Літературно-наукового вісника" /Львів, 1898–1899/ та ряду інших періодичних видань кінця ХІХ – початку ХХ ст. О. Маковей перебував в самому центрі тогочасного українського культурно-громадського життя. Значною мірою він спричинився до ознайомлення західноукраїнської громадськості з творами українських і російських письменників. Так, будучи редактором "Буковини" журналіст опублікував на її сторінках чимало творів Т. Шевченка, Лесі Українки, Марка Вовчка, а також класиків західноєвропейської та російської літератур.

Як перекладач О. Маковей переклав ряд творів російських письменників, зокрема І. Тургенева, В. Гаршина, І. Потапенка та А. Чехова. Він перекладав більше пізотні творів російських

письменників, а також опублікував з російськими виданнями.

О. Маковей підтримував тісні зв'язки з Б. Грінченком, М. Кобилянським, Лесем Українкою, Олександром Цвілюком, К. Степанюком та іншими діячами культури з Наддніпрянщини.

Вірміливо, що письменник неодноразово відвідував Східну Україну. Так, влітку 1897 року він вперше побував у Києві. Душевний настрої і переживання, пов'язані з тією мандрівкою, знайшли відображення у циклі його сатиричних і ліричних віршів, який того ж року вийшов окремою книжкою під назвою "Подорож до Києва". Найцікавіші тут сатиричні вірші "Цирк в Україні", "В Лаврі", "Самсон" ліричні поезії "У Миколи Лисенка" та "Прощання".

В 1904 р. він вирушив із Львова до Києва на чолі І. Неучу-Левинського /Кравчина від цієї поїздки опублікував на сторінках "Буковини"/

Влітку 1909 року О. Маковей знову побував у Києві, де виступив з доповіддю про літературне життя Галичини і Буковини в українському літературно-артистичному клубі. Тоді М. Лисенко написав музику до твору О. Маковей "Пречистая діво, мати руського краю".

На початку ХХ ст. О. Маковей працював над повістю "Яроманко" про Хотинську битву 1621 р., в якій заборіаки козаки на чолі з П. Сагайдачним разом з польськими загонами розбили турецьке військо. Працюючи над написанням повісті О. Маковей внідав за кордон, на місце колишньої битви, що допомогло йому реалістичніше відобразити в ній давноминулі події.

Згадаємо й про те, що на початку ХХ ст. О. Маковей опублікував ряд творів на сторінках київських видань - часопису "Нарешень" та газети "Громадська думка". Багато творів письменника було опубліковано в цей період в київських літературних альманахах "Вік", "Дубове листя", "Розвага", "Досвітні огні", поетичній антології "Українська муза" та одеських альманахах "Знад хмар і доли" і "Багаття".

В творчому доробку О. Маковей є літературно-критичні нариси про Лесю Українку, Т. Бордука, П. Грабовського, О. Кобилянську, А. Чайковського, С. Коваліва та інших письменників.

В 1900 р. в "Літературно-науковому віснику", а невдовзі й окремою книгою, було опубліковано монографію О. Маковей "Панько Олександр Куліш". Наступного року Чернівецький ун-т за згадану монографію надав йому ступінь доктора філософії.

Наведені факти про різнобічну діяльність О. Маковей наочно переконують нас в тому, що він впродовж усього життя був палким поборником культурного єднання західноукраїнських земель з Наддніпрянською Україною та Росією.

ФАРІОН А. О. - викладач
/Чернівецький ун-т/

БЛАГОСЛОВЕННІ МАКОВЕЄМ.

Відзначаючи заслуги О. Маковей перед буковинським краєм, якому віддав він тринадцять років праці як літератор, редактор "Буковини", громадський діяч і педагог, альманах "Самостійна думка" / 1931 р. № 2/ писав, що письменник на Буковині залишив по собі "найкращі спомини" й "порожнє місце". Безперечно, спомини про плідну й багатогранну діяльність Маковей на Буковині залишились найкращими, та "місце" після нього виявилось не таким уже й "порожнім", оскільки письменник залишив тут помітний слід як вихователь літературної молоді.

Працюючи на посаді вчителя української мови і літератури в Чернівецькій учительській семінарії /1899-1910 р./, де навчання велося німецькою мовою, а виховання семінаристів було просякнуте проавстрійським духом, талановитий педагог і літератор всупереч тим несприятливим умовам прищеплював своїм вихованцям любов до українського слова, заохочував їх до літературної творчості. З благословення мудрого вчителя пішли в літературу Гаврило Гордий /виступав під псевдонімом Іван Діброва/, Данило Харов"ж та інші учні семінарії, що продовжили потім його традиції.

Багатогранність літературного обдарування відначався Іван Діброва /1881-1917/. Починаючи з 1903 р., він виступав на сторінках різних буковинських видань з циклами віршів, низкою оповідань, критичних статей, перекладів російських та німецьких письменників.

Громадянська лірика Івана Дірови - то роздуми поета над страдницькою долею буковинського селянства. Поет викривав суспільно-політичний лад австрійської монархії, засуджував антинародну політику царизму, висловлював палку любов до знедолених /"І день і ніч працює їлоп", "Орач", "Думка хлібороби", "В мужицькій хаті", "Під весну"/, вірив у грядущу весну оновлення свого "убогого рідного краю" /"Весна іде", "Зорі

на небі сіяють"/.

Глибоким ліризмом, овітленими мріями, чистотою почуттів хвилюють читача поезії циклів "З днів ковання" та "Розбиті хвили", особливо вірші, яким притаманний народнопісенний колорит /"Тей сіяв я швіти, зеленіи барвінок", "Весняні і ночі, як ясні зорі", "Ой писав я дрібні листи", "Скажи мені, голубко мила"/.

Соціальним звучанням виповнена й проза Івана Діброва. Письменник малює правдиві картини життя селян за австрійських часів /"За землю", "Побіда", "Марта", "Великдень"/, підносить ідеї служіння митця трудовому народові /"Щастя", "Весна"/.

До числа учнів, чий талант був вчасно помічений і спрямований О. Маковеєм у русло укр. демократичної літератури, належить Данило Харов"юк – одна з найкolorитніших постатей серед письменників Буковини поч. ХХ ст. На "оригінальний талант" молодого буковинського новеліста звернув потім увагу І. Франко, відзначаючи, що "у самім житті гуцулів він оком правдивого артиста вмів доглянути такі моменти і риси, яких недобачив ніхто перед ним".

Твори Д. Харов"юка, починаючи з 1907 р. друкувались на сторінках львівських та чернівецьких видань. Його творча спадщина невелика, бо ж трагічно коротким був життєвий шлях письменника /1883–1916/. Новели "Посліднє верем"є", "Цитация", "Смерть Сороканкикового Юри", "Хлиставця" – це низка соціальних "маленьких трагедій" гуцульського села, що в умовах засялля капіталу опинились на грані вигнання; у них показано процес розорення селянських господарств і його страшні наслідки, нестерпний визиск трудящих і свавілля урядовців.

Художній почерк письменника формувався під впливом загальної тенденції до новелізації й психологізації української прози початку ХХ ст. Д. Харов"юк успішно розробляв такі жанрово-стильові різновиди малої прози, як оповідання, соціально-психологічна новела, фрагмент-діалог.

Посіяне О. Маковеєм зерно творчої снаги в юнацьких душах плідно проросло. Творчість Данила Харов"юка та Івана Діброва – помітне явище в українській літературі початку ХХ ст., про молоді сили якої рівно добає її невтомний трудівник О. Маковей.

С. Вульчин – доцент /Івано-Франківський інститут нафти і газу/

ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНЕ СПРЯМУВАННЯ
ТВОРЧОСТІ ОСИПА МАКОВЕЯ ТА УРОКИ
ДЛЯ СЬОГОДЕННЯ

Громадсько-політична заангажованість, її високий патріотизм у творчості О. Маковея виразно виявились у більшовистській творчості, але насамперед в поезії, зокрема у збірці "Подорож до Києва", що має антиімперське спрямування. Це і викриття колонізаторської політики. Збірка поета – це і біль, і мука, і знов роздум, його розчарування і надія. Надія поета на краще майбутнє України /"буде, буде Україна це наснива". – "Брати"/ має свою підставу: її героїчне минуле, успадкування новими поколіннями українців лицарського духу, а також генерування кращими їх представниками визвольних ідей.

Патріотизм О. Маковея ґрунтується на вірі у творчі сили народу, в його історичну пам'ять, в часливе майбутнє, в якому сподівання поета здійснились майже через 100 років. Його любов до рідної землі багатомановна, але перш за все реалізується через утвердження рідної мови як душі народу /"Рідна земля"/.

Поет розуміє, що для досягнення свободи свого народу, об'єднання всіх його земель, мало однієї відчайдушної відваги, безмежної любові до України – потрібні українцям "важкі труди для невеличкого до речки сажули кайдани ... і ... землі по-своєму"/ "Полетів би я на Україну"/, а також усвідомлення свого обов'язку перед Батьківщиною. Коли сила духу і готовність йти на жертву адиті воєдино, то цей вузол не розірвати ніяким способом /"Привіт"/.

О. Маковей – не пасивний спостерігач подій на переломі 19 і 20 сторіч, а його активний учасник. Він брав безпосередню участь у першій світовій війні, тож не дивно, що відтворив свої переживання і роздуми з болем і надією в поезії і прозі.

На фоні безбарвного життя і затхлого побуту, дріб"язковості духовних запитів тодішньої західноукраїнської інтелігенції, в основній своїй масі відірваної від народу, О. Маковей в своїх творах викривав шляхів інтелігенції, що з допомогою дичотії популізму та "народолюбства" пробивали собі дорогу до високих урядових посад. Чи не повториться історія такого роду, правда, на інших ґрунті і при інших обставинах? Чи упустили б не-

ремогу демократичних сил!

В новелах "Казка про Недоволеного Русина", "Виклад про крамниці", "Новітній плуг" письменником змальовані правдиві, сатирично зображені типи інтелегентів /із-середовища "народовців" і "москофілів"/, які хизувалися своєю "культурно-просвітницькою" роботою серед народу і в той же час на кожному кроці старались вгадати, підлаштуватися під настрої і бажання мас, не забуваючи при цьому про свої власні інтереси.

Публіцистична загостреність, злободенність притаманні сатиричному твору-поєми "Ревун" /1910/. Головний персонаж поеми "Ревун" по своїй суті тип депутата-кар'єриста, пристосованця, лицемірного і підступного політика, що залежно від політичної ситуації був адвокатом, аристом-і демократом, буржуа, соціалістом, а в потребі й анархістом.

Така соціальна мімікрія не нова, вона проявлялась і проявляється особливо в критичні моменти історії, на переломних її етапах. Вона завжди засуджувалась і засуджується нині громадськістю. Справедливий у своїх судженнях Борис Олійник, коли зауважує, що поміняти погляди на явища і процеси дійсності, людина може, але ніколи не може, якщо вона справжня людина, поміняти стрижень, в основі якого є порядність, націленість на добро, пошук істини і справедливості. Словом, коли людина утверджує себе у своїй духовності то в своїй політичній діяльності вона буде спиратись на високі моральні принципи, бо в політиці мета і засоби нероздільні.

Осип Маковей утверджує себе, як борець проти насильства, за гуманізм і свободу людини. Показова в цьому плані поема "Молох", в якій возвеличується сила духу і розуму, відображається віковична боротьба добра і зла. Більш організоване і агресивне зло бере спочатку верх над добром, але коли носії добра усвідомлюють смисл боротьби, то добро перемагає.

Безперечно згадана поема - гімн вільній людині. Але цього для пояснення твору замало, в ньому є свій філософський підтекст. Він в тому, що ворога передусім потрібно шукати людині в собі, в своїй рабській психології, стадному інстинкті, тощо. В нинішньому неспокійному світі йде перебудова всіх сфер суспільного життя, постають нові суверенні держави, про це не слід забувати, адже на переломі 20 і 21 сторіч, 2 і 3 тисячоріч, в умовах невирішених глобальних проблем, на перший план висувається завдання сформувати в собі величні інтелектуальні і моральні якості вільної

людини, коли боротьба за розкріпачення людини є не лише потребою людей, але і їх обов'язком. Але нашим людям слід перш за все позбутись великодержавницького комплексу.

Наше сьогоденне життя з відомих причин є політизованим. У цьому плані цінними є міркування О. Маковей. Поет і громадський діяч вважав, і це цілком вірно, що внутріпартійні і міжпартійні відносини слід будувати на демократичних засадах, а спірні питання вирішувати шляхом дискусії. Він не допускав монополії на істину і, головне, на патріотизм, пропагував загальнолюдські цінності, які прибирають специфічну національну форму свого вираження. Для нього має значення "що" і "хто" лежить в площині прогресу і "яким" способом він утверджується. Фокусом прогресу виступає людина, її потреби і інтереси, щастя.

Літературна спадщина О.Маковей, яка в останні роки несподівано для багатьох людей нинішнього покоління прийшла в їх культурне життя, являє собою, на думку автора цих рядків, по-справжньому неоцінний скарб для пізнання минулого України та передбачення її майбутнього.

Й. Гах, доц. /Івано-Франківського інституту нафти і газу/

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ МОЛОДІ В ТВОРАХ ОСИПА МАКОВЕЯ.

В колі передових демократичних діячів української культури кінця XIX - першої чверті XX ст. Осипу Маковей по праву належить одне з почесних місць.

"Працювати, жити для народу треба, мушу!" - записав він у щоденнику ще в юнацькі роки. Цьому високому покликанню О.Маковей був вірний протягом усього свого життя: і як письменник, і як культурно-громадський діяч, і як педагог.

З кінця 1899 р. до осені 1910 р. О.Маковей працював викладачем української мови та літератури в Чернівецькій учительській семінарії. Потім три роки - у Львівській жіночій учительській семінарії. З травня 1913 р. і до початку першої світової війни, а потім після повернення з фронту і до кінця життя О.Маковей був

директором учительської семінарії в Заліщиках. Серед викладачів і учнів він здобув загальне визнання, як досвідчений педагог і передовий культурно-громадський діяч. За свої народолюбні погляди письменник перебував під постійним наглядом австро-угорської, а потім польської поліції.

Одним із значних джерел тем і образів Маковея – прозаїка була його педагогічна практика. Ряд творів О.Маковей присвятив молоді, показав її ідейні шукання, прагнення до освіти, науки. Його кні герої – це переважно галицька гімназична молодь з трудового середовища.

Цікавим, як з художнього, так і з психологічно-педагогічного боку є оповідання "Весняні бурі"/1895 р./ відзначене другою премією на конкурсі журналу "Зоря". Іван Франко, член конкурсної комісії, з приводу цього твору писав: "При багатстві змісту, сконцентрованого в тісній рамці новели, "Весняні бурі" відзначаються мовою гарною і чистов, простотою композиції, легким та невимушеним стилем.

Оповідання напівавтобіографічне, і в ньому добре відтворено суспільно-політичну атмосферу, в якій виховується майбутній письменник. В ті часи вся трудяща молодь не мала змоги одержати освіту, тому в оповіданні ми зустрічаємо лише окремих вихідців з трудового середовища, яким пощастило потрапити до гімназії. Але ці кілька представників, і особливо головний герой твору Ілько Демидів, так яскраво зображені автором, що читач може скласти собі виразне уявлення про прагнення всієї трудящої молоді до освіти, науки, до корисної для суспільства праці. Демидів був допитливим юнаком, його не задовільняла офіційна навчальна програма, він шляхом самоосвіти поглиблює свої знання, прагне знайти відповідь на ті суспільні питання, які тривожили його розум і серце.

Гімназична наука не задовільняла не тільки Демидова, але й багатьох його ровесників. Так виник тасмний гімназичний гурток, в якому учні прагнули доповнити свої знання. Гурток було розкрито і ліквідовано. Але він дав відповідний гарт молодим людям, утвердив їх у своїх переконаннях – такий авторський підтекст.

Яскравими мазками відтворив письменник образ учителя Духницького – людини передових поглядів, розумного вихователя молоді. Він заохочує учнів до самоосвіти, самостійного мислення.

Показавши неоднорідність, що існувала, як між учнями, так і між учителями, О. Маковей розкрив способи боротьби проти реакційної заскорузлості, богобоязливості, що панували в шкільництві

і освіті, у вихованні молодого покоління. Письменник відстоює думку, що освіта повинна відповідати запитам сучасності.

До теми шкільної освіти і виховання молоді О.Маковей звертається також в таких творах, як "Клопоти Савчихи", "Протекція", "Дозрілий", "На суді", "Ласка" та інші. Письменник з глибоким знанням справи говорить про освітню проблему, про важливість виховання молодих кадрів прогресивної інтелігенції і їдко висміює косність, нецтво, так званий "цісарсько-королівський патріотизм", що панували тоді в галицьких школах.

В оповіданні "Клопоти Савчихи" – автор показує, як "виводять в люди" своїх дітей багаті міщани і міська біднота. Савчиха, дружина яворівського різника, віддала свого сина в науку до Львівської гімназії, бо дуже хотіла мати в хаті свого ксьондза. Але лінивий син не виявив хисту до науки. Письменник з неабиякою майстерністю викриває міщанське зажеріле тупоумство, обмеженість світогляду. Разом з тим з неприхованою симпатією говорить про обдаровану молодь з трудящого середовища. Вона наполегливо оволодіває знаннями, а здобувши їх, сприяє поширенню їх серед людей. На краях представників трудової молоді письменник покладає великі надії.

В новелі "Протекція" – письменник викриває поширений за австрійсько-польських часів протекціонізм, якому протиставляється здорове педагогічне середовище. Письменник виступає проти різних привілеїв, якими користувалися в Галичині поляки. Він підкреслює, що для того, щоб мати добрих спеціалістів, треба з великою відповідальністю добирати учнів.

Непривабливу картину шкільного і домашнього виховання в умовах тодішньої Галичини письменник відтворив у новелі "Дозрілий". Син судового радника потрапив до гімназії по протекції. Він слабкий у науках, зате добре знає всі міські кав'ярні. З такого виховання, стверджує О. Маковей, не буде користі ні батькам, ні суспільству.

Новела "Ласка" написана в 1923 р., в часи окупації Галичини буржуазною Польщею. Письменник змальовує безрадісне життя народного учителя – вихідця з трудящих селян, якого переслідує влада за прогресивні погляди. Затє в цих умовах добре жилося "професорам", які вірно служили владі, різним недоукам, які доносили на своїх учнів. О. Маковей показує, що такі викладачі – це ганьба для української інтелігенції.

Нині в незалежній Українській державі йде інтенсивний процес становлення української національної школи. Тому ідеї видатного українського письменника-демократа Осипа Маковея мають стати нам доброю підмогою у вихованні молодого покоління.

ЛІТЕРАТУРА.

1. Маковей О.С. Твори, у 2 томах.- Т.2 . Художня проза.-К.-1990.
2. Франко І. Збір. тв. у 50 т. Т.29.-К.- 1981.-С.473

П.Лутчак -аспірант /Прикарпат.
ун-т/

УКРАЇНСЬКІ ЖІНОЧІ ОРГАНІЗАЦІЇ ГАЛИЧИНИ КІНЦЯ ХІХ- ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ ТА СТАВЛЕННЯ ДО НИХ ОСИПА МАКОВЕЯ.

Становлення українських жіночих організацій в Галичині відноситься до II-ої половини ХІХ сторіччя. Їх діяльність протікала в руслі загальноєвропейського жіночого руху та все більше набирала національно-визвольного характеру. Чимала заслуга в цьому не тільки Наталі Кобринської, Ольги Кобилянської чи Ганни Павлик, але і Івана Франка, Михайла Павлика, Осипа Маковея під впливом яких вони знаходились. Проте українська дослідниця жіночого руху в Галичині з США Ірина Пеленська применшує цю роль, і в якості аргументів посилається на якісь "Напасті і злочину критику/з боку - П.Д./українських редакторів /Л.Павлика,О.Маковея і навіть І.Франка/ жіночого альманаху "Наша доля" та її редактора Наталю Кобринську". Насправді згадані редактори надавали сторінки своїх видань для публікації матеріалів в яких порушувалась проблема емансипації жінок, сприяли розвиткові таланту багатьох із них, зокрема Ульяни Кравченко, Ольги Кобилянської, Наталії Кобринської та інших. Щодо несправедливого докору на адресу згаданих редакторів, то О.Маковей з юмором відповідав: "Не такий чорт страшний як його малюють, часто він сам від свого серця відірве та дасть жінці". Разом з тим змісл його критичних виступів проти рамок жіночого руху полягав в тому, щоб цей рух не розглядати у відриві від загальноукраїнського національно-визвольного руху, не обмежувати його справами любові та працевлаштування жінок. Він акцентував увагу на потребі соціальної

свободи для жінок . Оцінка підтримки жіночого руху Іваном Франком та О.Маковеем буде об'єктивною, якщо звернемось до історії його становлення та розвитку.

Перш за все зазначимо, що жінки, які становлять половину населення та сьогодні відіграють велику роль у політичному, культурному і громадському житті,раніше, понад 150 років тому, були безправними. Навіть у таких передових країнах як Англія, Америка, Канада , жінка була позбавлена політичних прав, не мала доступу до фахової та вищої освіти і залишалась поза громадським життям. Це принижувало її гідність та робило залежною матеріально. Осолово безрадісне було життя для вдів та неодружених дівчат./13,161/.

Жіноцтво гостро відчувало свої кривди.. Воно розпочало боротьбу за покращення своєї долі, об'єднуючись у жіночі товариства, організації,"бо,-як говорила К.Малицька,- ніхто краще них самих не знав їхніх потреб. Їхніх терпінь і недостатків"./9,3/

Перший прикладний голос про українське жіноцтво підносить Северин Шехович у 1853 р. у своєму часописі "Лада", де твердить, що жінці не треба ніякої освіти, а достатньо вміти подібатись чоловікам та дотримуватись правил хорошого тону /9,5/. Такі переконання не всім жінкам були до гподоби. І з 1860 року бачимо вже українську жінку-галичанку в суспільному житті. Навіть і в літературі тих часів від 1848 року почавши, зустрічаємо сліди жіночого пера. Згадаємо лиш першу українську газету - орган Головної Руської Ради "Зоря Галицьку", яка почала виходити 15 /3/ травня 1848р., "Вечерниці", "Альбом", виданий в честь Г.Якимовича, де помічені твори Дідицької, Цибикової, Попелевої і Головацької. І хоч це лише перші проби, та вони є доказом того, що жінка того часу почувала себе живим членом суспільства.

В кінці ХІХ століття у Галичині виникають окремі об'єднання жінок, які , хоча і не боролись за зрівняння у політичних правах жінок і чоловіків, проте усвідомлювали свою роль, як членів української нації, як матерів, що мають освітити своєму поколінню шлях, котрим воно повинно прямиувати. /6/.

Першим українським жіночим об'єднанням у Галичині було москвофільське "Общество Русских Дам", організоване у 1878 р. у Львові при Успенській церкві. Його мета дбати про красу українського обряду, допомагати українським дівчатам отримати освіту і бути милосердними /1,33/. "Общество Русских Дам" утримувало на свої кошти пансіон з 6 учениць, школу крою та шиття для 16 дівчат;

організовувало для вузького кола міщан бали, вечори, виставки вишивок, різні розваги. У 1906 р. в цьому товаристві налічувалось 240 жінок ./17, 31/

І. Франко говорив, що "Общество Русских Дам" у Львові зробило перший крок в організації становлення жіночого руху, справедливо критикував його за чисто локальний характер та майже повністю філантропійні цілі. / Див. 5/.

У 1904 р. у Львові виникло також українське релігійно-філантропійне товариство "Жарійське Товариство Пань", куди входили жінки греко-католицького віросповідання.

Жінки сусідньої Буковини, перейнявши досвід створення окремих організацій жінок при церквах в Галичині, об'єдналися у 1904 р. при греко-католицькій церкві у Чернівцях у благодійне "Товариство імені св. жен. Миронісиць", куди входили жінки різних віросповідань, що сприяли греко-католицькому обряду і українській народності, а також вели правильний спосіб життя /Див.14,2/.

Члени цього товариства відігравали велику і світлу роль у піднесенні духовності українців. Їх праця надавала чоловікам "сили й охоти працювати й запевнення в успіху праці"/8,258/. Проте, ці товариства ще не мали нічого спільного з жіночим рухом /15/, оскільки жіноче питання не можна розв'язати лише при допомозі церкви, як вважали деякі тодішні діячі /4,90-91/.

У Галичині в кінці XIX – початку XXст. існувало декілька товариств та інститутів для підмоги і освіти українського жіноцтва. Спочатку виховну діяльність серед жіночої молоді проводили сестри служебниці Василіянки у монастирях: з 1822 р. у Словіті, та з 1847 р. у Яворові /16,95/. Згодом, щоб якомога більшої кількості дівчат дати освіту та українське національне виховання, в 1883 р. у Львові відкрито науковий Вищий Жіночий Інститут /1,34/. Діяли також чисто жіночі та мішані з чоловіками товариства, так у Черемшлі з 1881 р. широку діяльність розгорнуло "Товариство Руского Воспиталища Дівочого", яке допомагало в освіті і вихованні передовсім сиріт по священниках, а в Самборі в 1893 р. "Товариство для виробу риз церковних", що давало вдовам і сиротам по священниках заняття та матеріальну підтримку, а також товариство для підтримки "Приюта для вдів і сиріт по русько-католицьких священниках"/9,8/.

І все ж, незважаючи на широку діяльність монастирів, братств, окремих жіночих товариств при церквах, кінець XIX сторіччя застас

українську жінку в Галичині, як твердить І. Пеленська, не лише селянку, а й міщанку в духовній темноті, необічену, позбавлену привілеїв минулих часів /Див. II-II/.

Потрібні були такі організаційні сили, які б змогли підняти з темноти і безправ'я українське жіноцтво, які змогли б національно освідомлювати його. А тому, коли на Великій Україні почався революційний рух, то він охопив своїми свободолюбними гаслами все українське молоде покоління того часу. Ключі жіночого руху зводилися тоді до домагання рівних прав з чоловіками в освіті та незалежності жінки. Незважаючи на різницю політичних умов, в яких перебували пощатовані українські землі, "започаткування організованого українського жіночого руху в обох частинах України постало одночасно"/3,171/.

В Галичині, що була в той час під Австро-Угорською монархією, жіночий рух започаткувала славна галичанка Наталія Кобринська.

Не легкі були ті початки. Економічне і суспільне становище українського жіноцтва було таким же, як і в інших країнах. Так само жіноцтво не мало доступу до науки в середніх школах і до фахової праці, загальна думка серед громадянства була такою, що політикою і громадськими справами жінки не повинні цікавитися. Натомість в Галичині дехто недооцінював ідеї емансипації, в тому числі і Олена Кисілевська. Однак письменниці Уляна Кравченко, Наталія Кобринська у своїх творах вказували на "нові шляхи, ширші обрії для жіноцтва", та нагадували про обов'язки перед своїм народом, що потребував освіти і покращання економічного стану.

Наталія Кобринська була дочкою священника О.І.Озаркевича – депутата Австрійського парламенту у Відні. Маючи братів-студентів, вона познайомилася з поступовою освіченою молоддю, що гуртувалась у товаристві "Січ" у Відні, де часто обговорювалось тему жіночої емансипації. Коли з ініціативи "Віденської Січі" відбулося в 1880 р. у Коломиї перше студенське віче, то під його впливом, а також жіночого руху у Західній Європі, Н.Кобринська вирішила розпочати працю серед галицького жіноцтва /Див. II, I2 /.

8 грудня 1884 р. піонерка жіночого руху в Галичині Наталія Кобринська скликала у Станіславові перші загальні збори /деякі дослідники іменують ці збори з'їздом – П.Д./ передових жінок західноукраїнських земель, внаслідок чого було створено "Товариство Руських Жінок", що об'єднувало 95 жінок, в основному з священничих родин Станіславщини, Львівщини, Тернопільщини, Буковини

і навіть Харківщини. Першою головою була Наталя Кобринська, її заступницею Аделя Желехівська /2,426/. На зборах були присутні деякі чоловіки, серед них – Іван Франко.

На Станіславському з'їзді українок було намічено завдання й цілі товариства, які полягали в тому, щоб зацікавити жіноцтво культурно-просвітньою діяльністю, читанням літератури, яка могла б підготувати жіноцтво до громадсько-політичного життя і поставити його на рівні з чоловіками, а також залучити до видавництва жіночих творів і поширення жіночого руху по всій Галичині. Виконуючи настанови з'їзду, у Львові в 1887 р. був виданий спільними силами галичанок і наддніпрянок жіночий альманах "Перший Вінок", в якому брало участь 17 жінок. В цьому альманасі Н.Кобринська з'ясовує соціальне і політичне становище жінки і вказує на її найбільшчі завдання.

Дбаючи про освіту, жіноцтво Галичини в 1890 р. послало петицію до парламенту у Відні про допущення жінок до навчання у вищих учбових закладах, а 1 вересня 1891 р. провело в Стрию перше жіноче Віче, на якому були ухвалені за пропозицією Н.Кобринської петиції до Австрійської Державної ради про допущення жінок до університетів і про створення жіночої гімназії у Львові. Живий відгук викликали також запропоновані Н.Кобринською справи дитячих садків /"Захоронок"/ і спільних кухонь для українських селянок під час жнив /10,51/. Стрийське Віче схвалило постанову про жіночі видання, виконуючи яку вже у 1893 р. у Стрию було видано першу книжку запланованої жіночої бібліотеки "Наша Доля", а два чергові видання "Нашої Долі" появились 1895 і 1896 р. у Львові з друкарні НТШ /Див. II,17/.

Започаткований Наталею Кобринською жіночий рух в Галичині дав свої гарні плоди, почалася нова хвиля його розвитку. Так в 1892 р. в Стрию організовується "Товариство Руських Жінок" до діяльності якого належала опіка над сиротами, купівля для них місця, де пізніше був побудований український "Захист", а в 1893 р. у Львові завдяки старанням Герміни Шухевичевої створюється Товариство "Клуб Русинок", що було вогнищем інтелектуального життя українського жіноцтва та прагнуло оживити його освітній рух. Того ж року в Коломиї створюється "Руський Жіночий Клуб", який поставив перед собою ціль підтримувати домашній промисел і нести поміч бідним ученицям, засновуючи для них бурси, школи домашніх жіночих робіт /Див. 9,8/. В наступному році появилось в Горсденці

"Жіноче Товариство" та в Перемишлі "Товариство Руських Жінок". Згодом виникають жіночі товариства в Долині, Тернополі, Бережанах, Рогатині та в інших галицьких містах /Див. I3,166/. При цьому зазначимо, що на виконання рішення першого жіночого Віча в Стрию 1891 р. про допомогу сільському жіноцтву у час польових робіт, у Львові створюється в 1900 році Товариство "Руска Захоронка", яке допомагало жінкам виховувати дітей /Див. I2, 247/.

На початку ХХ ст. у розвитку жіночого руху активно вкладається і молодша генерація жінок Галичини, яка під проводом Н. Будзиновської та Д. Шухевич/з їхніми родинами підтримував приятельські стосунки О.Маковей/ організує в 1901 р. у Львові "Кружок Українських Дівчат", куди входили студентки як з Галичини, так і з Наддніпрянщини. Основним завданням гуртка було національно освідомлювати жіноцтво через створення читальні, проведення курсів для неграмотних та ін. В 1908 р. цей "Кружок Українських Дівчат" видавав протягом одного року періодичний журнал "Мета" /I3, 166/. В 1909 р. "Кружок Українських Дівчат" та "Клуб Русинок" у Львові об'єдналися в одну організацію під назвою "Жіноча громада", яка за новим статутом поширює свою працю як по містах, так і по селах, навіть поза межами Галичини – у Празі і Відні. Вона централізує окремі жіночі товариства та засновує нові. Згодом, в 1917 р. зі зміною статуту та назви товариства на "Союз Українок" /I7/ починається новий етап українського жіночого руху в Галичині, викликаний економічними, політичними і культурними факторами.

В 20-30 роках нашого століття українські жіночі організації натхненні духом Т.Шевченка, І.Франка, О.Маковей, Лесі Українки, Ольги Кобилянської, Наталі Кобринської продовжили славі традиції своїх попередників. Їх діяльність набирає нових форм свого розвитку, вони значно активізували свою роботу по вихованню самосвідомості українського народу, в першу чергу підростаючої молоді. Це немов букет ^{трав} ~~роз~~ ^{що} розквітла на небосхилі галицької дійсності, коли українські жінки включилися у всі сфери суспільного і політичного життя в нових умовах.

ЛІТЕРАТУРА.

І. Барвінський О. Летопись суспільной работы и силы Русинь австрійських. - Львов . - 1885.

2. Бойчук Д. Слідами минулого. Спогади про працю жіноцтва в Станіславові: // Альманах Станіславівської Землі. Збірник матеріалів до історії Станіславова і Станіславщини. - Нью-Йорк.-Торонто - Мюнхен: Вид-во НТШ. Український Архів.-1975.
3. Воропай В. 80-ліття Українського жіночого руху //Відродження на чужині. - Лондон: Вид-во Організації українських жінок у Великій Британії. - 1967.
4. Дзерович Ю."Феміністичний рух" та виховання дівочої молоді" //Мілан Дзерович. Педагогіка. - Львів: Накладом греко-католицької Богословської Академії. - 1937.
5. Діло. - 1884. - № 134.
6. Жіноча Доля. - 1926. - ч.6. - С.9.
7. Звіт про діяльність "Правлячої ради общества Русских Женщин у Львові". - Львів. - 1906.
8. Липківський В. Роль жіноцтва в Церковно-Християнському житті /Неділя Мирносиць/. Слово Христове до Українського Народу. Просвіді на неділі й свята //Бібліотека журналу. Кам"ятки України. Кн. II, зшиток III. - К.-1991.
9. Малицька К. Про жіночий рух. - Львів: Вид "Кружок Українських Дівчат".- 1904.
10. Нагірна М. Охоронки // Наша Доля. Зб. праць різних авторів. - Львів: Вид-во Жіночої Бібліотеки. Кн. 2.- 1895.
11. Пеленська Ірина. Наше організоване жіноцтво //Стрийщина. Історико-меморіальний збірник. В 2-х т. - Нью-Йорк -Париж-Сидней. Наук. т-во ім. Шевченка. Український Архів.- 1990. - Т.2.
12. Польняк Ірина. Про дитячі садки // Відродження на чужині. - Лондон. - 1967.
13. Сесь Ганна. Постанова і розвиток українського жіночого руху //Відродження на чужині.- Лондон: Вид-во ОУА у Великій Британії. - 1967.
14. Статут женського добродійного товариства імені св. жен. Мирносиць у Чернівцях. - Чернівці. - 1904.
15. Україна: жіночий рух //Українська загальна енциклопедія. Книга знання в 3-х томах. - Львів - Станіславів - Коломия. Вид-во "Рідна Школа" - 1933. Т.3. - С. 998.
16. Цорох С. Виховна діяльність у сучасних монастирях //Солюмія Цорох. ЧСЗВ. Погляд на історію та виховну діяльність С.С.Васильянок. - Львів.- 1934.
17. Центральний Державний Історичний Архів України у Львові.- Ф. 319. оп. I, од. зб. 2.,арк. I-II.

М.Гуцуляк - асистент Івано-Франківського інституту
нафти і газу
ЕКОНОМІЧНЕ МИСЛЕННЯ ГАЛИЦЬКИХ СЕЛЯН В САТИРІ О.МАКОВЕЯ
"ВИКЛАД ПРО КРАМНИЦІ"

Економічне мислення як процес судження людини про навколишню економічну дійсність тієї чи іншої епохи завжди цікавили економістів, істориків, публіцистів, письменників. Не міг обійти цю проблематику і О.Маковей. В сатирі "Виклад про крамниці" це показано в оригінальній формі - як зібрані в столиці галицького краю селяни Австро-Угорщини кінця 19 століття реагували на почуте в лекції про крамниці, яку читав представник інтелігенції, що активно співробітничав в "Просвіті".

Загальне зітхання селян у відповідь на повідомлення лектора про те, що в давні-предавні часи люди мали всі продукти і крамниці не потребували, як і їх здивування з приводу повідомлення лектора, що пізніше ситуація змінилася, і навіть сам цар Соломон казав: "коли б я не був царем, то хотів би бути крамарем", свідчить про їх прихильність натуральному виробництву і негативне ставлення до товарно-грошових відносин. А іронічний вигук селянина: "Та що редактор?! От сюде та пише, або корбу від машини крутить!" з приводу наведених лектором слів князя Мономаха до сина: "Мав би ти колись бути редактором на Русі, то волив бути крамарем" говорить про недостатне усвідомлення селянством прогресивної ролі суспільного поділу праці як головного чинника росту її продуктивності. Скептичне, недовірливе відношення селян до людей розумової праці виражене голосами: "Ви, пани, нам не пара!" Миє з нами, то послухаємо, а так що? От!.." Схвальний голос селянина у відповідь на слова про те, що конкуренція інколи нехтує моральними принципами, веде до руйнування селянських господарств, засвідчує про негативне ставлення селян до соціальної несправедливості і крайніх форм економічного визиску. А те, що один з селян по-своєму зрозумів тезу лектора, що економічний добробут в суспільстві - "то ґрунт, а все решта - дурниця" у відповідь відгукує: "Ґрунт насамперед!" переконано свідчить яка економічна проблема займала думки галицьких селян Австро-Угорщини кінця 19 сторіччя - це безземелля. Образливі голоси селян у відповідь на пропозицію інтелегента зайнятися торгівлею і висунуті ними лектору контраргументи типу: "Ми люди!" або "То жидівська річ,

не християнська!" кажуть про те, що визиск торговцями селян сформував у них негативне ставлення до торгівлі, яка безперечно, в одному із проявів прогресивного розвитку суспільства і невід'ємним елементом ринкової економіки. Недоречні голоси: "Славно!" у відповідь на справедливий докір лектора селянам про те, що "величава ідея самопомочі не запала в душу і не піднесла ще вї у сфери вишого розуміння життя" підтверджує, що в ті часи ідея об'єднання селян і створення ними різноманітних форм кооперації, в тому числі і торгової, ще не оволоділа основною масою селян. Докори селянам з приводу того, що вони гроші позичають знають, та не мислять вчасно їх віддати сприйнятій селянською аудиторією ствердно: "Та же так!" Однак далі стає очевидним, що селянство до кінця не усвідомлювало причину свого важкого економічного становища, причини лихварства і пияцтва, які ведуть до розорення навіть міцних селянських господарств, бо у відповідь на запитання лектора: "А чому жиди ваші гроші забирають?" чути голос: "Бо на то жиди!".

Отже, можна зробити висновок, що економічне мислення галицьких селян в кінці 19 століття визначалося тими соціально-економічними умовами, які були на той час Австро-Угорщині і характеризувалося недостатнім рівнем розвитку галицького краю. А тому перед інтелігенцією та "Просвітою" нагальною проблемою була необхідність його піднесення на більш високий рівень у відповідності з всезагальним поступом.

Водночас О.Маковей блискуче показав всі вади початків просвітницької роботи, якою хворіли деякі представники інтелігенції, їм першу чергу - це відірваність її від реальї життя, як і те, що незважаючи на відсталість і неосвіченість галицьких селян, про що свідчить і спосіб їх економічного мислення або менталітет, їм було притаманне і одвічне селянське почуття здорового глузду, якого інколи так бракує тій же інтелігенції. Так, терпеливо вислухавши довгу розповідь лектора про крамниці, де могли б продаватися різноманітні товари, що вже давно стали звичними у цивілізованих країнах, один з селян не витримав і, перериваючи, попросив лектора сказати "...звідки гроші взяти на ті витребеньки?". Лектора таке просте, але каверзне запитання селянина захопило зненацька і відповідь на нього він так і не знайшов, пообіцявши написати про це пізніше в одній із книжечок "Просвіти". Відсутність грошей - ось яка нагальна проблема надавала спокон існувала безперервно в думках селян, та над

нею інтелегент навіть і не замислювався.

Твір О.Маковей "Виклад про крамниці" не втратив своєї актуальності і сьогодні. Демонструючи стару тоталітарну комуністичну систему і творячи нову демократичну, яка буде ґрунтуватися на засадах ринкової економіки, ми маємо постійно пам'ятати про те, що як в селі, так і в місті народ не сприйме такий порядок речей, коли на зміну широкомасштабній, але часто хитро прихованій державній експлуатації прийде приватний визиск з усіма атрибутами дикого капіталізму 19 століття та найновішими досягненнями мафії ХХ століття будь-якого ґатунку, в тому числі і партійно-номенклатурного. Про необхідність дотримання принципу справедливості мусять пам'ятати державні мужі і лідери політичних партій, про це попереджає нас О.Маковей зі сторінок сатири "Виклад про крамниці". По-друге, в процесі економічної реформи ми маємо не уподібнюватись тому лектору, і не малювати селянам ідилістичні картини фермерського життя, коли не маємо відповіді на запитання, де тому фермеру взяти сьогодні кошти на придбання техніки, добрив, гербіцидів, будівництво господарських споруд і як тому фермеру захиститись від беззаконня, якого повно навкруги, а поступово, крок за кроком створювати умови для рівноправного розвитку на селі всіх форм господарювання - державних, кооперативних і приватних, що дасть змогу нагромаджувати капітал і створювати міцну опору під приватні селянські господарства. І тоді загострене О.Маковеем питання у формі сатири: "звідки гроші взяти" виникати буде все рідше і рідше, а при виваженій політиці незалежної української держави з часом і зникне. По-третє, з глибини 19 століття, коли тільки починалося, як висловився О.Маковей словами лектора "вповнення в людей ідеалу самопомочі", великий письменник і громадський діяч Галичини і Буковини ніби застерігає нас від необдуманих кроків до ліквідації колгоспів і радгоспів в процесі економічної реформи. Чи не краще в умовах, коли значна частина коштів на утримання доріг, функціонування освітніх, медичних і культурних закладів на селі здійснюється за рахунок останніх, активніше вести процес реванша і акціонування, при якому зможе нарешті втілитись "величава ідея самопомочі". По-четверте, висміяна О.Маковеем хибна думка селян про меншвартісність розумової праці має, нарешті, бути подоланою молодшою державою українською в посткомуністичну епоху, якщо ми хочемо, щоб Україна вийшла на шлях цивілізованого розвитку. По-п'яте, в Україні необхідно, нарешті покінчити з диск-

редитацією ринкової економіки і розпочати справжні, але виважені економічні реформи. Інакше менталітет більшості людей, сформований в умовах адміністративної системи, знову уподібнюється антиринковому менталітету галицьких селян О.Маковея. І тоді, за виразом письменника, "корабль наш народний" замість "причалити до зеленого берега рідної нашої землянки України-Руси", до чого закликав селян наприкінці лекції представник інтелігенції, і на що одержав схвальні і радісні оклики селян: "Славно! Многая літа!", знову припливе у ворожу гавань, поховавши навіки ідею незалежної української держави.

І. МАКАРОВСЬКИЙ - доцент /Інститут нафти і газу/, О. ГУЦУЛЯК - студент /Прикарпатський ун-т/, Л. ФЕДУН - студ. /Чернівецький ун-т/

ОСИП МАКОВЕЙ - ПЕДАГОГ.

Більше чверті сторіччя О. Маковей працював на освітнянській ниві викладачем української мови та літератури. Проте його педагогічна діяльність поки що залишається мало дослідженою. Тим часом її аналіз дає підстави твердити, що педагог протистояв політиці онімечування та ополячування українців, дбав про розвиток національної самосвідомості своїх учнів та студентів. Він був солідарний з тими демократичними депутатами галицького краєвого сейму, які звертали увагу уряду і громадськості на те, що крайова шкільна рада "вживає всіх заходів, щоб українській елемент як можна найбільше придушити і українську молодь полонізувати". Подібних заяв українських депутатів чимало в стенограмах роботи галицького краєвого сейму.

Значну увагу приділяв О. Маковей вихованню учительських кадрів. Він підкреслював, що учителі повинні завжди бути для молоді зразком поведінки, допомагати їй оволодіти емоційно-моральною спадщиною людства. Подаючи той чи той матеріал, вчитель повинен викликати певні почуття в учнів, слідкувати за їх психологією, знати і впливати на неї.

О. Маковей виховав з числа своїх учнів чимало талановитих письменників, громадсько-політичних діячів, педагогів, серед них - Данило Харов"юк, Гаврило Гордий, Іларій Карбулицький,

Сергій Канюк.

Письменник - педагог боровся за те, щоб вчителі давали не тільки спеціальні, фахові знання учням, але й виховували з них свідомих громадян - патріотів, інтелектуалів і гуманістів високої проби. Про це свідчать в своїх спогадах про О. Маковея його учні. Так, один з них Іларій Карбулицький, писав: "...Я все таки задоволений, що хоч так-сяк шкрябав, і не довелося мені стати колодою. І за се, власне, я до смертної дошки вдячний Вам тільки одному /О. Маковеві .-І.М./, що батьківським теплом загрівали Ви мене до праці. Ніколи не зникнуть у моїй пам"яті ті щасливі хвили, коли то я бувши ще Вашим учеником, пробував у Вашій привітній хаті на ширій розмові. І за те вдячний я Вам, що вже в семінарії навчили Ви мене бути русином і зацікавили нашою літературою".

Отже принцип єдності навчання і виховання О. Маковей послідовно і творчо втілював в своїй педагогічній практиці. Цей аспект його педагогічної діяльності не тільки не втратив своєї актуальності, а навпаки, в умовах демократичного оновлення нашого суспільства, все більше зростає його значення.

В.І. Антофійчук /Чернівці/

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ТРАДИЦІЙНИХ СЮЖЕТІВ ТА ОБРАЗІВ
В ПОЕЗІЇ ОСИПА МАКОВЕЯ

Звертаючись до традиційних сюжетів та образів, О.Маковей залишив нам яскраві зразки переосмислення запозиченого матеріалу. Як оригінальний інтерпретатор, поет, використовуючи фольклорні сюжети /"Чортова скала"/, обробляючи мотиви з міфології різних народів /"Орфей і Еврідіка", "Молох"/, переосмислюючи біблійні сюжети та образи /"Бодай тебе, паньмятко Сво...", "Голіят", "Самсон", "Хрест", "Терновий вінок"/, відповідав своїми творами на актуальні проблеми українського життя кінця ХІХ – початку ХХ ст.

Творчі принципи О.Маковея у використанні запозиченого, насамперед біблійного матеріалу сформувалися під впливом І.Франка. Звертаючись до традиційних сюжетів та образів, поет виходив із конкретних умов дійсності. Його звернення до давніх джерел підпорядковувалося критичному осмисленню запозиченого матеріалу з точки зору його світоглядних позицій. Він черпав з них тільки те цінне, повчальне, що відповідало духові його часу.

Звернення О.Маковея до запозиченого матеріалу характеризується різними формами та засобами його трансформації: продовження сюжетних схем, принципове осучаснення традиційних образів, включення національно-побутового і фольклорного матеріалу, бурлескне та сатирично-гумористичне тлумачення першоджерел та ін.

В інтерпретації традиційних сюжетів та образів у поетичних творах "Чортова скала", "Орфей та Еврідіка", "Молох", "Бодай тебе, паньмятко Сво...", "Голіят", "Самсон", "Хрест" та ін. спостерігається певна закономірність. Спочатку з невеличкими відступами перевірюється зміст першоджерела, а потім розповідь підсумовується, завершується своєрідним висновком, в якому дається оцінка описаним подіям з проєкцією на сучасність. Зовсім іншим шляхом пішов О.Маковей у поемі "Терновий вінок", яка стала найбільшим досягненням поета в опрацюванні традиційних сюжетів та образів. Біблійна оповідь послужила в цьому творі відправним моментом для отворення цілком оригінального твору, в якому сюжетні лінії розвиваються довільно, без тісного зв'язку з канонічним текстом, а трактування образів спрямоване на глибоке і всебічне пояснення їх вчинків.

У поемі "Терновий вінок" О.Маковей продовжує сюжетну схему євангельської розповіді про затвердження смертного вироку Ісусові Христу, зосереджуючи свою увагу головним чином на тому, що відбувається після цього у будинку Пилата, про що власне у Біблії нема ніяких згадок. Проте, автор, користуючись різними художніми прийомами /спогади, побіжні описи, окремі епізодичні деталі у розмовах персонажів твору та ін./, не пориває зв'язку з текстом першоджерела. Це дає змогу читачеві довідатися про те, що відбулося до і після центральної події. У порівнянні із першоджерелом О.Маковей інколи міняє тон і манеру розповіді, обминає деякі подробиці євангельської розповіді, натомість доповнює їх новими деталями, докладнішими описами і характеристиками. Нерідко при цьому поет використовує засоби української народної творчості. Важливу композиційну роль у поемі "Терновий вінок" відіграють, наприклад, пейзажі, служачи своєрідним тлом розповіді, підкреслюючи психологічний стан персонажів і трагізм подій, пов'язаних із страстю Христа.

Підаючи зміст євангельської розповіді детальній обробці, О.Маковей будує свій твір у такий спосіб, щоб якнайкраще показати суть конфлікту і розкрити характери персонажів поеми.

Основну увагу в поемі "Терновий вінок" О.Маковей відводить змалюванню образу Пилата. Поет не реабілітує традиційного Пилата, не порушує сутності його образу, але намагається подивитися на нього по-новому, всебічніше і глибше мотивувати його вчинки. Через цей образ він пробує пояснити чому відбувся тяжкий злочин, чому на смерть віддано того, хто проповідував загальнолюдську істину добра, любові і справедливості. Поступово О.Маковей підводить читача до висновку, що, як завойовник, Пилат не здатний зрозуміти суті вчення Христа, тому заслужує свого ідейного супротивника до страти. Як представник влади, що тримається на насильстві, римський намісник незмінно залишається вірним єдиному принципіві: "Не заведем ладу без кар". Водночас він не може збагнути і життєвих проблем корінного населення, бо він – чужинець. Свою місію Пилат бачає тільки в тому, щоби в завойованому краю утверджувати культуру і спосіб життя Риму, але він не розуміє, що для їх розвитку тут нема ґрунту.

Своєрідне переосмислення О.Маковеєм відомих класичних зразків стало ефективним засобом включення національної духовної історії в універсальний загальнолюдський контекст.

Ф. Білецький - /Дніпропетр. ун-т /

О.Маковей як дослідник творчого методу
і стилю прози Т.Бордуліка

В історії української літератури Осля Маковей увійшов не тільки як талановитий письменник-реаліст, але і як знавчий історико-літературознавець, критик, чий критичні праці про творчість І.Франка, П.Куліша, Д.Бадюковича, О.Кобалівської, А.Чайковського, Т.Бордуліка, С.Ковалеву і до сьогодні зберігають свою вагу і значну естетичну цінність. Він першим серед критиків дав ґрунтовку і в основних своїх доповідях вправильно оцінив реалістичній творчості відомого українського письменника Тимотея Бордуліка /1853-1936/, дослідив і визначив у контексті української ідеї своєрідність творчого методу письменника, ставив та заперу його прозових творів.

У листах до І.Франка, В.Гнатика, О.Кобалівської, до самого Т.Бордуліка, в коротких друкованих відгуках про його перші твори, і особливо у великому за обсягом літературно-критичному нарисі Тимотея Бордуліка /Т.Ветліва/ опублікованому у "Літературно-науковому віснику" /1898. - т.ІІ/, що до виходу в світ першої книжки Бордуліка "Блакиті" /1899/, Маковей висвітлює питання творчого методу і стилю письменника, сивально відгукується про його духовну спадщину, наголошує на всьому кращому у ній. Але водночас критикує її слабіші сторони: нечіткість авторського ідеалу, "мозні мохобки" і т.п.

Маковей зазначає, що творчий метод Бордуліка - критичний реалізм - і його світогляд формувалися парадоксним чином під впливом подій та обставин західноукраїнської дійсності, в результаті зближення митця з життям бідних селян, та згідного задоволення надбав класичної літератури, парадоксним досвідом письменників-класиків - Т.Львоченка, Миколи Золотого, Тургенєва, Достоевського, Гаршина, Короленка, що за словами Бордуліка, стали його "наблюданнями", бо "найкраще коністувало реалізм і уявляти писати благородно" /лист до О.Маковей від 21 березня 1898 р./.

Розглядаючи питання естетичного аналізу Бордулікові ознаки і новела, Маковей характеризує внутрішні і зовнішні чинники, які сформували реалістичний характер його спадщини, він підкреслює взаємність новелістичних оцінок життєвих і естетичних явищ, гострий критичизм у зображенні реального, парадоксально гуманістичну тенденцію у ставленні до людини-трудівника, тенденцію до відтворення

психології селянина, відсутність афектації при опрацюванні селянської теми. Критик відзначає виробленість ліричного погляду на кращі національні риси душі галицького селянина-халушника, вміння автора з правдивою радістю розмальовувати ясні хвилини селянського життя та "заправляти їх легким, погідним гумором". Такою атестацією Бордуліка Маковей перевертується з І. Франком.

Критик вдається також до зіставлення творчого методу Т. Бордуліка з методом тих літераторів-натуралістів, які схилювалися до тенденції "романтично-етнографічного боку зображення", а отже, відступали від правди життя при написанні своїх творів. Маковей наголошує на сильних сторонах творчості Бордуліка таких, як справжній демократизм, правдивість зображення, неприйнятність та осуд ним практики тих своїх сучасників, що продукували "сентиментально-етнографічні твори", позбавлені чітко окреслених образів, що було наслідком поверхового вивчення життя, відсутності належного заглиблення в суть зображуваних суспільних явищ.

Переглядаючи галерею "образків з села", Маковей за його словами, "примічує" такі ознаки індивідуального стилю Бордуліка, як переважача тенденція до змалювання звичайних, буденних подій селянського життя, співчутливе, широкосердєє ставлення, до всіх нещасних та обтяжених працею і хурбаним людей, оптимістична спрямованість творів, вміння автора творити живі барвисті образи і надавати їм рис пластичності, а часом і епічного "розмаху" /Іван Бразілівець/.

Серед новаторських прийомів зображення, притаманних Бордуліковій образотвірчій палітрі, критик виділяє глибокий психологізм як приметну домінанту його стилю, вказує на майстерність психологічного вмтєвлювання зображуваних життєвих картин. Сам письменник настійно підкреслював у листі до О. Маковей що в процесі створення образів він "кладає велику вагу на психологію" /лист від 21.III.98 р./; психологічний аналіз, - підкреслює Маковей, - виступає в оповіданнях Бордуліка не тільки важливим "прийомом типізації", а й надає стилю розповіді "теплого, сердешного тону", яким автор "оповідає події своїх героїв, се його спеціальність, ним осягає він великі ефекти і зворушує душу читача не раз дуже глибоко".

Підкреслюючи майстерність Бордуліка у змалюванні яскравих образів-типів, критик вказує водночас на позитивну рису методу письменника, що відкривав перед ним широкі можливості у типізуванні життя,

у здатності втілювати свої ідеї в яскраві художні образи, "подавати життя не в протокольній, а в письменницькій формі" /"Буковина" 1897, 23 вересня/, унакати найменшої ідеалізації при створенні селянських образів-типів. Він, описуючи селян, не промовчує, не ідеалізує нікого, а навпаки "п'ятнує" - "сі залі прикмети", осуджуючи їх, - робить висновок критик.

Проблема творчого методу перебуває в органічному зв'язку з проблемою літературних жанрів і стилів. Невипадково Йй Осип Маковей приділяє в своїх листах і в критичному нарисі про Т.Бордуляка належну увагу, хоча спеціально, в теоретичній площині це питання не розглядає. Індивідуальну своєрідність стилю письменника він збачає у виявленні уваги до майстерно викінчених двох жанрових форм малої прози - з одного боку, до соціально-психологічної новели і образка /твори: "Жура", "Бузька", "Вістка", "Передновок" та ін./, що своєю жанровою формою наближаються до новел Стефаніака і Черемшани; і з другого боку, - до реалістичного оповідання з притаманною йому манерою традиційної розповіді, близької до манери розповіді в оповіданнях Марка Вовчка /"Дай, боже, здоровля корові!", "Для хорого Федя", "Махалкові радощі" та ін./. На творах цього жанру критик схильний збачати позитивний вплив прози І.Тургенєва. "Оповідання Бордуляка, - підкреслює він, - переважно розміром невеликі, але композиція в них бездоганна, декотрі роблять враження таке, як лірична поезія, що її переповісти годі; лише можна відчувти. В них чар подібний, як у творах Тургенєва... Він /Бордуляк.- Ф.Б./ оповідає, а радше малює сцену за сценою, спокійно, широко, з великим поетичним почуттям. В його стилі знати гармонію, рівновагу духа..."

Зауважуючи, що поміж молодшого покоління наших письменників Бордулякові "належить вже тепер визначне місце так по силі таланту, як і по праці, яку вже зробив", О.Маковей робить висновок, що творця цього талановитого митця до певної міри надійно готували ґрунт для подальшого розвитку української новелістики в наступні десятиріччя.

С.ВОДОТИКА - доцент /м.Харьков/,
 О.ГРИЦЕНКО - доцент /Інститут мови і
 лугу/,
 В.ЯСОНОВИЧ - доцент /Прикарпатський ун-т/

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРИОТИЧНА ЕНЦА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ
 ДІЯЛЬНОСТІ ОСИПА МАКОВЕЯ ТА ОСИПА ГЕРМАЙЄВ
 /До 125-річчя з дня народження О.Маковоя та 100-річчя
 з дня н. осипа О.Гермайєв/

Писавши О.Маковей та О.Гермайєв хоча і різні: у фаховому, збіжеску та світоглядному відношенні проте зближуються національно-патриотичним піднесенням своєї науково-педагогічної діяльності, своїм знанням з українську духовну культуру. Це й дає нам підставу спекувати про їхню українськість.

Аналіз оповідань студентів О.Маковоя та його міркувань про роль історичної свідомості у формуванні світогляду людини свідчать про його киричкі знання історії України та їх творче використання в процесі своєї наукової і педагогічної діяльності, зокрема викладацькі в різній час української мови та літератури в учительських семінаріях та Чернівецькому університеті.

Українським виступом О.Маковей-педагога є знавання у своїх вказаннях почуття патріотизму та громадськості. Оскільки ця проблема значить мірань висвітлення в публікаціях Ф.П.Покребенника, Я.П.Врїля та І.П.Мандраського, ми зупинимось на науково-педагогічній діяльності О.Гермайєв, на якого чималі впливи мав М.С.Грушевський не тільки в галузі історіософії і теоретично, скільки розуміючи рани історичної науки як чинники державного відродження України. О.Гермайєв став палким прихильником, дослідником і дивелним помічником М.С.Грушевського в науково-організаційній роботі.

В 1916 р. Осип Врїлюч захікнув Київський університет, а в 1922 р. повернувся до університету / в 1921-1932 рр. його було перетворено на Київський інститут народної освіти / як викладач. Аналіз теоретичних читань ним курсів та спекурсів, керіваних семінарів свідчать про добре знання історії України, педагогу критичну працю, творчий підхід до українізації.

Осипу Гермайєву як науковцю було притаманне бажання знати у минулому відповіді на злободенні питання 20-х років і, перш за

все, девести можливість і закономірність національного відродження України на шляхах побудови соціалізму. За оцінкою М. Грушевського, вчений багато і успішно працював як дослідник в студіях періоду ХУІІІ-ХІХ ст. Цікавили Осипа Кризовича питання історії революційного і громадського рухів, економічного і політичного життя, історії науки і культури, історіографії. Найбільш ґрунтовні з них – "Коліївщина в світлі новознайдених матеріалів", "Рух декабристів в Україні", "Україна та Дік у ХУІІІ ст.", "В.Б. Антонович в українській історіографії". Хрестоматійною серед фахівців вважається капітальна праця "Нариси з історії революційного руху на Україні. - Т.І. - Революційна українська партія/РУЦ/" К., 1926.

В українській історіографії 20-х років вчений заявив себе прибічником марксизму, який, на його думку, є "... точним методом дослідження соціального життя". За його переконаннями, існувало два "кити" марксистського методу, що детермінували хід історії – економічний розвиток і класова боротьба. Ідеалізуючи марксизм, Осип Кризович намагався за його допомогою дати нове соціологічне освітлення "колосальному матеріалу, зібраному і систематизованому видатними ученими".

Проте його методологічні погляди не слід отождествлювати з марксистськими, оскільки вони являли собою еклектичну суміш об'єктивізму, демократичного націоналізму, механістичного матеріалізму і соціологізму марксистського забарвлення.

Доля вченого склалась трагічно. Осип Кризович у липні 1929 р. було заарештовано у справі Спілки визволення України, а далі були Ярославський політизолятор, Соловки... і 22 вересня 1958 року закінчився тернистий шлях – за колючим дротом перестало битися серце вдатного вченого.

В 1958 р. почалась, а в 1989 р. закінчилась юридична реабілітація українського історика О.Д. Гермайзе. При всій своїй відмінності О.Маковей та О.Гермайзе внесли свій лепту в українську духовну культуру, а тому справи та праці їх повертаються до народу України.

О.ІОНЕК – асп., Дніпропетровський ун-т

РОЛЬ НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ У ФОРМУВАННІ САТИРИЧНОЇ ПРОЗИ О.МАКОВЕЯ.

О.С.Маковей виявив інтерес до народної поетичної творчості десять років. Зв'язок його як письменника з фольклором був широким і органічним. Сатирика цікавили такі фольклорні жанри, як народні пісні, казки, перекази і легенди. Він привертая увагу до народної музики, орнаментів, виступав з дослідженнями про уснопоетичні жанри, народні повір'я і обряди.

Безперечно, глибоке і кропітке дослідження Маковеем народної творчості позначилося на його літературній спадщині, зокрема на його сатиричних творах. Вплив фольклору на прозу письменника відчутний майже на всіх рівнях, починаючи від тематики творів і закінчуючи використаними образотвірними засобами. Його оповідання і новели образотвірною системою спираються на жанри уснопоетичної творчості. Зокрема близькими до жанру народного анекдоту є Маковееві дотепні оповідання "Трудне ім'я", "Мадоліна", "На суді", "Фербель", які будуються на комізмі характерів і ситуацій, а звичайні буденні події здебільшого змальовуються в них в гумористичному освітленні. Автор обіграє характери, деталі, слова, назви місцевості, що притаманні жанрам народного гумору.

Багата і різноманітна тропіка у творах Маковея. Майже в кожному його творі наявні народнопоетичні, здебільшого гумористичної тональності порівняння: "здоров і сильний, як ведміль", "борючись як лев"/"Еманіпація мужчин"/, "хлоп, як дуб"/"Клопоти Савчихи"/, "засміявся, мов жеребець заїржав"/"Образ честі"/. Як бачимо, для порівнянь сатирика характерний народнопоетичний спосіб побудови. Подібно до народної поезії, в творах Маковея об'єктом порівняння найчастіше виступають атрибути реальної дійсності, світ природа – рослини і тварини.

Одним із улюблених для письменника є порівняння дорослого героя /переважно жінки, дівчини/ з дитиною: "... очі то такі мала веселі, що як та дитина"/"Клопоти Савчихи"/, "Стася розплакалася, як дитина"/"Стара Мадярка"/. Цими порівняннями підкреслюється ніжне, співчутливе ставлення автора до своїх героїв.

У народнопісенному стилі сатирик змальовує зовнішність своїх персонажів. При цьому творчо черпає матеріал з художньо-

поетичної скарбниці народу. Дітвчата в нього порівнюютья в романі, мовним шрифтом, веселюв птанню. Ці вістатковий відомать високі моральні високі та шпрі почуття героїзм, в образах яких зтілюеться естетичній ідеїа народу.

Золасують оповідання та новели письменника в народном творчівстві і надро використані ним прислів'я та приказки, народні ідіоматичні вирази, які нацють стило розповіді прередності тому, узгальнюють зображені життєві явища.

Своєрідним засобом художньої палітури Маковейа є введення до сюжетної канви творів уривків з народних пісень. Пісню стило своєрідним лейтмотивом твору /"Отара Михайриа"/ або виконує функцію певної стилізації від народної дули та голосіння /"Народній дум"/.

Слід окремо виділити використання Маковейом жанру сатиричної казки. За допомогою казки письменник крізь праму фантастичного елемента яскраво висвітлює зловіриє і реакцію Тарарчо. Казки О.Маковейа "Два отарки", "Казка про Невдовоманого Русина" висвітлюють надмірний барань епітетів, сарказмів, які ілюдні уловлюють хід казки.

Гумор новелістичної казки Маковейа у відношенні в шкоченов сатирика може переростати, на відміну від народної казки, в гостру сатиру /"Два отарки", "Раби"/.

Завдяки розвиненому почуттю гумору сатирик легко знаходив у житті різні явища комічного і сатиричного, перетілював їх у довершену художню форму.

Баронка творчівстві була важливим джерелом формування оригінального стило письменника. В мові народу, в його піснях, анекдотах, прислів'ях та приказках прозвік знаходив невичерпне джерело словесних перлин. Творчо сприйнявши художній досвід українського народу, О.Маковей несамперек засвоїв принцип побудова різноманітних поетичних фігур, водночас збагачував їх самсьове живантианення, вкладав у них глибокий соціальний зміст.

Завдяки ідейній і художній спорідненості літературної творчівстві з фольклором О.Маковейа вдалося досягти високого рівня політичних і сатиричних узгальнень, створити правдиві та яскраві сатиричні і гумористичні образи.

Б.МЕЛЬНИЧУК - доцент/Чернівецький ун-т/

ХУДОЖНЄ СЛОВО ПРО ОСИПА МАКОВЕЯ .

Є українські письменники, які стали героями сотень /Г.Сковорода, І.Франко, Леся Українка/ і навіть багатьох тисяч /Т.Шевченко/ художніх творів. Осип Маковей не належить до їхнього числа. Якийсь десяток-два творів /включно з тими, де він лишень згадується/ - оце, мабуть, і все, що маємо на сьогодні про далеко не рядового трудівника нашої літератури.

Характерно також, що, на відміну від згаданих, / і не згаданих / письменників, чие життя і діяльність супроводжувалися художніми присвятами переважно схвального, а почасти і героїчного характеру, О.Маковейу довелося приймати на себе не вельми приємні уколи сатиричних творів. Один з таких уколів - епіграму "славного руського поета і політика Грубописького" з гумористичної "Стрилі" мавопить сам письменник у фелетоні "Як я видавав газету"/1896 р./:

Чи се не новий Орфей?

Ні, се славний Маковей!

Заспіває - чути свист,

в його слові - п е с і й хист.

З видавничо-редакторської діяльністю О.Маковейа пов'язана поява двох інших сатиричних віршів - забутої "Сучасної молитви" /1895 р./ М.Школицька та широковідомої поезії Лесі Українки "Пророчий сон патріота"/1895 р./, що має підзаголовок "Присвята редакторові "Буковина". Критика проватиканських публікацій, що була дана в цій поезії, є нишівною і, зрештою, справедливою, хоча не слід забувати, що О.Маковей не мав прямого відношення до них. Як він зазначав в автобіографії, - "Не заіде, що друкувалося в "Буковині", я можу відповідати, бо часопис не був мій..."

Подальші зафіксовані нами художні твори з О.Маковейом припадають уже на останні три з чимось десятиліття. Порівняно з першими характер їх змінився: із часової відстані його постать побачилася у відмінному від сатиричного світлі.

Чи не найбільше зробив для донесення позитивного, відповідного історичній правді образу О.Маковейа М.Рудницький. І це не дивно. Адже йому пошастило знати визначного письменника особисто,

неодноразово зустрічатися з ним. Враження від цих зустрічей склали основу кількох творів М. Рудницького. — мемуарної оповіді "Осип Маковей" з першого випуску трилогії "Письменники зблизька"/1958 р./ і двох, побудованих за законами малих епічних форм, речей — "Вірність" та "Цаслива помилка" з книжки "Ненаписані новели"/1966 р./. В усіх цих творах чимало живих штрихів до характеристики О. Маковея як письменника/зокрема тих, що допомагають зрозуміти його творчу лабораторію/, як педагога, вихователя молодих літераторів, зрештою, як людини, надзвичайно працьовитої, скромної, наділеної чуттям гумору.

Крім згаданих, О. Маковей виступає епізодично в низці інших прозових творів. Передусім це ті, що звернуті до постаті Лесі Українки і змальовують її перебування в Чернівцях та на Гуцульщині навесні та влітку 1901 р. В чернівецько-гуцульських епізодах автора "Ярошенка" окреслено з різною мірою повноти її історичної достовірності. Якщо А. Костенко в художньо-документальній біографії "Леся Українка"/1971 р./ обмежується фразою, що до Кобилянських "найчасніше заходив Осип Маковей", то К. Гранат/повість "Велет розпалює ватру"/1967 р./ розгортає картину цих заходів і дає змогу героєві говорити багато, хоча й не зовсім виважено та послідовно. Якщо О. Деб'я у повісті "Ломикамінь"/1962 р./ змушує О. Маковея відкрити і вести вечір Лесі Українки в Чернівцях/насправді ця місія випала С. Смаль-Стоцькому/, то М. Олійник у "Дочці Прометей"/у виданні 1966 року це повістева діалогія, в пізніших — роман/ здебільшого унікає подібних невідповідностей, що допомагає йому загалом правдиво окреслити письменника, передусім у взаєминах з Лесею Українкою та Ольгою Кобилянською.

Розкрити стосунки О. Маковея з О. Кобилянською прагнув і В. Бадасен в оповіданні "Сторінка її життя" /1973 р./, але йому забракло належного знання матеріалу та художньої вправності.

Останні роки життя О. Маковея відбилися в епізодах нарису І. Гермаківського "Розстріляний ранок"/1967 р./, надто ж — у романі П. Когальчука "Листи до живих" /1988 р./, де акцентовано, подекуди й надмірно, на революційності письменника.

Маємо й кілька різної художньої вартості поезії, звернутих до О. Маковея. Це "У браикові зброярні"/1967/ Р. Лубківського, "Вона росте"/1970/М. Ониськова, "Лист Ольги Кобилянської до Осипа Маковея"/1987/Т. Севернюк, "Осип Маковей у Зелішках", "На могилі Маковея" В. Вахруша та інших.

Таким чином, зроблено хоч і важливі, але тільки початкові кроки щодо художнього втілення постаті О. Маковея, який своїм подвійницьким життям заслужив на розгорнуті мистецькі полотна.

І. Руснак, В. Филипчук /Чернівецький ун-т/

НА ПЕРЕХРЕСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ, РЕДАКЦІЙНИХ І ТВОРЧИХ ШЛЯХІВ О. МАКОВЕЯ ТА А. КРУШЕЛЬНИЦЬКОГО

Визначаючи своєрідність літературного процесу в Україні кінця XIX—поч. XX ст., відомі дослідники цього періоду (Б.С. Буряк, О.С. Засенко, Н.Л. Калениченко, С.П. Кирилюк, Ф.П. Погребенник та ін.) слушно зауважували, що тоді багатьом талановитим письменникам "певною мірою доводилось бути водночас критиком, істориком і теоретиком літератури. Також своєрідною енциклопедичністю відзначилась діяльність, наприклад, І. Франка, Лесі Українки, О. Маковея, А. Кримського, А. Крушельницького та ін." (Історія укр. л-ри. У 8-и т. Т.5.—С.45).

Якщо із цього переліку імен виділити О. Маковея й А. Крушельницького, то варто додати, що вони ще й педагоги, видавці, громадські діячі тощо.

Цікавою і своєрідною сторінкою, яка доповнює і збагачує творчу біографію Осипа Маковея, є його зв'язки з Антоном Ялодиславовичем Крушельницьким (1878—1941).

Іхні стосунки довго замовчувались радянським літературознавством, оскільки А. Крушельницький за короткочасне перебування на посту міністра освіти УНР був незаконно репресований у тридцятих роках, а реабілітований по смертю, як і сотні інших українських митців.

У багатогранній діяльності обох письменників є чимало спільних моментів, які, на нашу думку, найвиразніше виявилися на педагогічній ниві, у редакційній та літературно-критичній праці.

Закінчивши філософський факультет Львівського університету, О. Маковей і А. Крушельницький довгий час працювали як педагоги, викладали українську мову та літературу, водночас очолюючи освітні заклади в Галичині і Буковині. О. Маковей більше 10 років вчителював у Чернівецькій учительській семінарії, а з травня 1913 року і до кінця життя був директором учительської семінарії у Зелішках. На цьому поприщі він здобув загальне визнання як відомий педагог, написав про навчання і виховання учнів багато статей, ґрунтовну працю "З історії нашої філології" та ін. Свої учительські спостереження описав у художніх творах (цикл "Записки професора") тощо.

Педагогічна діяльність А. Крушельницького також широко відома. Він керував школами і гімназіями в Коломиї, Бережанах, Городенці, був активним діячем "Просвіти", склав і видав цілу низку шкільних підручників ("Читанок"), видрукував чимало літератури для дітей, регулярно виступав з публіцистичними статтями на педагогічну тематику ("Франко як педагог"), написав праці "Наука української мови в середній школі", "Дитяче господарство", художній твір про школярів "Непотріб" та ін. Кілька місяців А. Крушельницький був міністром освіти в уряді УНР.

І вся ця широка педагогічна діяльність поєднувалася з активною письменницькою і редакційно-видавничою справою, якою вони обидва займалися в Галичині і на Буковині: Осип Маковей працював у часописах "Діло", "Народна часопись", "Зоря", "Буковина" (1895-97), "Літературно-науковий вісник" (1898-99) та ін., Антон Крушельницький - "Ділода Україна", "Прапор", "Літературно-науковий вісник" (1900), "Буковина" (1901), "Нові шляхи", "Критика" тощо. Редакційна робота сприяла зростанню письменницької майстерності, розширенню тематичного діапазону творів. За час редагування "Буковини" О. Маковей газета почала активніше втручатися у громадсько-політичне життя краю, стала своєрідною трибуною для кращих творів українських письменників. У цьому часописі друкував свої твори, а потім редагував газету А. Крушельницький.

Про важку редакторську працю довідуємось із рецензії на збірку оповідань і нарисів О. Маковей "Наші знакомі" ("Буковина", 1901, ч. 92), у якій А. Крушельницький, схвально оцінюючи книгу, тут же згадує слова Маковей, що "кожний порядний чоловік повинен бути хоч кілька літ редактором. Навіть король Гумберт казав, що якщо не був королем, то хотів би бути редактором. Легко то королям говорити такі масні слова! Гумберт певне не чував нічого про долю руських редакторів". Чимало для розвитку демократичної культури краю принесли письменники, працюючи у "Літературно-науковому віснику" (О. Маковей у 1898-99 рр., А. Крушельницький у 1900 р.) Лонг під опікою І. Франка редагували твори, які надходили до ЛНБ, допомагали молодим письменникам знайти своє місце в літературному житті, брали безпосередню участь у підготовці до друку творів Ольги Косилянської, зокрема повісті "Земля".

Епістолярій О. Маковей й А. Крушельницького засвідчує, що письменники особисто знали один одного, підтримували зв'язки більше двадцяти років (листи зберігаються у відділі рукописів ЛНБ України).

Д. ПЕНІШКЕВИЧ - доцент, О. СРЕМУК - викладач,
Н. КОСЕНКО - доцент/Чернівецький ун-т/

ТВОРЧИСТЬ О. МАКОВЕЯ ЯК ДЖЕРЕЛО НАРОДНОЇ ПЕДАГОГІКИ.

Оновлення змісту педагогічної підготовки студентів університету передбачає звернення до джерел народної педагогіки. Одним з таких джерел є творчість Осипа Маковей. В курсах "Історія педагогіки", "Народознавство", "Педагогічна майстерність" студенти знайомляться з творами славетного митця. Зокрема, збірка "Пустельжик з Пуги" висвітлює проблеми громадсько-політичного життя на Буковині, міфічні історії, релігійні перекази, народні традиції.

Життя та побут галицьких мішан зображені в ряді творів - "Клопоти Савчухи", "Мій прапрадід", "Нові часи". В них порушені проблеми національної гордості українства, виховання дітей - розвитку їх природного хисту, оцінки їх здібностей та пошуку місця в житті.

Осип Маковей був майстром створення комічних ситуацій, гротескних сцен, побудови твору на драматично-напруженому діалозі. В гумористичному томі витримані, зокрема, його оповідання та нариси "Поезія і проза", "Ксантіпа", "Свідок" та інші.

Гострий критичний розум письменника, властивість все бачити і оцінювати та з грайливою усмішкою, то з блиском іронії, то з вибухом дошкульної сатири надавали його художньому слову неповторного забарвлення та мистецької самобутності.

Висміюючи польсько-шляхетських пілсунчиків, Осип Маковей виступав проти національної дискримінації українських труплящих. Він вірив, що новим окупантам недовго панувати на українській землі. Мрії Осипа Маковей здійсниються в наш час проголошенням незалежності України.

О.О.Попович, асистент
Чернівецький університет

ОСИП МАКОВЕЙ І БУКОВИНА

З іменем українського письменника і літературного критика, публіциста і видавця, фольклориста і педагога О.С.Маковея тісно пов'язане культурно-освітнє життя Буковини останніх років XIX-першого десятиріччя XX ст.

Протягом 1896-1897 рр. О.Маковей очолював редакцію Чернівецької газети "Буковина". За три роки редакторві вдалося перетворити часопис із локального на всеукраїнський громадсько-художній орган. Більше трьох десятків молодих авторів зумів залучити О.Маковей до співпраці в газеті /С.Прошинська, І.Бажанський, І.Синюк, Марко Черемшина та ін./. Чимало, як редактор і літературознавець, О.Маковей зробив у становленні О.Кобилянської на плідний шлях служіння українській культурі. У "Буковині" він опублікував ряд новел письменниці, а також перший в українському літературознавстві ґрунтовний критичний відгук про її творчість /Буковина. - 1896. - 19 травня/. На сторінках "Буковини" друкувалися переклади творів російської, угорської, польської, сербської, німецької, датської, норвезької, американської та інших літератур. "Буковину" в часи О.Маковея у далекому Вілнійську читав поет-засланець П.Грабовський, її знали й російські політемігранти в Лондоні. Високу оцінку редакторській праці О.Маковея дали І.Франко, М.Кобилянський, А.Кримський, Т.Галіп та ін.

Інша цікава сторінка, що в'яже О.Маковея із зеленою Буковиною, - це його невтомна праця на посаді вчителя української мови і літератури в Чернівецькій учительській семінарії протягом 1899-1910 рр. Серед вихованців О.Маковея були й такі, що в майбутньому стали відомими українськими письменниками - Д.Харов'юк, І.Діброва /Г.Гордий/, І.Марбулицький, С.Канюк, М.Марцієвич та ін.

Як свідчать документи, О.Маковей паралельно з викладанням у семінарії також читав лекції з української мови в Чернівецькому університеті. На те він мав повне право, оскільки на початку століття у цьому навчальному закладі захистив дисертацію про життя і творчість П.Куліша і здобув вчений ступінь доктора філософії. Університетській бібліотеці О.Маковей подарував кілька книг, які зберігаються у її фондах.

Перебуваючи в центрі культурного і, зокрема, літературного життя Буковини, О.Маковей віддав багато сил і енергії аби врятувати від забуття твори українських письменників-буковинців - К.Гедьковича, братів Сидора та Григорія Воробкевичів. Разом з І.Франком та О.Колессою він брав участь у підготовці до видання творів К.Гедьковича, в 1904 році упорядкував і видав збірку поезій Г.Воробкевича /Маума Брама/, протягом 1909-1921 рр. опрацював літературний доробок С.Воробкевича і видав у Львові в трьох томах. Результатом багаторічної праці О.Маковея над життям і творчістю К.Гедьковича стали книга "Матеріалів до життя і творчості К.Гедьковича" /1910 р./ та монографія "Життєпис Осипа Крія Гординського-Гедьковича" /1911 р./.

У Чернівцях О.Маковей плідно працював як письменник. Саме на Буковині були написані повість "Залісся" /1897 р./, збірки поезії - "Подорож до Києва" /1897 р./, прози - "Наші знакомі" /1901р./, "Оповідання" /1904 р./, "Пустельник з Путни" /1909 р./.

О.Маковей брав активну участь у громадському житті краю. Він був членом різних товариств, щорічно брав участь в відзначенні Шевченківських дат, виступав на вечорах, присвячених діячам української культури.

1910 року О.Маковей покинув Буковину і виїхав до Львова. Ще раз йому довелося прожити в Чернівцях в 1916 році, коли під час першої світової війни служив начальником військової цензури.

Ведучи мову про заслуги О.Маковея перед Буковиною, "Самостійна думка" /1931, №2/ справедливо відзначала, що, пішовши з Буковини, він залишив "по собі найкращі спомини" й "порожнє місце", яке ніхто після нього не міг заповнити й заступити.

Сьогодні можемо твердити, що О.Маковей був в епіцентрі нової хвилі піднесення національного культурного і політичного життя Буковини на межі двох століть. Згадане вище видання назвало його "великою індивідуальністю", що заслуговує на те, аби іменувати її "піонером відродження серед українців на Буковині". Думаємо, що настав час дати повну й об'єктивну оцінку ролі Осипа Маковея в культурно-освітньому русі на Буковині, як і його внескові у скарбницю української культури кінця XIX- першої чверті XX ст. в цілому.

ПРЕКРАСНЕ В ХУДОЖНІЙ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ОСИПА МАКОВЕЯ

Категорія прекрасного – художній стрижень, що визначив рівень естетичної думки відомого українського поета і прозаїка Осипа Маковей. Для нього як митця демократичного спрямування важливою типологічною особливістю був глибокий взаємозв'язок між прекрасним і етичним, їх синтез. Естетичне і етичне тлумачення прекрасного в творчості цього художника слова було багатостороннім і відбиваючим його симпатії та антипатії.

В руслі демократичних спрямувань свого часу О.Маковей інтерпретує паростки в суспільному житті, що визначають динаміку прогресу. Характерним у-творчій палітрі поезії і прози майстра було поглиблене художнє дослідження проблеми моральної краси тих, які створюють прекрасне на землі – простих людей, людей високого гуманізму, високої душі, з почуттям гідності, духовним багатством і працелюбством.

Покликання особистості, її творча діяльність, за думкою художника, служить дієвим способом естетичного формування характеру.

В дорогу, в дорогу! Іду моя доле!
 Чи цвітами піду, чи терня поколе,
 чи певно там зайду, чи щастя там найду, –
 іду, де побачив мету...

Джерелом тем, настроїв, думок, як живий образ в творах О.Маковей виступає природа. Але це не пантеїстичний підхід до неї, тому що поет не підносить її до чогось недосяжного. Навпаки, зображуючи красу і велич природи, він показує взаємозв'язок її з людиною. З цього погляду цикл поезій "Гірські думи" є цінним внеском майстра в українську літературу, наближає поета до кращих ліричних творів

І.Франка, Лесі Українки, О.Олеся, зокрема тих, що в основі своїй мають карпатські мотиви.

Для ліричних творів О.Маковей притаманна пісенність інтонації, елегантна настроєність.

В його поезії зустрічаються контрастуючі епізоди опису гірської природи – радісні, чарівні – високо в горах, "бо не зайшло туди ще людське лихо", і сумні, тривожні – на долах, де "повіні, град і тучі".

В ліриці О.Маковей відтворено життєві ситуації і образи що нагадують драму О.Олеся "Ніч на полонині" /в поезії "На сторожі"/.

Як висновок можна констатувати, що діапазон концептуальних пошуків О.Маковей в морально-етичній сфері достатньо широкий. Категорія прекрасного закінчується там, де панує війна. Надають поранені в бою українці, один – воїн цісарської армії, другий – царської, усвідомлюючи, що братовбивча війна приведе до їх взаємного знищення.

Слід також підкреслити, що в художній інтерпретації О.Маковей прекрасне – основна естетична категорія, визначаюча позитивну оцінку явищ, які утверджують передусім високі ідеали.

Б.Паньків - доцент Івано-Франківського інституту
нафти і газу

ПАТРІОТИЧНІ МОТИВИ ПОЕЗІЇ О.МАКОВЕЯ

О.Маковей творив те, що було потрібно його народові. Отже, щоб сприйняти творчість письменника треба знати його Батьківщину, її трагічну долю. Він належав до тієї славної когорти українських громадсько-політичних діячів, що не дали приспати національну свідомість віками гнобленого народу, та штовхнути його в прірву, небуття. О.Маковей сучасник І.Франка. Разом з його соратниками він творив "з великої етнічної маси українського народу українську націю, бо перш за все усвідомлював себе українцем "не галицьким, не буковинським", а "без офіційних кордонів" /І.Франко/.

Любов О.Маковея до України формувалась ще в дитинстві, а згодом в таємних-гімназійних гуртках. В 90-х роках, працюючи в редакції газет і журналів, він спрямовував свою енергію на консолідацію прогресивних діячів української культури, які поширювали ідеї духовної спільності і історичної єдності нашого народу. Вони могли належати до різних громадських організацій і політичних партій, але їх об'єднував ідеал національної самостійності. Тому в творах О.Маковея виразно відчувається голос громадянина, патріота, поборника єднання всього народу пошматованої кордонами України.

Ідейно-тематичний спектр його оповідань, новел, повістей та поезій досить широкий: життя і побут західноукраїнського селянства, міщан малих міст, інтелігенції та історичне минуле. Громадянська позиція та ідейна спрямованість, радість і тривога за долю України виражена в багатьох поезіях, зокрема у збірці "Подорож до Києва", та поезії років світової війни.

У віршах зі збірки "Подорож до Києва" /1897 р./ письменник викриває сумні наслідки колонізаторської політики царизму. Він з болем запитує:

Де ділась люба Україна моя? Де дівся ти, славний
козаче?

В Києві поета вразили занепад культури і мови народу, засилля інонаціонального капіталу, русифікація. В столиці України не почув він нігде "тих слів, що учила нас мати", зрештою і українців "тут нігде не видати".

О.Маковей гостро висміює ту частину інтелігенції, яка змирилась з підневільною дійсністю, замкнулась "у хаті спокійно, як в ямі святія" /"В лаврі"/, марно нарікає на долю, замість того, щоб віддати всі сили національному відродженню. Він викриває боягузтво та продажність псевдопатріотів, що "боронять язиком народне добро, а дбають про власну вигоду" /"Розмова з могилою"/.

У вірші "В дорозі" поет з надією звертається до своїх земляків: "Вставайте, брати українські, зі сну, умийтесь і вно! до роботи!".

Ілибко вражали серце письменника трагічні події першої світової війни. Він підкреслював, що до братозбивчої бойні, до взаємного знищення примусили українців ворогуючі імперії /"Брати"/.

Цікаві вірші "Шісні з поля" звучить як рекієм над наддніпрянцями і галичанами, яких погналі вижати за царя і цісаря. Але О.Маковей не пасивний спостерігач, він підтримує пошуки українцями виходу на дорогу вільного розвитку, вірить, що кров пролита не пропаде, зродить нива - буде, буде Україна ще щаслива! /"Брати"/.

І от в буремному 1917 році, сподівання письменника і його народу збулися. В результаті лютневої революції розпався царський режим, на обломках імперії 17 березня 1917 р. утворилась Українська Народна Республіка. Поет "не сподівався, що такого щастя дочекався", поривається на Україну, "що так довго у неволі дожидала щастя й долі і діждалася спасення, свого воскресення" /"Привіт"/.

Проте, як у 1897 р., коли українців розділяли "граничні стовпи, жандарми, солдати і варти", так і тепер, у 1917 р., поета "не пропустять чати" на Україну, - бо скрізь плоти із дроту, і окопи, і жива з воєнів загорода", - /"Привіт"/.

О.Маковей в цей час служив у австрійській армії перекладачем, добивався звільнення з військової служби, та командування не відпустило його. Він зрозумів, що проголошення УНР, підтримка її з боку Національного Конгресу, українських військослужбовців і селянства це тільки перші кроки до реального визволення. Не маючи можливості безпосередньо прилучитись до розбудови держави, письменник посилав із далеких Карпат свої вітання на Україну: ^{УКРАЇНЦЬМ} побажання, щоб вони до решти скинули кайдани, прогнали ворогів із дому і як воляні в світі громадяни раз зажили по-своєму. /"Привіт"/.

На Україні підду робсту, спрямовану проти її суверенітету, вели, як зазначав М.Грушевський, і національні буржуазія, помішники та різнокольорова "демократія". Великодержавники розуміли, що зростання політичної активності українців приведе до остаточного розвалу імперії. В цьому плані і більшовицька більшість /а у лєнінській партії на Україні росіяни і євреї становили понад 74% її складу/ вважала, що український національний рух порушить "єдність пролетаріату", загрозуватиме цілісності тої ж самої, але вже іншого кольору, імперії. О.Маковей як полум'яного патріота гнітила нерішучість Центральної Ради щодо проголошення повної незалежності, зволікання з проведенням важливих реформ, тривожила політична близорукість молодих керівників України. Але письменник вірить, що народний порив до звершення священної мети - повної незалежності "не можуть побороти ні окопи, ні колючі дроти", не допоможуть і всі гармати, бо нам усім одна лиш рідна мати - Україна".

Складне економічне становище, матеріальна скрута, боротьба численних політичних груп, партій, нерішучість керівництва сучасної України дуже нагадують роки нашої історії, явища і процеси схоплені "прижуреним оком" письменника. Ніби маємо свою державу, але дистанція між нею і нуждами українського народу на жаль дуже значна.

Д.В.Шлемко
Івано-Франківський інститут
нафти і газу

ІДЕЯ ВОЛІ У ТВОРЧОСТІ О.МАКОВЕЯ

Проблема "Національна ідея в українському політичному житті" поки що залишається однією з найменш розроблених в українському суспільствознавстві. Проте вона мала і має величезний вплив на духовне та політичне життя українського народу, є серцевиною його ментальності. Цьому сприяв і емоційний заряд, що міститься в цій ідеї, спрямований на ліквідацію національного гноблення та експлуатації, встановлення соціальної справедливості. Отже в своїй основі вона гуманістична і відкрита для інших подібних ідей, зокрема соціалістичної. Це і визначило роль її в історії українського національно-визвольного руху на рубежі XIX і XX ст. Йдеться перш за все про консолідуючу роль національної ідеї.

Саме таке відображення знайшла вона в творчості О.Маковея, про що свідчить аналіз його публіцистичних, художніх, поетичних творів та епістолярної спадщини. В цьому плані слід виділити збірку поезій "Подорож до Києва" /1897/, віш "Привіт /Поетів бия на Україну .../" та листування письменника з Б.Грінченком, М.Грушевським, І.Франком, Лесею Українкою, Стефаном Смаль-Стоцьким та іншими діячами.

Буржуазно-ліберальні українські кола з метою підпорядкування національно-визвольної боротьби трудящих своїм інтересам часто закликали всі політичні сили до консолідації, проте чітко сформованої конструктивної основи для цього не давали. Такою основою на думку О.Маковея, який виражав точку зору демократичних течій, повинна бути самостійна, демократична українська держава без хлопа і пана. Тільки на такій основі різні політичні партії можуть будувати взаємини між собою на принципах національної етики. Останню він трактував як "то одушевлення, ту любов до народу, що примиряє всі протилежні партії народні з огляду на одну ціль, се ті гуманні відносини партій між собою. Там же, де - як у нас - нема далекосяжних ідеалів, як своя держава і найпопулярніші гасла, около котрих може кристалізуватися всяка робота і здобутки, одна партія в найліпшій випадку промовчує, коли не поборює, а друга їх ширить і там національна етика не можлива, і там на боротьбу партійну минуться найкращі сили і найбільше часу" /О.Маковей - С.Смаль-Стоцькому - 1966 р., 8-9 серпня // ІЛШ АН УРСР, ф. 39, од.зб. 384/.

Разом з тим О.Маковей надавав великого значення культивуванню в українців патріотичних почуттів, що відігравали, на його думку, консолідуючу роль в українському менталітеті. Це помітно і в його поезіях як оптимістично-стверджувального так і песимістичного характеру.

Промовистими в цьому зв'язку є його слова: "Не плач Україно, і в горі-журбі, не плач над Дніпром і над Доном, бо ми як зачумев твій плач, тої собі режем, як воли, за кордоном". /Привіт Україні, 1897 /.

Консолідація українських народних мас відбулася в буремному революційному 1917 році в площині виборення національних прав, що дало в руки українського народу величезну силу. Проте нація не була сконсолідована навколо соціально-економічної програми і забезпечення в ній своїх національних інтересів.

Негативну роль в цьому плані відіграла відсутність ясної національно-обґрунтованої стратегії і тактики визвольної боротьби. Значна

відстань між національною ідеєю і реальною дійсністю не була подолана, натомість була порушена одна з найголовніших закономірностей національних революцій, а саме: їх чинником має бути нація в цілому.

Проблема консолідації нації була і залишається однією з найгостріших в нашій історії. Підкреслимо, що при всій своїй багатогранності українська національна ідея пройшла випробування часом, зокрема такі її грані як: подальша розбудова української правової держави та боротьба проти соціального зла і несправедливості, прагнення базувати соціальну політику на досягненнях науки виступають сьогодні для нас на перше місце. Саме подібними ідеями О.Маковей є нашим сучасником.

А.М.Соловей - (м.Мелітополь, педінститут)
В.В.Штери - (м.Івано-Франківськ, Прикарпатський університет)

ПУБЛІЦИСТИЧНА СПАДЩИНА О.МАКОВЕЙ - ВАЖЛИВИЙ ВНЕСЛОК В
РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Осип Маковей один із класиків української літератури. Його багатогранна літературна і культурно-громадська діяльність розгорталась в Галичині і на Буковині та виходила далеко за їх межі. Публіцистичність була однією з характерних рис майже всієї творчості О.Маковей, яка формувалась в умовах важкого соціального і національного гніту народних мас в Україні.

Особливо багато уваги в своїх публіцистичних статтях О.Маковей присвятив питанням розвитку української культури, мистецтва, літератури в умовах панування на українських землях австро-угорської монархії і царської Росії. В них він не тільки критично оцінював важке становище української культури та її діячів в Буковині і Галичині, а й закликав свідомі демократичні сили до єднання. Саме О.Маковей висунув і обгрунтував в гостропубліцистичному фейлетоні "Нема грошей!" /1892 р./ Ідею скликання у Львові першого з'їзду українських письменників. На ньому мали обговорюватись наболілі питання культурного і літературно-мистецького життя. З'їзд не відбувся, але запропонована О.Маковеем програма роботи свідчила, наскільки широким і проникливим був погляд письменника на шляхи розвитку української культури.

Громадянські мотиви поезії О.Маковей виразно виявилися в публіцистично загострених творах збірки "Подорож до Києва". В них викривалась колонізаторська політика російського монархічного уряду щодо України, говорилося про занепад національної культури, мови в умовах царського режиму, критикувалась частина української інтелігенції, яка змиралася з дійсністю. Цикли ж публіцистичних статей під спільними назвами "З життя", "Світла й тіні", проникнуті гумором, гострою сатирою, будили громадську думку, спонукали замислитись над актуальними проблемами, українського культурно-мистецького та політичного життя.

В процесі публіцистичної творчої практики О.Маковей виробив свій власний стиль і досить багатий специфічний словник для сатиричного означення різних негативних явищ у тодішньому суспільному житті, створив ряд колоритних слів і виразів для влучної

характеристики антинародної поведінки представників панівної верхівки, які постійно були об'єктами його сатиричного викриття і осуду в багаточисленних фейлетонах. О. Маковей, як і Гоголь та Чехов, часто давав персонажам своїх творів дуже промовисті прізвиська, через які значною мірою розкривались основні риси їх характерів.

В літературній творчості, в тому числі публіцистиці О. Маковей обстоював ідеї історичної єдності, духовної спільності українського народу. У культурне життя Буковини і Галичини він вводить багато творів письменників – наддніпрянців, прагнучи через художнє слово поглибити чуття єдності українського народу.

Аналіз публіцистичної спадщини О. Маковей свідчить, що письменник вірив у національне визволення, духовне єднання українського народу, розділеного кордонами.

Після Драгоманова, Фрашка, Павлика, і Лесі Українки О. Маковей безперечно був одним з видатних публіцистів в українській літературі кінця ХІХ – початку ХХ століття. Він залишив помітний слід у розвитку української культури. Його творчість збагачує наш духовний світ, коли нині суспільство прагне глибше пізнати витоки своєї культури.

В. Анастасова – викладач, О. Когут – соціолог /інститут нафти і газу/

О. МАКОВЕЙ – ГУМАНІСТ.

Аналіз творчої спадщини О. Маковей – мислителя, показує, що його ідеї, якими б вони не були суперечливими – це сам він, митець, його особистість і вся його біографія. Він завжди був сам собою, українським патріотом, гуманістом, міцно стояв на своїх моральних позиціях, не шапкував ні перед якими політичними лідерами. Він чесно користувався словом, служив своєму поновленому народові. "Працювати, жити для народу треба, мушу!" – поклявся він ще в юнацькі роки, і до кінця свого життя залишався вірним цій, зафіксованій в його щоденникові, клятві.

Маковей був послідовним борцем за визволення свого народу від соціального і національного гноблення, за його національно-державний суверенітет, вільний економічний, духовний, політичний розвиток в опідружності з російським та іншими народами.

Він сучасний нам також тим, що продовжує жити в серцях людей, обдаровує їх правдою своїх художніх творів.

Т. Федорчак – доцент Івано-Франківського інституту нафти і газу

ЙОСИП КРІЛЬ – ДОСЛІДНИК ТВОРЧОСТІ ОСИПА МАКОВЕЯ

Одним з найбільш відомих дослідників творчості Осипа Маковей був Йосип Петрович Кріль. Багато років він вивчав його життєвий та творчий шлях, адже голос письменника-демократа співзвучний з голосами Лесі Українки, Ольги Кобилянської, Василя Стефаника.

Йосип Кріль неодноразово підкреслював те, що демократичний світогляд О. Маковей остаточно сформувався під впливом Івана Фрашка. Учень Камеєра вже у своїх ранніх творах висловлював симпатії до знедоленої людини. Вірші "Чи плакати?", "Думка", "Неділя в полі", "Ніч на думку", "Відважний" мають виразне демократичне спрямування. Пізніше, у своїх публіцистичних творах він примушував читача замислюватись над пекучими соціальними проблемами.

Як редактор газети "Буковина" /1896-1897 р.р./, О. Маковей докладно зусилля для виховання почуття дружби між народами, популяризації творів письменників зарубіжних країн. Газета відіграла значну роль у розвитку суспільно-політичної думки на Україні, і зокрема, в Галичині і на Буковині.

На нашу думку, дослідник вірно відмітив, що, працюючи у журналі "Літературно-науковий вісник", О. Маковей зробив значний внесок у розвиток українського літературознавства. Популярність у читачів користувалися його вірші "Гірські думи", нариси "Самота", "Модний плуг", фейлетон "З життя і письменства", а також статті і рецензії на твори А. Чайковського, Т. Бордуляка, Г. Цеглинського, С. Кобилянської, П. Грабовського та інших.

У своїх дослідженнях Йосип Кріль виділив також і педагогічну діяльність О. Маковей у Чернівецькій учительській семінарії, де він викладав українську мову і літературу. З особливою любов'ю ставився педагог до молоді. Саме їй він присвятив історичну повість "Ярошенко", в якій розповів про спільну боротьбу слов'ян проти турецьких загарбників. У цьому творі він від читача дорого історичної правди. Представники народу – козакі Голота, Муха, Череватий, Таран, Пугач – є носіями найкращих якостей. Цих героїв письменник наділив рисами, властивими усьому народові. Згідно з історичною правдою змалював і постать Петра Сагайдачного – му-

ЕСТЕТИЧНЕ ПЕРЕЖИВАННЯ В НАРИСАХ ОСИПА МАКОВЕЯ.

наторс тяжководця і талановитого дипломата.

За демократичний напрям думок, поширення волелюбних ідей О.Маковей потрапив у число "неблагонадійних громадян" Буковини, що у значній мірі затруднило подальшу творчу працю письменника. На педагогічній роботі у Львові, Заліщиках, також на дорозгах імперіалістичної війни О.Маковей залишився вірним своїм ідеям. Показовим у цьому є вірш "Поїїтв би я на Україну", написаний 22 серпня 1917 року. У ньому поет бачить Україну возз'єднаню і вільною.

До останніх днів не змовкав голос письменника. Ні утиски, ні погрози, ні тюрми не вибили пера з рук сатирика. Важливо відмітити, що до кінця свого життя О.Маковей продовжував традиції Івана Франка, свого літературного вчителя і наставника.

Йосип Криль неодноразово підкреслював, що Осип Маковей - помітна і значна постать в українській суспільно-політичній думці - талановитий письменник, публіцист, літературознавець, педагог залишив творчу спадщину, яка продовжує хвилювати читачів.

Н.Гринів - викладач,
Н.Петренко, Т.Стоцька -
студ./інститут нафти і газу/

ТЕМА УКРАЇНИ В ПОЕЗІЇ О.МАКОВЕЯ

О.Маковей не був пасивним спостерігачем подій свого часу, а порушував злободенні проблеми.

В його творчості тема України посідає провідне місце. Вона виразно звучить в віршах, присвячених тяжкій долі рідного краю, в соціально-побутових малюнках, в антивоєнних творах.

Поет боляче сприймав розмежованість України граничними стовпами, жандармами, солдатами і вартами", боровся за соборність українських земель, що знаходились в складі Австро-Угорщини та Росії, за збереження і розвиток національної культури.

Цими ідеями пронизана збірка поезії С.Маковей "Подорож до Києва" /1897/.

Трагічним акордом звучала ліра О.Маковей в період першої світової війни. На чільне місце виходить тема народного страждання, страждання України, віра в те, що "кров пролита не пропаде, зродить нива - буде, буде Україна ще щаслива!" /"Брати"/.

Коли ми кимі прагнемо глибше пізнати витoki своєї культури, все краще з минулого залучити до освоєння сучасності, то часто звертаємося до митців слова, в тому числі - О.Маковей. Його поетство в українському культурно-естетичному процесі, надто Галичини й Буковини, оригінальна й непересічна. І.Франко у статті "З останніх десятиліть XIX в." писав про О.Маковей, що він серед письменства кінця XIX - початку XX ст. "талановитий новеліст і поет". І це дійсно було так. Митець належав до тих, хто, розробляючи жанри оповідання, новели, нарису, своїм ідейно-художнім рівнем часто перевершував кращі зразки малих прозових форм у світовій класиці.

Творча і теоретична практика О.Маковей демонструє вірність справжнім засадам реалізму, співпадає з принципами І.Франка, де основним естетичним кодексом було життя з його вимогами і потребами.

В ряді нарисів, зокрема "Кроваве поле" /1921 р./, знайшли своє відображення спостереження письменника в роки першої світової війни, вболівання за тяжку солдатську долю, розорення рідного краю.

Важливе значення має твір "Тиха година", в якому антивоєнні ремінісценції тісно переплітаються з етичним пошуком, мова йде про "страшні занепад моральності, про здицання суспільності і безнадійну будуччину всієї людськості..."^{1/}

В час, коли шохвилини лилась кров і не спиналось мордування, раптом пролунали звуки чаруючого інструменту, настала "тиха година". Люди зробилися людьми, їх об'єднало естетичне переживання... Глибоке, справжнє, вічне, бо загальне для всіх і завжди.

Високий гуманістичний ідеал зближує О.Маковей з доробками С.Ю.Кобилянської, Е.С.Стефаніка, Марка Черемшини. Зрозумілий він і нашим сучасникам.

О.Маковей приходить до висновку, що "нема доброти без штуки, без розуміння краси і гармонії"^{2/}. І ми цілком згодні з ним.

1/Маковей Осип. Твори в двох томах. Т.2.-К., 1990.-С.254.

2/ Там же, С.257.

В. Твардовський /Прикарпатський ун-т/
НА СВІТАНКУ НОВОЇ ДОБИ

Перші друковані твори Осипа Маковей з'явилися 1885 року у журналах "Зоря", "Народ", "Життя і слово". Тут були вміщені поеми "Молоді" і "Навик", друкувалися також гуморески "З життя".

Плідною була його робота в складі редколегії новоутвореного журналу "Літературно-науковий вісник". На сторінках цього видання письменник виступав як белетрист і талановитий критик та історик літератури.

Ми зупинимось тільки на одному з важливих досліджень О. Маковей, присвячених питанням історії української філологічної науки, йдеться про його працю "Три галицькі граматики". Ці питання мало досліджені. О. Маковей писав, що в дотеперішній науці про відродження галицької Русі-України небагато говорилося про трьох галицько-руських /українських.-В.Т./ граматиків: І. Могильницького, Й. Левицького і Й. Лозинського. За словами О. Маковей досліді крутилися головню коло "Руської трійці".

Історія відродження галицької Русі-України починалася роком видання "Русалки Дністрової", 1837. Тим часом, коли ми придивимося до діяльності названих граматиків, то побачимо поважну наукову роботу, що почалася ще перед 1837 роком і йшла потім поруч з діяльністю "Руської трійці". Цю думку О. Маковей підтвержує письменник і науковець М. Пачовський у своїй книжечці "Ювілей Маркіяна Шашкевича". Книжечка надрукована у столітній ювілей Шашкевича у м. Долині, 1911 р. М. Пачовський пише: "Звернімо увагу на попередників самого Маркіяна, як наприклад, І. Могильницького і його сучасників, а певно прийдемо до висновку, що священство було дуже важним - майже першим чинником, який збудив нас, як народ, до духовного життя".

Слід відзначити, що І. Могильницький, чи не вперше на науковій основі, у праці "Відомості" критикує невірні уявлення про українську мову, визначає місце українського народу і його мови серед слов'янських народів та мов.

Цікаво, що пізніше, в 30-х роках, аргументації Могильницького використали члени "Руської трійці" - Шашкевич, Вагилевич, Голловацький.

На основі вивчення архіву Бернардинського монастиря Могиль-

ницький ствержує, що й польський уряд визнавав українську мову самостійною, а король Сігізмунд III навіть видав у 1589 р. указ, яким зобов'язував вживати в трибуналі руську /українську.-В.Т./ мову. /Див. ЛДНБ, В.Р. Фонд Оссолінських № 483., с.20-26/. Науково аргументованими є також твердження українського мовознавця про позитивний вплив української мови на російську.

І. Могильницький добре був обізнаний з новою українською літературою, зокрема, з Енеїдою Котляревського, знав граматику Павловського, яка була видана 1818р. у Петербурзі. Все це свідчить, що наукові праці /"Відомості", підручники української граматики/ оцінювалися не тільки як суто мовні дослідження, а глибоко наукові праці.

Значний час, принаймі до 1848 року згадані праці цікавили читачів не тільки граматичним матеріалом-граматики існували, їх було декілька, а постановкою питання про український народ і взаємини його з іншими слов'янськими народами, як вірно зауважує О. Маковей "праці І. Могильницького давали молодому поколінню русинів /українців - В.Т./ як Й. Левицькому, М. Шашкевичу і його товаришам першу наукову оснву для зрозуміння становища руської /української - В.Т./ мови поміж іншими слов'янськими мовами /ЗНТШ, т.5І, с.13/.

І. Могильницький, Й. Левицький, Й. Лозинський, М. Шашкевич та інші тогочасні прогресивні діячі вимагали, щоб збагачувати мову, літературу та культуру народу, треба добувати це велике багатство з українських народних пісень, прислів'їв і приказок /ЗНТШ т.5І, с.48/.

Як ми бачимо, попередники і сучасники "Руської трійці" в своїй більшості учасники віденсько-перемиського гуртка, де вперше появилися ідеї відродження галицької Русі-України і підготували ґрунт, на якому потім сміливіше виступив Львівський гурток - "Руська трійця".

На початку своєї діяльності Львівський гурток "Руська трійця" має реакційних наставників, цензорів типу В. Левицького. Проте вивчення відповідних джерел, що містились в бібліотеці ім. Осолінських, а також праці попередників вивели народних ентузіастів на новий шлях пізнання істини – хто ми і чиї діти?

Погляди тогочасних учених і письменників були звернені по той бік Збруча. Вони вірили, що настане час злуки з золотOVERXим Києвом з всією Україною.

Такими патріотами були І. Могильницький, Й. Левицький, Й. Лозинський, пізніше М. Шашкевич, Вагилевич, Головацький та ін. У згаданих учених були і помилки в розумінні тих чи інших питань. Так Й. Лозинський намагався ввести в українську мову польське рбєцадло, частково відійшли від ідеї "Руської трійці" у 50–60 рр. Вагилевич і Головацький та інші учасники гуртка.

Наведемо цікаві факти з наукової діяльності Й. Лозинського. Пишучи свою граматику, він глибоко вивчав українську народну творчість, історію та українську літературу. Про це свідчать його наукові записки. Він добре знав твори Котляревського, збірник пісень Максимовича, Лукашевича, Срезневського, історію Бантиш-Каменського, повісті Квітки, байки Гребінки, "Переяславську ніч" і "Вітку" Сремій Галки, "Чари" Тополі, оповідання Купріянка і "Сніп" Корсуна" та ін.

Але весна народів тривала недовго. Наступила реакція. У 1851 році колишній член "Руської трійці" Я. Головацький, видавець "Русалки Дністровської", пишучи про митрополита Іларіона, використав мову не менш старосвітську, як мова самого Іларіона, про котрого писав.

Таким чином, слід зробити висновок, що історія боротьби за нашу свободу, за нашу культуру, за рідну мову і її розвиток проходила цілі століття, і тепер, як ніколи, ми повинні докласти всі зусилля, щоб у самостійній, незалежній Україні наша мова, наша культура, врешті наша воля, ніколи більше не зазнали тих утисків, яких вони зазнавали протягом тяжких попередніх століть.

Р. ПЕТРІВ – професор
Івано-Франківського греко-католицького теологічно-катехитичного духовного інституту.

РЕЛІГІЙНІ МОТИВИ В ПОЕМІ О. МАКОВЕЯ " ТЕРНОВИЙ ВІНОК."

Серед багатогранного духовного світу О. Маковея, релігія займає одне з провідних місць. Про це свідчать аналіз його глибоко філософської поеми " Терновий вінок ", в якій він виступає ревним сповідником релігії.

Душевні переживання поета за ті страшні народські муки, які сприймав Христос від кровопивця Пилата, збігаються з трагічною долею його народу, який терпить жорстокі зкучання від чужоземного поневолення.

З'явлення на світ Ісуса засмутило царя Ірода Великого, він прагне до його знищення, до знищення віри Христової.

У мученицькій смерті Ісуса, Маковий вбачав прояв віковичної боротьби Добра і Зла. Добро – це прихід Христа на землю, Зло – Диявола. Боротьбу Добра зі Злом поет розкриває у таких словах Ісуса: " Бо я хотів також добра, живого зерела в сід суші, коли ж тут темрява стара, мов тисячолітня кора, кругом покрива сонні душі."

Глибоко релігійний твір, в основу якого покладена реалістична ідея деспотизму і людськонеадекватності, якій протистоїть всеохоплююча любов Ісуса Христа, переноситься й на український народ, що стоїв під ярмом то одного, то другого самодержця.

О. Маковей з великою ненавистю, з презирством ставиться до тих людей, котрі за будь-яку дрібну винагороду зраджують свій народ. В образі Пилата поет змальовує деспотичне єство зрадника, котрий переконаний, що " любов"ю не навчили нічого! ... без крові рік не проживе земля – варвар навчили добра лиш кров"ю!"

Коротка розправа з Христом, його Вознесіння мали надзвичайно великий вплив на віру в нього. Христова віра так швидко поширювалася по світу, що викликала занепокоєння між релігійними жидами, між їх старшиною та священниками. Ті ж бо запалили люту ненависть до апостолів, перших християн, намагалися всіма засобами і методами знищити Христову віру і Церкву. Для цього вони використовували все, що було в їхньому арсеналі, не зупиняючись навіть перед злочинством. Ці дії чітко змалював О.Маковей у наказі Палата, який даючи розпорядження про звільнення засудженого на страту розбійника Варрану, повчає його такими словами:

Отже не дбай, маку тобі ніколи,
лиш бий і убивай, грабуй і рік,
вали і боки, і людські престоли,
бо краді від любові бук і нік!
Іай пропадають чоловіколюбці,
а правники святкують дувогубці!

Гуманіст, великий цінитель віри в Христа-Спасителя, Маковей зображує його як звичайну земну людину, яка закохана у земне життя, що в своїй любові до таких, як він сам, кривджених і безправних "не знав ні зради, ні облуди"; він сумірно "научав, любив усіх, як рідних, і бажав усім добра і миру, бачити хотів людей свободних, не поневолених, не бідних", - і за це його увінчали терновим вінком-смералю на Голгофі.

Духовне багатство О.Маковей, безмежна любов до правди і свободи, до народу, високий гуманізм, шира доброта, бажання перемогти Добра над Злом - ось не новий перелік тих факторів, котрі визначили релігійні мотиви його поеми "ТЕРНОВИЙ ВІНОК".

Д.ДСИШ-літературознавець,
К.ДУЛІБА, І.МАКАРОВСЬКИЙ -
доценти /Івано-Франківський
інститут нафти і газу /

УКРАЇНСЬКІ СІЧОВІ СТРІЛЬЦІ В ОЦІНЦІ О. МАКОВЕЯ

В українській літературі важко знайти поета чи письменника з творчою долею без білих плям. Так уже склалося історично, що про того чи іншого митця народ знав лише те, що йому дозволялося знати, або в гіршому випадку, загалом, не знав нічого, оскільки кого то не дозволялося знати.

Аналогічних прикладів більше, ніж достатньо.

Віками обкрадалась пам'ять українського народу, його совість і його святе право знати правду про себе, про своє минуле і своїх світочів. В цьому зв'язку зрине в пам'яті творча доля О.Маковей, поета, прозаїка, педагога, доктора філософії, Дійсного члена Наукового товариства ім.Т.Г.Шевченка, активного громадського, політичного та культурного діяча свого часу. Людина могутнього творчого таланту, чіткі думки, дії і помисли донині не перестають врахати своєю сміливістю, незвичайністю та одержимістю.

Підняття із забуття доброго імені, або, скажімо, повернення всієї правди про нього - є завжди явище гідне похвали, але коли йдеться про О.Маковей - навіть захоплююче. Відкриття в його незвичайній долі нових сторінок не більше створило цієї непереоцінної, добротинної людської невідомості в часі, ще більше переконує: славне ім'я О.Маковей вічно світитиме діамантом.

Однією з білих плям у творчій біографії письменника є його ставлення до національно-визвольних змагань українського

зв'язку під час першої світової війни та до ідеї самостійності і суверенності України, загалом.

У працях присвячених О.Маковей, що виходили у радянський час, ця тема або замовчувалася, або подавалася у стереотипній формі: мовляв серед широких народних мас України ідея національної самостійності підтримки не мала. Ця ідея була витвором буржуазно-націоналістичних вождів. І вона, ясна річ, була чужою О.Маковей. Якщо волелюбні поривання українського народу і були-то вони носили суто класовий характер. Народ, мовляв, прагнув лише соціального визволення, яке автоматично вело до вільного національного розвитку, що, безумовно, не відповідало дійсності. Події, пов'язані з утворенням **УКРАЇНСЬКИХ СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ/УСС/**, **УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ /УНР/** та **ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ /ЗУНР/** говорять зовсім про інше.

В передмові до останнього видання творів О.Маковей/Маковей О. Твори в 2-х т.-К., 1990/декларативно проголошувалось, що письменник "критично поставився до націоналістичних урядів, їх програм", і хоч "підтримував волелюбні поривання народу, проте "чіткого уявлення про шляхи боротьби за соціальне і національне визволення народу не мав, що позначилося й на окремих його творах цього періоду"/Маковей О. Твори в 2-х т. Т. I - С. 9-10/.

Тут автору керармови заперечує сама творчість О.Маковей. Правда, до двотомного видання творів письменника чомусь не звійшли такі його вірні, як "Пречиста Діво, Мати руського краю" та "Стрілецький марш", які яскраво характеризують позиції автора, його ставлення до ідеї самостійності України.

Січові стрільці-за свій край борі.
За всю рідню і свободу,
У них борба - се їх судьба
І дорогого народу, -

писав О.Маковей у своєму "Стрілецькому марші"/ДІДІА, 7.386, Оп. I. Од. зб. І9, Арк. 48/. Якщо вже зайшла мова про "Стрілецький марш" то варто згадати і про його історію. Вірш цей поет присвятив, зрозуміло, січовим стрільцям. З березня 1915 року він, перебуваючи на службі як резервний старшина при австрійській кавалерії, послав листа командувачу УСС, в якому писав: "Посилаю нашим стрільцям новий марш. Слова мої, мелодія-народна-з лемківської пісні "я до ліса не перейду." Рефрен дороблений мною, але я не композитор, і тому поправки, або й зміни не можливі. Він при піхоті, скорше найдете капелмейстра, котрий би розложив пісню на томоси, бо для оркестру на мов думку, ся пісня дуже надається. Мені, при кавалерії, трудно найти фахового музикю, а у Відні, куди я також сей марш вислав, можуть забавитися з тим, або й забути. Буду тишитися, коли марш сподобається. З високим поважанням Др. О.Маковей/Стрілецька Голгофа.-Львів, 1992.-С. 380-381/.

Проникаючи в глибини пласти українського політичного життя О.Маковей прозорливо передбачав появу таких літературознавців та істориків, які будуть втискувати січове стрілецтво в рамки якогось політичних інтриг австрійської та німецької розвідок та їх місцевої агентури "куркульських та покільських синків". А йому самому приписуватимуть славослів'я на їх адресу. В цьому зв'язку згадаємо його вірш "Героям" в якому поет розшифровує, хто ці прославлені ним герої:

Слава, слава вам, герої,
Зід серця, коси і муга!
Не страшні вам люті бої,
Лох у серцю наль і туга.

І славні вони тим, що "Для нового покоління..." мостили дорогу до вільного, без експлуатації і гноблення життя.

Поет був зворушений високим моральним вартістю героїки визвольної боротьби трудящих мас. Оптимістичний рефрен звучить в згадуваній його поезії:

Хто навчив вас так орати,
Мозолисті шлопські руки?
Хто навчив вас так вмирати,
За свій край приймати муки?
Слава, слава вам, селяни!
Лютий ворог нас не згубить!
На могили сян погляне
І свій край ще більш полюбить.

С.Маковей завжди тішився успіхом рідного народу і разом з ним важко переживав його горе і невдачі. Бо передовсім він вважав себе сином України і її доля ніколи не була йому байдужа. В такому контексті й потрібно розуміти творчість письменника. Інтереси українського народу стояли завжди на першому місці у творчості і громадській діяльності митця. За що він зазнав переслідування і гоніння з боку офіційних властей, австрійських, польських, за що в радянській час ряд його творів було заборонено.

В. ЯКОВИШИН— доцент /Прикарпатський ун-т/

ОСИП МАКОВЕЙ ЯК ВИХОВАТЕЛЬ ЛІТЕРАТУРНОЇ ЗМІНИ.

О. Маковей багато сил і енергії віддавав вихованню молодих письменників, спрямуванню їх на благородний шлях служіння всьому народові. Ще в студентські роки, обговорюючи на семінарських заняттях реферат М. Бачинського "Критичні замітки і оцінка поеми Івана Франка "Панські жарти", О.Маковей зауважив: "На-

ша література вже значна. Отже, всяка критика дуже позиточна так для самого автора якогось твору, як і для розвою літератури".

О. Маковей звернув увагу на те, що М. Бачинський недобачав у "Панський жартах" реальних образів і картин. В кожному художньому творі О. Маковей цинив перш за все його ідейну спрямованість. Арівні матеріали і документи свідчать, що Маковей вже тоді проявляв неабиякий літературний хист.

Першим серйозним виступом О. Маковей як літературознавця була стаття "Про руські переклади статей Г. Гейне" /"Зоря", 1892/. Розглядаючи переклади творів німецького поета, він поряд з І. Франком називав кращими перекладачами Лесью Українку та М. Стависького, які надзвичайно вдало передали дух і форму оригіналу.

Багато допомігав О. Маковей і Ользі Кобилянській, яка починала писати німецькою мовою. До речі, Маковей був першим бібліографом і критиком письменниці. Він допоміг їй удосконалити знання рідної мови, готував її ранні твори до опублікування в "Буковині" та "Літературно-науковому віснику". У нарисі "Ольга Кобилянська" Маковей писав, що письменниці "поміж теперішніми нашими писательками належить, безперечно, одне з перших місць". Полемізуючи з А. Кримським і М. Грушевським, О. Маковей доводить, що твори талановитої буковинки мають реальну основу і їх "можна сміло назвати артистичними делікатними рисунками" в скарбниці нашої культури.

Під час роботи в "Літературно-науковому віснику" і газеті "Буковина" О. Маковей проявив себе доброзичливим критиком і справжнім вихователем творчої молоді. Саме завдяки йому в цих виданнях було надруковано багато творів, які стали справжніми здобутками української прогресивної літератури і журналістики. Друкуючи і популяризуючи твори О. Кобилянської, В. Стефанька, Л. Мартовича, та М. Черемшини і інших письменників, О. Маковей сприяв кількісному і якісному зростанню української літератури.

Молоді таланти бачили в особі О. Маковей свого вірного заступника і широкого друга. Цікавими з цього погляду є листи В. Стефанька до О. Маковей. В одному з них читаємо: "Посилаю Вам три маленькі праці. Як схоче комітет редакційний /йдеться

про редколегію "ЛНВ" /друкувати у "Віснику" - най друкує, я знаю, що Ви схочете".

Увагу О. Маковей привернули, зокрема виступи Тимофія Бордуляка. Між митцями зав'язалось листування, що дало матеріал літературознавцеві для широкого ознайомлення читачів з творчістю цього здібного новеліста. У нарисі "Тимофій Бордуляк" О. Маковей назвав найкращими творами Т. Бордуляка його "оригінальні, живі і гарні" оповідання з сільського життя. Він писав, що в них є той жар, що "лучить і скріплює народ". Маковей радить новелісту глибше вивчати життя у всій його складності і суперечностях. Доброзичливе слово Маковей - літературознавця додало сил Бордуляку і він залишив після себе чимало реалістичних сюжетів з життя західноукраїнського села.

О. Маковей допоміг багато у творчому зростанні здібного прозаїка і педагога С. Коваліва, літературні твори якого друкувалися на сторінках "Буковини" та "Літературно-наукового вісника". Заслугою С. Коваліва, писав Маковей, було те, що він в своїх творах привернув увагу на суперечності між визискувачами і визискуваними.

Вітаючи появу нових талантів у літературі О. Маковей всіляко заохочував молодих авторів до дальшої розробки шевченківської тематики. Письменник завжди з глибокою любов'ю і повагою ставився до Т. Шевченка, вчився на його творчості і радив робити це іншим літераторам. Маковей широким радів, коли в творах молодих авторів звучали соціальні мотиви. Він дуже схвально зустрів появу збірки поезій "Над прутем" С. Воробкевича, відзначивши вплив Кобзаря на творчість буковинця.

Значний вклад в українське літературознавство вніс О. Маковей своїми працями про П. Куліша, І. Франка, Л. Толстого сербського поета Гундулича, датського письменника Якобсена, багатьох німецьких літераторів. Чимало з них не втратили свого значення і є джерелами для вивчення літературного процесу в Україні і за рубежом.

З М І С Т

Макаровський І. Національна ідея в українській суспільно-політичній думці кінця XIX- початку XX ст. і Осип Маковей... .. .	3
Любинець В, Коциловська Е., Шліхтер Н. Українські звичаї в нарисі О. Маковей "Мій прапрапраділ"....	22
Рабінович Я. Проблема політики і інтересу в нарисі О. Маковей "Три політики"..	23
Медвідь Ф., Медвідь А. Культурно - громадська діяльність О. Маковей в контексті політичної фази українського національного відродження	25
Скорик О., Палказ Агравал. Співзвучність мотивів - у творчості О. Маковей та Рабіндраната Тагора .	27
Арсенич П. Гуцульщина в дослідженнях і творчості О. Маковей	29
Андрійчук Т. Коріння гуманістично-екзистенціальних ідей в лоні української духовності. І Осип Маковей	30
Бабій М. Проблема емансипації чоловіків в творах Осипа Маковей	34
Бренецький П. Гетьман Сагайдачний в оцінці Осипа Маковей	35
Гараніна Г., Цимбиркевич Й. Позитивістські погляди Осипа Маковей	36
Філіпова А. Філософсько-психологічна спрямованість творів О. Маковей	37
Бурдулянюк В. Про зв'язки О. Маковей з Наддніпрянською Україною та Росією	39
Фаріон А. Благословенні Маковейм	41
Вульчин С. Громадсько-політичне спрямування творчості Осипа Маковей	43
Гах Й. Проблема формування політичної орієнтації молоді в творах Осипа Маковей	45

Д у т ч а к П. Українські жіночі організації Галичини кінця XIX - початку XX століття та ставлення до них О. Маковей	48
Г у ц у л я к М. Економічне мислення галицьких селян в творі О. Маковей "Вигляд про крамниці"....	55
М а к а р о в с ь к и й І., Г у ц у л я к О., Федун Л. Осип Маковей - педагог ...	58
А н т о ф і й ч у к В. Особливості переосмислення традиційних сюжетів та образів в поезії Осипа Маковей	60
Б і л е ц ь к и й Ф. О. Маковей як дослідник творчого методу і стилю прози Т. Бордуляка	62
В о д о т и к а С., Г у ц у л я к О., Яковинин В. Національно-патріотична риса науково-педагогічної діяльності Осипа Маковей та Осипа Гермайзе	65
Г о н я к О. Роль народної творчості у формуванні сатиричної прози О. Маковей	67
М е л ь н и ч у к Б. Художнє слово про Осипа Маковей	69
Р у с н а к І., Ф и л и ч у к В. На перехресті педагогічних, редакційних і творчих шляхів О. Маковей та А. Крушельницького	70
П е н і ш к е в и ч Д., Є р е м у к О., К о с е н к о Н. Творчість Осипа Маковей, як джерело народної педагогіки...	73
П о п о в и ч О. Осип Маковей і Буковина	74
П " я т н и ч к о Б., Б у д у й к е в и ч Н. Прекрасне в художній інтерпретації Осипа Маковей	76
П а н ь к і в Б. Патріотичні мотиви поезії О. Маковей. ...	78
Ш л е м к о Д. Ідея волі у творчості О. Маковей	80
С о л о в е й А., Ш т е р н В. Публіцистична спадщина О. Маковей-важливий внесок в розвиток української культури....	83
А н а с т а с о в а В., К о г у т О. Маковей - гуманіст...	84
Ф е д о р ч а к Т. Йосип Криль -дослідник творчості Осипа Маковей.....	85
Г р и н і в Н., П е т р е н к о Н., С т о ц ь к а Т. Тема України в поезії Осипа Маковей	86
С к а л ь с ь к а Д. Естетичне переживання в нарисах Осипа Маковей	87
Т в а р д о в с ь к и й В. На світанку нової доби	88
П е т р і в Р. Релігійні мотиви в поемі О.Маковей "Терновий вінок"	91
Ю с и п Д., Д у л і б а К.,Макаровський І. Українські січові стрільці в оцінці О. Маковей	93
Яковинин В. Осип Маковей як вихователь літературної зміни	96

Зам. 661 тир. 500

Підписано до друку 28.XI.92, формат паперу
60 x 84 I/18, об'єм - 5,5 д. арк.

Відділ оперативної поліграфії ОУС, м.Івано-
Франківськ, вул. Панфіловців, 6

